

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Historický ústav

K JAZYKU ITINERARIA ANTONINI PLACENTINI
diplomová práce

Vypracovala: Jitka Jelínková

Vedoucí práce: PhDr. Marcela Hejtmanová, Ph.D.

České Budějovice 2008

Děkuji vedoucí své diplomové práce PhDr. Marcele Hejtmanové, Ph.D., za odborné vedení při zpracování práce a za poskytnutí cenných rad a zkušeností.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, 20. dubna 2008

Anotace

Úkolem diplomové práce s názvem *K jazyku Itineraria Antonini Placentini* je provést jazykově-stylistickou analýzu textu a jeho ucelený překlad s ohledem na rozdíly, jež se vyskytují ve třech zachovaných verzích. Tento text psaný vulgární latinou pochází z 6. století po Kr. a popisuje cestu anonymního autora do Svaté země. Součástí jazykového rozboru je otázka vyskytujících se jevů lidové latiny z hlediska fonetického, morfologického, syntaktického a lexikálního. Pozornost je více věnována rozboru jmenných tvarů sloves. Nechybí samozřejmě ani charakteristika stylové stránky *Itineraria* a věcný komentář, který je nezbytný pro správnou interpretaci.

Abstract

The object of this diploma thesis, with a title of *To the language of Itinerarium Antonini Placentini*, is to achieve a linguistic and stylistic analysis of this text and to offer its compact translation with a regard for differences, which occur in three extant versions. This text, written in a vulgar latin, comes from the 6th century A. D. and describes the journey of anonymous author to the Holy Land. The problem of incident aspects of the vulgar latin from phonetic, morphological, syntactic and lexical viewpoint is also a part of this thesis. The attention is given more to the studying of the nominal forms of verbs. The characteristics of the stylistic aspect of *Itinerarium* and the subject commentary, which is necessary to the correct understanding, aren't missing of course.

OBSAH

Úvod.....	6
Seznam užitých zkratk.....	8
I. Itinerarium jakožto literární žánr.....	9
II. Itinerarium Antonini Placentini – Základní údaje.....	11
II.1 Základní obsah.....	11
II.2 Otázka autorství.....	12
II.3 Zachované verze.....	14
II.4 Doba vzniku textu.....	15
II.5 Vztah <i>ItAP</i> k dalším textům.....	16
III. Charakteristické rysy pozdní latiny v <i>ItAP</i>	18
III.1 Fonetika.....	18
III.2 Morfologie.....	22
III.3 Syntax.....	25
III.4 Lexikum.....	28
III.5 Stylová charakteristika <i>ItAP</i>	30
IV. Lingvistický rozbor textu z hlediska vybraných jmenných tvarů sloves.....	32
IV.1 Ablativ absolutní.....	32
IV.2 Nominativ absolutní.....	37
IV.3 Akuzativ absolutní.....	40
IV.4 Gerundium.....	41
V. Problematika překladu.....	44
VI. Překlad.....	50
Závěr.....	75
Literatura.....	78
Přílohy.....	81

ÚVOD

Itinerarium Antonini Placentini je text, který vznikl asi v polovině 6. století po Kr. Z toho důvodu ho řadíme mezi další literární díla, jež mají tytéž rysy pozdní latiny. Jsou to tzv. nepřímé literární zdroje pro poznání lidové latiny, kdy autor těchto rysů využívá neúmyslně, tj. není si již jistý v některých pravidlech, kterými se řídili římsští klasikové. Patří sem např. *Itinerarium Egeriae*, *Mulomedicina Chironis*, *De re coquinaria* aj.

Definovat pojem „vulgární latina“ je velmi obtížné. Užívá ho však již Cicero (*sermo vulgaris*), ovšem ve smyslu jazyka bez rétorických ozdob, nejde tedy o nijak negativní hodnocení. Herman (1967: 9 – 18) používá tohoto označení pro *souhrn všech inovací a trendů, které se projeví v užívání zejména, nikoliv však výhradně, mluveného jazyka, u latinsky mluvící populace, která byla málo či vůbec ovlivněna školním vzděláním a literárními vzory*. O existenci vulgární latiny lze podle Hermana (*ibid.*) hovořit nejméně od posledního století římské republiky. Jelikož vulgární latina je produktem mluveného jazyka, nelze mluvit o „vulgárním textu“, pouze však o textu, který více či méně rysy pozdní latiny obsahuje. Dalším specifikem vulgární latiny je její rozrůzněnost ve vztahu k místu, období, sociální třídě a úrovni vzdělání mluvčího.

Téma této diplomové práce *K jazyku Itineraria Antonini Placentini* jsem si zvolila na základě vlastního zájmu o problematiku vývoje latiny jakožto prajazyka, který se stal základem pro dnes početné románské národy a tudíž i neodmyslitelným prvkem evropské kultury.¹

Jedním z cílů práce je podat překlad celého textu *Itinerarium Antonini Placentini*, a to na základě jeho tří dochovaných verzí. Bez možnosti srovnání určitých pasáží originálního díla by totiž vznikly mnohé nepřesnosti především věcného rázu. Komentář, kterým se pokusím překlad doplnit, a kapitola s názvem *Problematika překladu* mají za úkol tyto nejasnosti či odchylky postihnout.

Samotnému překladu předchází krátká charakteristika všech aspektů, které se *Itineraria Antonini Placentini* týkají. Jde především o otázku doby vzniku ces-

¹ Herman (1967: 19n.)

topisu a o jeho autora. Touto problematikou se ve svých pracích zabývají mj. Arias Abellán² a Milani.³

Stěžejní částí předkládané práce je jazykově-stylistický rozbor originálního textu. Součástí této analýzy je upozornění na nejvýznamnější odchylky pozdní latiny od klasického úzu a jejich doložení v textu. Výskyt těchto změn se v jednotlivých verzích *Itineraria* liší, nejbližší je klasické latině bezpochyby *re-censio altera*, jež vznikla v období karolínské renesance a jejích snah o obrodu latinských studií.

Jedním z neopomenutelných rysů pozdní latiny je vývoj v užívání absolutních konstrukcí. Římští klasikové běžně vyjadřovali časovou okolnost hlavního děje pomocí ablativu absolutního, antickým Řekům k těmto potřebám sloužil absolutní genitiv. Pravděpodobně změnami fonetickými a morfologickými začala latina v období po pádu impéria vyjadřovat tyto funkce i pomocí alternativních konstrukcí, tj. absolutním nominativem a akuzativem. Ty se v popisu putování objevují velice často, proto je jim věnována samostatná část diplomové práce.

Závěrečná pasáž práce v rámci příloh umožňuje nahlédnout do jednoho z opisů originálního *ItAP*, dále zachycuje směr cesty našeho anonymního poutníka a obsahuje mapové vyobrazení Jeruzaléma, čímž pomáhá k dokreslení představy o vykonané pouti.

² Arias Abellán (2000)

³ Milani (1977)

SEZNAM UŽITÝCH ZKRATEK

<i>ItAP</i>	Itinerarium Antonini Placentini
<i>G</i>	recensio prior – <i>Sangallensis</i> Stiftsbibl. 133, sec. VIII-IX
<i>R</i>	recensio prior – <i>Rhenaugiensis</i> (dnes <i>Turicensis</i>) Zentralbibl. 73, sec. IX
<i>a</i>	recensio altera
abl. abs.	ablativ absolutní
nom. abs.	nominativ absolutní
ak. abs.	akuzativ absolutní
Gen	Genesis
Ex	Exodus
J	Evangelium Janovo
1Kr	První Královská
2Kr	Druhá Královská
L	Evangelium Lukášovo
Mt	Evangelium Matoušovo
1S	První Samuelova
Sk	Skutky apoštolské
Ž	Žalmy
Cl	Clavis (označení originálního textu; lze najít v CETEDOC Library of Christian Latin Texts)

I. ITINERARIUM JAKOŽTO LITERÁRNÍ ŽÁNŘ

Slovo *itinerarium* je poprvé zachováno na nápisu poháru z 1. století (*Itinerarium Gaditanum*). Avšak až ve 3. století se objevuje jakožto součást názvu literárního díla *Itinerarium provinciarum Antonini Augusti*.

Adjektivum *itinerarius* (z lat. *iter*) původně označovalo všechny okolnosti, jež se týkaly cesty. Šlo tedy zpočátku o jakýkoliv písemný záznam, který obsahoval údaje o výchozím a cílovém bodě, o vzdálenosti míst a stanic. Součástí mohly být též doplňující informace o ubytování, kvalitě cest apod.

Žánrově lze *ItAP* zařadit mezi itineráře křesťanské. Ty začaly vznikat po roce 313 v souvislosti s ediktem milánským, který povoloval křesťanské vyznání a tedy i beztrésné cestování do svatých míst, jehož cílem bylo poznat celou Palestinu, především však Jeruzalém. Zvídavost a touha po dobrodružství ale vedla mnohé cestovatele i do přilehlých oblastí, jako byla např. Mezopotámie, Sýrie a Egypt.

Dochované texty se dají rozdělit do tří skupin:

1. Svědectví cestujících o vlastních zážitcích (např. *Itinerarium Egeriae*),
2. Průvodci po svatých místech bez autopsie (např. *Eucherius*),
3. Zprávy o putování jiných osob (např. Hieronův dopis o putování Pauly⁴).

Itinerarium Antonini Placentini řadíme do souboru spisů ze 4. – 8. století nazvaných *Itineraria Hierosolymitana*, přičemž skutečným cestopisem je pouze náš zkoumaný text. Ostatní jsou spíše průvodce uměle sestavené, např. *Eucherii de situ Hierusolimae epistula ad Faustum presbyterum* (Cl. 2326), *Breviarius de Hierosolyma* (Cl. 2327), *Bedae Venerabilis liber de locis sanctis* (Cl. 2333).

Asi nejznámějším itinerářem je *Itinerarium Burdigalense* (Cl. 2324). Popisuje cestu z Bordeaux do Jeruzaléma a zpět, která byla vykonána roku 333. Asi o půl století později se uskutečnila pouť, jež je obsahem textu *Itinerarium Egeriae* (Cl. 2325).

⁴ Hieron, ep. 108, CSEL 55, 306 51.

O památkách samotného města Říma informují poutníky anonymní texty z 5. – 7. století nazvané *Itineraria Romana*. Patří mezi ně např. *Cymiteria totius Romanae urbis* z poč. 6. stol. - o římských hřbitovech, *Ecclesiae quae intus Romae habentur*, *Itinerarium Einsidlense* aj.

Mezi tzv. *itineraria picta* řadíme různé mapy a vyobrazení, např. *Tabula Peutingeriana* (12.-13. stol.).⁵

⁵ Více viz Dassmann, E. et alii *Reallexikon für Antike und Christentum*, Band XIX, Hirschmann, A.- Stuttgart, 2001, s. 1-31.

II. ITINERARIUM ANTONINI PLACENTINI – ZÁKLADNÍ ÚDAJE

II.1 Základní obsah

Itinerarium Antonini Placentini (ItAP) je popisem cesty anonymního poutníka, jenž s několika druhy vyšel ze svého rodného italského města Placentia a zamířil do Svaté země⁶.

ItAP začíná odchodem poutníka z Konstantinopole. Odtud jde s přáteli na Kypr, do města Konstancie (Constanza). Cesta pokračuje s mnoha různými zastaveními v Sýrii a Palestině, dále pak na hoře Sinaj, v Egyptě a Alexandrii. Zde družina otáčí své kroky k domovu, a to opět napříč Egyptem, Palestinou, Sýrií a Mezopotámií. V Suře u Eufratu pak popis končí.

Náš cestovatel vypráví o své pouti až poté, co se se svými druhy vrátil domů. Milani (1977: 45) se domnívá, že *možná hlavně z tohoto důvodu se ve výkladu dopouští jistých nepřesností, zmatků a chyb. Příliš dobře si nepamatuje pořadí měst v Sýrii a Egyptě, zaměňuje tudíž Sichem se Samarou (6.4), Gadaru s Gabaonem (7.5) a další. Často jsou v textu zmiňovány relikvie, pravděpodobně falešné, ke kterým autor chová slepou důvěru*. Nabízí zde ale také zajímavé poznatky, jako např. svědectví o vztazích mezi křesťany, Židy a Samaritánci.

Autor na začátku prohlašuje, že chce vyprávět o svém putování *ex eo quod a civitate Placentina egressus sum* (1.1G), zatímco vyprávění začíná odchodem z Konstantinopole. Také konec je spíše improvizovaným příchodem k Eufratu. Pouze v *recensio altera* nacházíme paragraf, který slouží jako závěr, ale chová se jako část evidentně připojená později.

⁶ Informace o textu *ItAP* a jeho autorovi viz in: Arias Abellán (2000: 211-215) a Milani (1977: 31-46).

II.2 Otázka autorství

Text je považován za dílo anonymního autora, ačkoliv byl dlouhou dobu přisuzován sv. Antonínovi z Placentiny (Piacenza). Toto přisouzení však bylo chybné.⁷

Nesrovnalosti totiž vznikly hned v první části vyprávění *ItAP*, kde se autor dovolává patrona své obce, sv. Antonína, jakožto ochránce při putování. Ve středověku totiž došlo k úpravě první věty, kdy se k výrazu *praecedente beato Antonino martyre*⁸ přidalo spojení *una cum collega suo*⁹. Dále byla změněna osoba predikátu hlavní věty z *ex eo quo a civitate Placentina egressus sum* na *egressus est*.¹⁰ Odtud tedy pochází mylné přisouzení vypravování sv. Antonínovi, mučedníkovi z Placentiny.

Ve skutečnosti nemůže být sv. Antonín autorem díla ani z důvodů chronologických. Mučedník Antoninus totiž zemřel na přelomu 3. a 4. století, zatímco putování skončilo až ve století šestém.

Někteří badatelé se domnívají, že Antonín může být jméno skutečného autora, aniž by tuto osobu ztotožňovali s Antonínem mučedníkem. Tato hypotéza byla podle Milani (1977: 35) podepřena jistou pasáží v textu, kde se hovoří o skutečnosti, že Antonín vyryl své jméno a jména svých rodičů do „kamene z Kany“ (4.4). S touto problematikou vystoupil Diehl.¹¹ Nakonec v roce 1892 však připustil, že nápis špatně přečetl. Tím se tedy zřítily koncepce, pokládající Antonína za autora textu.¹²

Na jednom místě autor zmiňuje jméno jednoho ze svým společníků. Jde o Jana z Placentiny, který umírá v Gadaře blízko Eliášových lázní (7.8).

⁷ Milani (1977: 34-36)

⁸ Vyjádření ablativem absolutním by se dalo přeložit jako: blahoslavený mučedník Antonius vyšel ...

⁹ Překlad: *s jedním svým přítelem*

¹⁰ V prvním případě je podmětem 1. os. sg., tj. „odešel jsem...“, v druhém případě ukazuje predikát na 3. os. sg., tedy „odešel...“

¹¹ Diehl, Charles *La pierre de Cana*, BCH IX 1885, 28-42.

¹² Další teorie o postavě Antonina viz Tuch (1864). Autora pokládal za kněze vzhledem k důvěrnosti, s jakou promlouvá s biskupy, a kvůli dobré znalosti Písma svatého. Důkazy pro to však nejsou dostačující.

Pisatel projevuje velký zájem o sociální a náboženskou situaci míst, která navštěvuje, píše např. o různých léčivých prostředcích, o neobvyklých předmětech, relikviích, o návštěvách hrobů svatých apod. Právě pro tyto prvky se text velmi dobře hodil do kajícího klimatu doby.

II.3 Dochované verze

Itinerarium Antonini Placentini se zachovalo ve dvou verzích. Jedná se *recensio prior* (verze A) a pozdější *recensio altera* (verze B). Po dlouhou dobu byla verze B, bohatší na detaily a psána latinou blízcí se klasické normě, pokládána za původní, a proto se na ní zakládaly všechny starší edice *ItAP*. Naopak verze A byla považována jen za jakési shrnutí.¹³ V důsledku studií Gildemeistera¹⁴ a především Geyera¹⁵ byly tyto domněnky přehodnoceny.

Za původní je dnes považován text podle *recensio prior*, tedy ten, který byl převzat z kodexů *Sangallensis* 113 (*G*) a *Rhenaugiensis* (nyní *Turicensis*) 73 (*R*). *Recensio altera* (*a*) se dochovala v 19 kodexech¹⁶, z nichž se tři ztratily. Jde o přepracování originálního textu, provedené během karolínské reformy. Jedná se tedy o opravené dílo textu původního *ItAP*, které mělo za cíl dosáhnout normalizované latiny.¹⁷ Verzi B lze hodnotit jakožto výsledek práce učenců. *ItAP* není jediným příkladem takovéhoho přepisu staršího textu. Sám Alcuin vytvořil edici dopisů Seneky a sv. Pavla, dále také Vulgaty, jejíž latina se v té době zdála z lingvistického hlediska „pokažená“.

¹³ Arias Abellán (2000: 217)

¹⁴ Gildemeister, J. *Antonini Placentini Itinerarium mit deutscher Uebersetzung*, Berlin 1889, pp. IV-XXXIII.

¹⁵ Geyer, P. *Itinerarium Antonini Placentini. Itinera Hierosolymitana saeculi IIII-VIII*, CSEL XXXIX, 1898, pp. XXVI-XXXIII.

¹⁶ 16 kodexů *recensio altera* v chronologickém pořadí: *Bruxellensis*, *Bernensis*, *Monacensis*, *Parisinus*, *Rotomagensis*, *Londinensis*, *Parisinus*, *Zwettlensis*, *Vindobonensis*, *Vaticanus*, *Berolinensis*, *Parisinus*, *Parisinus*, *Leodiensis*, *Placentinus*, *Vaticanus*.

¹⁷ Již od roku 789 Karel Veliký plánoval obrodu latinských studií. Začal se šířit program Alcuina, který soustředil pozornost na vyučování latiny a studium klasiků. Jedním z výsledků byla snaha psát gramaticky korektněji. Vznikla tak v této době různá pojednání *O pravopisu*, např. od samotného Alcuina. Důsledkem byl také obecný zvyk mezi kleriky opravovat a zušlechťovat výroky latinských děl, které se odlišovaly od klasického stylu.

II.4 Doba vzniku textu

Text *ItAP* byl napsán v 6. století, pravděpodobně mezi lety 560 – 570. Samotné putování pravděpodobně proběhlo již o trochu dříve. Vymezit přesnou dobu cesty není možné, indicie, které nalézáme v samotném textu, jsou pro tyto účely nedostačující.

Milani (1977: 36) uvádí, že *putování mohlo začít v době mezi rokem 551 a 594 nebo 637, pravděpodobně však po roce 560*. Hned v počáteční části textu se autor zmiňuje o jakémsi biskupovi z města Berita, které bylo zničeno silnými zemětřeseními (1.3 - 1.6), jež se zde velmi často vyskytovala v letech 551 až 555.¹⁸ Biskup některé z těchto zemětřesení sám zažil a autorovi textu o tom vypráví (10.6). Putování tedy muselo být uskutečněno nedlouho poté.

Za nejzazší hranici uskutečnivšího se putování je považován rok 637. V této době byl totiž rukou Omara zničen Jeruzalém a autor vyprávění ho navštívil dříve. Tato hranice byla však přijata spíše z důvodů historických.

Dalšími prvky, které by mohly posloužit k přesnější dataci, jsou zmínky o Janu z Placentiny, který umírá v Gadaře (7.8), a citace vznešeného Pateria, s nímž autor sklízí libru datlí (14.2). Ale bohužel o těchto osobách nic nevíme.

¹⁸ *quae civitas tempore Iustiniani imperatoris subversa est a terraemotu cum aliis civitatibus* (1.3) – toto město bylo společně s dalšími obcemi zničeno za císaře Justiniána zemětřesením; císař Iustinianus vládl v letech 527 – 565.

II.5 Vztah *ItAP* k dalším textům

Narativ *ItAP* lze charakterizovat jakožto zbožnou řeč muže, který se rozhodl následovat stopy Kristovy do Svaté země, do míst Starého a Nového zákona. Podobou sdělovací funkci mají např. další itineraria té doby. Zvláště můžeme jmenovat *Itinerarium Egeriae*. Cílové místo pouti bylo známé stejně tak jako tradice cest sem. Z toho také vyplývá souvislost s jinými texty. Shody lze dokonce sledovat i v místech, kde se objevují chyby. Souvislosti nacházíme v představování míst a jejich tradic, do nichž různé texty přidávají vlastní části. V mnohých případech *ItAP* představuje detaily, které v jiných textech nenajdeme.

Biblické citace jsou na rozdíl od *Itineraria Egeriae* velmi vzácné. Pokud se vyskytnou, není jejich přepis doslovný, ale spíše přibližný. Oba cestopisy porovnává Arias Abellán (2000: 217n.) a dokládá, že jazyk *ItAP* je více „lidový“ než *Itinerarium Egeriae*. Autor byl podle ní méně vzdělaný než Egerie, jelikož neuvádí tolik odkazů na Bibli jako ona.

Zdá se, že autor čerpal bez rozdílu jak z Vulgaty, tak i ze starších překladu Bible do latiny. Jediná z citovaných částí obsahuje dostatečné údaje, aby bylo možné určit přesný původ: 35.2 *Terra a salsugine a malicia inabundantiam in ea* (Ps. 106.34) pochází z Vulgaty: *Terram fructiferam in salsuginem a malicia inhabitantium in ea*.

Itinerarium Antonini Placentini se stalo zdrojem především pro některé části *Historiae Francorum libri X* Řehoře z Tours. Jde např. o pasáž *Hist.* 1.10, která z *ItAP* zpracovává části 43.5 a 41.4 – 41.6.

Některé motivy z *ItAP* nacházíme v zestručněné podobě u Adamnana a jeho díle *De locis sanctis*. I Beda využívá ve stejnojmenném textu částí *ItAP*. Přesto podle Milani (1977) není pravděpodobné, že by tyto dva výše zmíněné texty čerpaly přímo z našeho cestopisu. Společnými motivy jsou totiž obecně známé skutečnosti, ačkoliv zde se vyskytují častěji a jsou tak obohaceny.

Mnohé analogie s *ItAP* představuje *Hodoeporicon* od Willibalda z Heydenheimu: úsek v Konstancii na Kypru, kde je pohřbený s. Epifanius (*ItAP*

1.2, *Hodoep.* 11); zmínka o svatebních vázách v Kaně (dvě v *ItAP* 4.5 a jedna v *Hodoep.* 13); zmínka o kamenech vyzdvižených z Jordánu (*ItAP* 13.3, *Hodoep.* 17) aj.

Ve všech těchto popisech svatých míst, stejně jako v *ItAP*, převládá motiv zbožnosti ve snaze vidět svatá místa, v nichž je možné pozorovat stopy Kristovy a zázraky svatých proroků.

III. CHARAKTERISTICKÉ RYSY POZDNÍ LATINY V *ItAP*

Především je nutno konstatovat, že *ItAP* je textem psaným pozdní latinou.¹⁹ V době, kdy vznikl, byla již dosti rozvolněna pravidla, kterými se řídili římští klasikové, a téměř nikdo už nevěděl, co je skutečně správně. Cílem této kapitoly je podat výklad základních odchylek latiny 6. století od klasické normy, ty zároveň dokumentovat pomocí příkladů z *ItAP*.²⁰

III.1 Fonetika

A) Vokalismus

Herman (1967: 36) konstatuje, že v době klasické měla latina ustálený a vyvážený systém samohlásek, tj. pět krátkých (*i, e, a, o, u*), stejný počet dlouhých (*ī, ē, ā, ō, ū*) a několik diftongů (*au, ae, oe, eu*). Dále uvádí, že systém se začal asi od 2. století měnit tak, že mizely rozdíly v délce. Tím docházelo k množení chyb ve versifikaci. Ve 3. a 4. století vznikl systém otevřených a zavřených vokálů. Rozdíl mezi nimi (tj. rozdíl v timbru) byl však časem stírán, takže docházelo k častým záměnám některých výslovnostně si podobných samohlásek. Současně latina v této době využívá tzv. hlásek protetických (*schola* > *eschola* > fr. *école*). Vokály v hiátu (např. *duodecim* > *dodeci(m)* > it. *dodici*) a posttonické zanikaly.

K záměnám docházelo mezi *e – i* a *o – u*:²¹

e > i

diliciosa (G 1.2)

¹⁹ *ItAP* patří mezi nepřímé literární dokumenty pozdní a vulgární latiny, stejně jako např. *Itinerarium Egeriae*, *Fredegarova kronika*, *Mulomedicina Chironis*, *De re coquinaria* atd.

²⁰ Základní poučení o pozdní a vulgární latině lze nalézt v publikaci Herman (2000) a Väänänen (1981)

²¹ U všech kategorií uvádím náhodný výběr, výskytů je mnoho. Označení pozice slova v textu je převzato z dostupného vydání *ItAP* podle Milani (1977).

Asclapius (R 2.1)
discendit (G 9.5)
dimergitur (G i R 10.4)
(vigiliae) grandis (G 11.3)
(uvas) venalis (G 14.4)
vallis (illas) (G 16.2)
surgentis (voces) (G 21.3)
sedis (G 23.3)

o > u a opačně:

cellole (R 12.1)
territurius (G 13.1)
spungia (G 20.8)
(manu hominis) monita (G 24.5)
Gomurram (R 24.6)
cognuscutur (G 25.6)

monoftongizace diftongů *ae > e*; *oe > e*:

tante (R 2.4)
petre (R 3.3)
egritudines (R 6.5)
que (G 12.1)²²
celo (G 20.5)
edificantibus (R 22.1)

e > ae:

tenaes (R 22.3)²³

²² Zvláště u vztažných zájmen je tento jev velmi četný.

²³ Případ dokumentuje, že autor si nebyl jist, kde má být diftong a kde nikoliv.

B) Konsonantismus

Zde Herman (1967: 47) upozorňuje na to, že změny, které zaznamenal konsonantismus, měly příliš raný začátek, než aby se odrazily ve všech románských jazycích. Na rozdíl od vokalismus jde tedy o odchylky izolovanější. V následujícím výčtu uvádím ty nejčastější.

Zánik *h* či snaha o hyperkorektnost při jeho dosazení tam, kde nemá být:

chathedra (G 4.3)

Aebraeis (G 5.4)

termis (R 7.1)

abens (G 10.2)

ora (G 11.4)

Habraham (G 32.6)

elremi (G 34.1)²⁴.

Zánik souhlásek na konci slov (zejm. *m*, *t*, *s*), jev častý ve vulgární latině, se v *ItAP* tolik nevyskytuje. Zaznamenala jsem spíše vypouštění některých souhlásek nebo jejich přidávání a záměny pravděpodobně vlivem nepozornosti, či neznalosti správného pravopisu slov. Případů tohoto druhu je obrovské množství, především v názvech navštívených míst (*Iessemani G*, *Gessemeni R*; *Baorin G*, *Baorim R*; *Sochod R*, *Soccoth a aj.*), ale i v běžném slovníku.

Velmi častá je záměna *p/b* a *b/v* vlivem podobné výslovnosti:

Constantinoboli (G 1.2)

implebi (G 4.5)

travis (R 5.2)

tapernacula (G 6.2)

riba (G 12.5)

lebrosi (G 7.6)

²⁴ Celkově nesprávný pravopis – jde o slovo *heremi*

puplicum (G 7.6)

Typické v pozdní latině bylo i zjednodušování souhláskových skupin (*consul* > *cosul*) a nahrazení dvou stejných konsonantů jediným (*puella* > *puela*).

Případy tohoto druhu lze v *ItAP* rovněž nalézt:

profeta (R 8.2)

opida (R 16.1)

aeclaesia (G 22.2), *aeclesia* (G 22.4), *eclaesia* (G 28.4)²⁵

pissina (G 24.5)

sepulcrum (G 25.2)

Výslovnost byla hlavním důvodem psaní písmene *c* tam, kde by mělo být

t:

oracionem (G 12.2)

benediccionem (G 17.1)

trabulacio (G 17.5)

cicius (G, R 20.6)

congregacio (G 23.1)

tercium (R 28.1)

pacienter (G, R 34.2)

Mezi další odchylky od klasického úzu patří např.:

g > *c* *navicandum* (G 11.5)

s > *x* *sinixtra* (G 15.2)

t > *d* *capud* (G, R 20.3)

²⁵ Zajímavé je kolísání mezi diftongem *ae* a monoftongem *e* v rámci jedné verze. Svědčí opět o nedbalosti při zápisu či neznalosti správné podoby slova.

III.2 Morfologie

A) Deklinace

Klasická latina vytvořila do jisté míry vyrovnaný systém skloňování. Substantiva byla rozdělena do tří rodů a ohýbala se podle pěti typů deklinací. V pozdní latině dochází k porušování tohoto systému. Postupně existují pouze nominativy obou čísel a akuzativy pro vyjádření předmětu přímého. Příčinou byly mj. změny ve fonetice (zánik koncového *m*, monoftongizace diftongu *ae,...*).²⁶

Mezi příklady nejrůznějších proměn systému jmenné flexe v *ItAP* můžeme jmenovat tyto:

Změna jmenného rodu:²⁷

cenaculus ille (G 2.2)

[*fluvius*] *que* (G 7.9)

pretorius (G 9.4)

cubiculus (R 20.2)

lignus (G 20.4)

ille cornus (G 22.6)

Ničím ojedinělým nejsou ani záměny mezi jednotlivými pády, zejména mezi akuzativem a ablativem, a to ve prospěch akuzativu. Ten se v pozdně latinských textech nachází i po předložce, která podle klasické normy vyžadovala ablativ (*cum, ab, pro* aj.). S větším využitím akuzativu i ve vazbách se slovesy souvisí vznik akuzativu absolutního, který se funkčně nijak od absolutního ablativu neliší. Současně nabývají na oblibě předložkové pády, které na rozdíl od bezpředložkových nevyžadovaly takovou znalost gramatiky.

excepto peregrini (G 1.6)

²⁶ Herman (1967: 57nn.)

²⁷ Ve většině případů jde o posun od singuláru neutra k singuláru maskulina. Plurál neutra bývá nahrazen singulárem feminina.

de publicum (R 7.6)
intrat in Iordane (G 7.9)²⁸
cum paleas (G 8.3)
ad vespere (G 10.3)
ante basilica (G 13.4)

V *ItAP* je obsaženo mnoho zájmen, hlavně ukazovacích a vztažných. Jejich skloňování kolísá ve smyslu přechodu k jednoduššímu paradigmatu. Některé tvary vztažných pronomin se užívají bez rozdílu pro všechny rody. Zájmeno *ille* pomalu postrádá svůj původní význam a jeho funkce přechází k pozdějšímu románskému členu. Pronomen *ipse* se v *ItAP* vyskytuje také velice často. Nelze však říci, že by se vždy mělo překládat jako „sám“, „samotný“. Získává spíše univerzální charakter ukazovacího zájmena.²⁹

B) Konjugace

Herman (1967: 73) uvádí, že *systém sloves se v pozdní latině celkem dobře zachoval. Jejich užívání je v podstatě shodné s klasickými texty. Lze dokonce říci, že morfologický systém sloves je bohatší.*

Vývoj konjugací je ovlivněn mimo jiné změnami hláskovými (*b/v* atd.), např. *lavabimus* (G 4.5).³⁰ Dále zaznamenáváme nárůst perifrastických tvarů, např. ve *futuru*, jehož jednoduché vyjádření bylo oslabeno vlivem hláskových změn (*-urus* + tvar slovesa *esse*). Typ *laudatus sum* se stal z perfekta *laudor* místo *laudor*. Analogicky *laudatus eram* se z *plusquamperfekta* stalo *imperfektem* a nahradilo *laudabar*. Původní funkce, které výše uvedené složené tvary zastávaly, byly nahrazeny výrazy *laudatus fui* a *laudatus fueram*. Tohoto způsobu tvoření časů využívá i *ItAP*, např.:

²⁸ Nejvíce chyb nalézáme právě v užití předložky *in*. Především verze *G* nedbá na její dvojí funkci.

²⁹ O zájmenech viz: Jedličková, Helena *Užívání ukazovacích zájmen ve vulgární latině*. Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 1959.

³⁰ Z kontextu je jasné, že jde o nesprávně zapsané perfekturnum, které má v tomto případě podobu *futura I*.

factus fuerat (G 2.2)

suspensa fuerit (a 3.3)

Postupně se začaly vytvářet i složeniny, které obsahovaly sloveso *habeo* a participium (*habuit impositum* a 5.1).

Kromě tvarů určitých obsahuje *ItAP* i velké množství infinitivů. Většinou jde o infinitivy přítomného aktiva, setkáme se však i s inf. perfekta vytvořeného podle klasické normy (např. zkrácené *purificasse* G 8.6). Funkci přísudku mají v mnoha případech participia. Ta se vyskytují buď samostatně, nebo jsou součástí absolutní vazby.³¹

³¹ O této problematice blíže viz kap. IV.1, IV.2, IV.3.

III.3 Syntax

Postihnout všechny syntaktické odlišnosti od klasické latiny je velmi obtížné. Následující kapitola spíše upozorňuje na hlavní jevy, které se vyskytují v rámci textu *ItAP*.

Velmi často se objevují chyby ve shodě, zejména mezi substantivem a jeho determinanty (přívlastky, doplňky). Jde buď o chybný pád nebo o využití koncovky pro jinou deklinaci. Z hlediska gramatiky můžeme tuto skutečnost klasifikovat jako neznalost pravidel „správné“ latiny. Příkladů je v našem *Itinerariu* mnoho, proto uvádím jen náhodný výběr:

tanta luxuriae (G 2.4)

civitates honestem (R 2.5)

milia triae (a 4.4)

in ipsa fonte (R 4.5)

termis salsis (R 7.1)

ista parte civitate (R 7.6)

exeunte sol (G 9.4)

illam parte (a 9.7)

O předložkových pádech byla zmínka už výše v souvislosti s morfologií jmen. V *ItAP* nacházíme také nesprávnou vazbu mezi slovesem a předmětem, ačkoliv ta může být mnohdy způsobena změnami hláskovými (např. *vidi testa de homine inclausa* G 22.12).

V pozdní latině narůstá frekvence demonstrativních zájmen (hlavně *ipse* a *ille*) ve spojení se substantivou.³²

Obraťme nyní krátce pozornost k větám jednoduchým. V klasické próze se predikát nachází většinou na konci věty, v textech pozdní latiny tyto případy také nalézáme, nejsou však už převažující. Současně slovosled větných členů je volnější, ačkoliv spatřujeme bližší připoutání jména a jeho přívlastku. Jinak se systém jednoduchých vět pozdní antiky příliš neliší.

³² Zmíněno již v předchozí kapitole.

Souvětí pozdní latiny neužívá rozvětvených period klasické prózy. Herman (1967: 90) k tomu říká, že *stavba vět bývá jednoduchá a srozumitelná. V oblasti koordinace došlo k málo změnám, vývoj postihl především systém vedlejších vět. Klasická latina využívala infinitivní vazby, jichž se latina pozdní začala zbavovat, a to pomocí vedlejších vět přívláskových.*³³

Univerzálním spojovacím výrazem se stává zájmeno *quod* pro různé typy vět. Přebírá totiž i funkce spojek *ut, cum, si*. *ItAP* používá velké množství vět, které jsou uvozeny výrazy *ubi, unde, inde, deinde, exinde* pro vyjádření okolnosti místní.

Deinde deviantes ad latus, venimus in civitatem, quae... (R 32.2)

Inde venimus ad locum, ubi Esaias a serra secatus est... (R 32.3)

Et exinde venimus ad arcum, ubi antiquitas porta fuit civitatis.
(R 24.1)

Hlavní větu často uvozuje lexém *nam*, aniž by měl významnější funkci. Není třeba ho tedy ani nepřekládat, nevyjadřuje příčinu.

Nam et titulus, qui ad capud Domini positus est erat, in quo scriptum est:... (R 20.3)

Nam ipsa petra ornata ex auro et gemmis, nam monumenti velut molarit est. (R 18.2)

Nam multi languores sanantur in ipsis locis, ubi cadit ipse ros, qui cantatur in psalmo. (R 9.6)

Jevem vyskytující se v textech pozdní latiny je také tendence k vytváření tzv. spojkových rčení z předložky, zájmena a spojky, např. *pro eo quod*. Tato spojení nabývají kauzální funkce. Tento trend lze doložit i v *ItAP*:

Precedente beato Antonino martyre, ex eo quo a civitate Placentina egressus sum,... (R 1.1)³⁴

³³ Přívláskové věty uvozovány zájmeny vztažnými *qui quae quod*, ale s nepravidelnostmi charakteristickými pro pozdní latinu, tj. zanedbávání shody.

³⁴ G 1.1 *ex eo quod*

V celém *Itinerariu* je možné vyhledat jen velmi málo konjunktivů či případů časové souslednosti. Jevem příznačným pro pozdně latinské texty je právě rozvolňování v jejich užívání.³⁵

V oblasti absolutních konstrukcí, vyjadřujících okolnost časovou, sledujeme značný vývoj. Kromě ablativu absolutního nacházíme ve velké míře i nominativ a akuzativ absolutní. O této problematice podrobněji níže (kap. IV).

³⁵ Herman (1967: 97)

III.4 Lexikum

V oblasti lexika zaznamenáváme v pozdní latině značný posun. V rámci této kapitoly se opět pokusím vyložit nejnápadnější jevy, které je možno doložit v *ItAP*.

Přestávají se užívat slova nepravidelná. Herman (1967: 101-102) konstatuje, že *ve vulgární latině jsme svědky jakéhosi částečného odstranění starého latinského lexikálního fondu. Elementy náležející k vzácným typům flexe s nepravidelným ohýbáním ustupují elementům jednodušším. To pozorujeme hlavně u sloves.* Ta jsou převedena na tvary pravidelné, nebo nahrazena jinými lexémy. Mnohá tato jednodušší synonyma se stala základem pro dnes existující slova v románských jazycích (*melum* místo *fructus*, *testa* místo *caput* aj.).

Přednost je také dávána výrazům delším, několikanásobným před jednoslabičnými. Podstatná jména o jedné slabice jsou nahrazována synonymy delšími (např. *os* > *bucca*). Možným způsobem řešení je vytváření zdobnělin (např. *sol* > *soliculum*). Slovesa pak nabývají předpon, aniž by se změnil jejich význam:

In ipso loco transierunt filii Israel, ibi et filii prophetarum perdidierunt securem. (R 9.2)

In quo mare nihil invenitur vivificatum, nec paleas nec lignum supernatat neque natare homo potest... (R 10.4)

Quae arbor, inclausus infra oratorium, ipsius per tectum foris dimissa est, sicca quidem. (R 15.1)

Nam respicientibus in valles illas et perambulantes monasteria multa... (R 16.2)

... ibi est ficulnea, in qua se Iudas suspendit, cuius talia adstant monita petris. (R 17.4)

U předložek a adverbíí se opisné tvary užívají také (např. *de inter montes, eadem hora* R 20.5). Pozorujeme i řetězení spojek (např. *inter que quod legitur de lapide angulare* R 22.1).

Samozřejmě také vznikají neologismy, které pojmenovávají nějakou novou skutečnost, pro niž dosud neexistoval žádný výraz. Mnohá slova známá už římským klasikům nabývají nových významů. V *ItAP* se objevují novotvary spjaté především s křesťanstvím, např. *baptizare*. Některá slova vznikají také úpravou cizích lexémů, zejm. řeckých, což v této době již bylo běžnou praxí.

Rysy pozdní latiny se objevují nejvíce v *recensio prior Sangallensis*. Jde hlavně o odchylky hláskoslovné a morfologické. V mnoha případech nalézáme těžko vysvětlitelnou záměnu písmen. K té došlo buď ledabylým psaním, či nedostatečnou znalostí pravopisu některých slov. Vznikají tak četné zkomoleniny, které je možno rozluštit pouze na základě kontextu nebo v porovnání s dalšími verzemi.

Text verze *recensio altera* vznikl účelově z potřeb karolínské renesance po „opravě“ raně křesťanských textů, tedy jejich formální stránky. Z toho důvodu je latina, jíž je *recensio altera* napsána, nejbližší klasické normě, a to hlavně po stránce hláskoslovné a morfologické. V syntaxi a samozřejmě lexiku je možné najít také rysy pozdní latiny.

III.5 Stylová charakteristika *ItAP*

Úkolem této kapitoly je krátce popsat styl díla, jehož překlad máme před sebou. Otevíráme zde však také otázku, zda, a pokud ano, tak jakým způsobem, se modifikuje původní autorský text poté, co je překládán. Teorii překladu v našem prostředí formulovali čeští literární vědci v čele s Jiřím Levým, jehož stěžejním dílem je *Umění překladu*.

Cílem překladu je podle Levého reprodukovat, tedy zachovat a sdělit původní dílo, nikoliv vytvořit dílo nové. To však neznamená, že by mělo jít o otrocký překlad. Text přeložený do jiného jazyka nesmí být stejný jako originál, ale měl by stejně na čtenáře působit.

Styl pozdně latinského *Itineraria Antonini Placentini* je do značné míry poznamenán skutečností, že jej autor sepisoval až po vykonání pouti. Nejen že se tak v textu objevují věcné zmatky, o kterých již byla řeč v úvodní kapitole, ale setkáváme se často s velmi zkratkovitým vyjádřením obsahu. To však neplatí pro pasáže, kde se autor zabývá popisováním nějakého zázraku. V těch totiž bývá jeho vyjádření celkem obšírné. To vypovídá bezpochyby o tom, že ho podivuhodné jevy, se kterými se na své pouti setkal, velice zajímají.

Na uměleckost zpracování pisatel nebral zvlášť velký ohled, což jistě souvisí s hlavním záměrem vzniku díla. Šlo totiž především o popis pouti do Svaté země a zázraků, které poutníci toužili na vlastní oči spatřit. Náš anonymní autor navíc pravděpodobně nebyl vzdělán tak jako Egerie. Důkazem tohoto tvrzení může být i velmi malé množství biblických citací v *ItAP*. Více přímých odkazů na Bibli nacházíme v *recensio altera*, jež vznikla v duchu karolínské renesance.

V *ItAP* je po formální stránce v podstatě založeno na opakování stereotypních formulací i lexikálních jednotek. Mnohokrát užívanými slovesy jsou především slovesa pohybu, jako např. *venire*, *exire*, *transire*, *descendere*, *ascendere*, *revertere* a slovesa *esse* a *facere*. Ta popisují v podstatě veškerou skutečnost, která se v textu objevuje. Rejstřík sloves tedy není příliš bohatý. Při překladu jsem se snažila, aby pro čtenáře zůstal zachován dojem jednoduchosti vyjádření tak, jak vyplývá z originálního *ItAP*. Současně však mnohde nebylo možné pře-

kládat sloveso *venire* stále týmž způsobem, proto jsem užívala některá jeho synonyma ovšem opět s ohledem na to, abych zásadním způsobem neporušila charakteristický styl díla.

Sám autor měl pravděpodobně také problémy s tím, jak znovu a znovu vyjadřovat to, že odněkud vyšli a někam přišli, stále jiným výrazem. Proto se domnívám, že slovesa *ascendere* či *descendere* na mnohých místech nemají svůj hlavní význam, tj. vystupovat a sestupovat, ale jsou synonymní právě k *venire*. Jako příklad mohou sloužit tyto věty: *R 45.1 Descendentibus per Egyptum venimus in civitatem Athlefī, venimus ad sanctum Memnatem, qui multe virtutes ibi operatur. R 46.5 Item per Galileam ascendimus at venimus Damascum.*

Na několika místech se autor dopouští nepřesností v tom smyslu, že užívá slovesa v 1. os. sg., ačkoliv je evidentní, že by měl použít plurál. Zbývající dvě verze to opravují. *R 46.3 – 46.5 Egressus de Hierosolima descendi Ioppen; ibi iacet sancta Thabita, quae Dorcas. Deinde veni Caesaream Philippi quae turris Stratonis, quae et Caesarea Palestinae vocatur. In qua requiescit sanctus...ex cuius lectu benedictionem extulimus. Item per Galileam ascendimus et venimus Damascum.*

Lze tedy konečně říci, že pisateli šlo především o to, aby se čtenáři dostalo možnosti poznat prostřednictvím jeho textu místa zázraků a společně s účastníky pouti následovat stopy Kristovy. Tento cíl byl zajisté splněn. Samotná formální stránka pro něho nebyla natolik důležitá, což z výše uvedeného výkladu vyplývá. Sám byl patrně prostým křesťanem, jenž si nepotrpí na stylistickou dokonalost, a ani jí není pravděpodobně schopen.

IV. LINGVISTICKÝ ROZBOR TEXTU Z HLEDISKA VYBRANÝCH JMENNÝCH TVARŮ SLOVES

IV.1 Ablativ absolutní

Ablativem absolutním se vyjadřuje především okolnost současná nebo předčasná vzhledem k hlavnímu ději. Řidčeji se ho užívá i pro následnost s participiem futura aktiva. Až v pozdní latině se vyskytuje v ablativu absolutním o budoucí okolnosti také gerundivum.³⁶ Ovšem i v pozdně latinských textech najdeme zcela běžně abl. abs. podle klasického úzu (viz níže).³⁷

Z absolutních konstrukcí, které můžeme v *ItAP* nalézt, je nejvíce zastoupen právě ablativ absolutní.³⁸ Převládá zde tvoření z participia prézentu aktiva nad participiem perfekta pasiva, což je podle mého názoru způsobeno tím, že participium prézentu aktiva přebírá v pozdní latině funkci předčasnosti.

A) abl. abs. vytvořený z participia prézentu aktiva

Situace užití abl. abs. je velmi složitá. Najdeme zde ale i příklady jeho užití po vzoru latiny klasické:

11.4 ... *tenente diacono descendit sacerdos in fluvium et ...*

23.5 ... *manum formosam, digiti longi, quantum imago designat, quae illo vivente picta sunt...*

36.1 *Amariscente aqua illa in utris in felle, mittebamus in ea harenam...*

40.1 ... *altare positum est supra petra illas, quas subposuerunt Moysi orante.*

³⁶ Novotný (1955: 152)

³⁷ Více o ablativu absolutním viz např. Moreno Hernández (1996). Obecné poučení o absolutních konstrukcích lze najít např. v Molinelli (2001), Coleman (1989), Ramat (1991), Müller-Lancé (1998) aj.

³⁸ Uvádím jen reprezentativní výběr. V celém *ItAP* bylo nalezeno asi třicet výskytů.

41.8 *Recedente mare omnis praefiguratio arma Faraonis vel vestigia rotarum curruum parent.*

Ve všech výše uvedených případech se jmenná část abl. abs. liší od podmětu věty, v níž se nachází. Vždy zde také abl. abs. vyjadřuje časovou okolnost děje hlavního, a to současnost. Takovýchto příkladů není v textu mnoho.

Velmi často se v *ItAP* užívá konstrukce abl. abs. jakožto predikátu celé věty, ať už jde o větu hlavní, nebo vedlejší. Podmět absolutní konstrukce a hlavní věty se prolíná:

1.6 *dicente nobis episcopo civitatis quia cognite persone, quae sciebant*

nominatim, excepto peregrinis XXX ad breve missi hinc perierunt.

16.1 *Ascendentibus nobis de montanis in Hierosolima non longe ab Hierosima in Baorim, deinde ad sinistram ad opida Oliveti montis in Bethania ad monumentum Lazari.*

26.1 *Exeuntibus nobis de Siloa, venimus in agrum, qui comparatus est de pretio Domini, qui vocatur Acheldemahc...*

27.1 *Revertentibus nobis in civitatem, venimus ad piscinam natatoria, quae habet quinque porticus...*

27.4 *Item exeuntibus nobis ad portam iure ad sanctum Isicium, qui ibidem in corpore iacet, ubi etiam...*

Někdy (16.1) se dokonce v textu vyskytne taková formulace, která obsahuje co do dějového prvku pouze abl. abs., a to i když jde o větu dosti dlouhou. V případě 26.1 má vazba abl. abs. funkci samostatné vedlejší věty časové, vyjadřující předčasnost vzhledem k ději věty hlavní. Věty tohoto typu se v celém *Itinerariu* vyskytují velice často, včetně slovesa *exire* a dalších sloves pohybu (27.1, 27.4 aj.). Hodnocení, zda jde v tom kterém případě o vyjádření současnosti či předčasnosti, je v tomto textu podle mého mínění dosti subjektivní, přičemž

předčasnost často signalizuje předpona u slovesa ve tvaru participia prézentu aktiva (*exire, respicere* aj.).

Předčasnost však můžeme bezpochyby identifikovat např. v následujícím případě:

1.2 *Exeuntibus nobis de Constantinopolim, venimus in insulam Ciprum in civitatem Constantiam, in qua requiescit sanctus Epifanius.*

Velmi častým jevem je „pozměněná“ vazba abl. abs. Chybí jí totiž jmenná část, a je tedy tvořena pouze participiem. Tyto výskyty bývají opravovány ve verzi *a*, a to buď nahrazením vazby slovesem ve tvaru určitém, nebo doplněním jmenné části v abl. abs. Zajímavé je pak nahrazení „nedokonalého“ abl. abs. v *a*45.1 konstrukcí nominativu absolutního, ovšem zase za účasti pouhého participia:

13.1 *Venientibus ad Iordanem in Hiericho milia sex.*

(*a*) *Inde venimus ad Iordanem.*

24.3 *Ab arcu illo descenduntibus ad Siloam per Siluam gradus multos...*

(*a*) *Ab arcu illo descenduntibus nobis ad fontem Siloa per gradus multos...*

45.1 *Descendentibus per Egyptum venimus in civitatem Athlefi...*

(*a*) *Descendentes per Aegyptum venimus in civitatem Athlepi...*

Dalším jevem, který je možné v *ItAP* najít, je hromadění absolutních konstrukcí různého typu za sebou nebo jejich spojení s nominálními tvary sloves. Text se pak jeví jako velmi nahuštěný. Zde jsou některé příklady³⁹:

³⁹ Viz také kap. IV.2

16.2 *Nam respicientibus in valles illas et perambulantes monasteria multa ... vidimus multitudinem inclusorum virorum ac mulierum...*

20.5 *Procedente sanctam cruce ad orandum de cubiculo suo...*

31.1 *Item revertentes nos in Hierosolimam, descendentibus nobis in via...*

V 16.2 jsou obě vazby souřadně spojeny, mají tutéž časovou platnost a závisejí na predikátu věty hlavní (*vidimus*). Naopak v případě 31.1 nahrazuje abl. abs. predikát věty hlavní a nom. abs. vyjadřuje časovou okolnost k ní.

ItAP obsahuje i příklad tzv. smíšené konstrukce (verze G). Helttula (1987: 51) předpokládá, že *matutinas* je zde předmětem v akuzativu k ablativu neutra *conpleto*:

G11.4 *Conpleto matutinas albiscente die, procedunt ministeria sub divo...*

B) abl. abs. vytvořený z participia perfekta pasiva

Tento typ absolutní konstrukce se v textu příliš často nevyskytuje. Navíc pozorujeme jakési ustrnulé užití participia perfekta pasiva od slovesa *complere*, kterého je užito hojněji než sloves ostatních:

11.4 *Conpleto matutino si albescente die, procedunt ministeria sub divo...*

11.6 *Conpleto baptismo omnes descendent in fluvium pro benedictione...*

11.7 *Conpleto baptismo revertitur aqua in locum suum.*

38.5 *Conpleto tempore festivitatis, revertetur in pristinum colorem.*

Zajímavá je ta skutečnost, že se tři ze čtyř nalezených výskytů tohoto spojení nalézají pohromadě v jedenácté kapitole. Pisateli se pravděpodobně spojení

zalíbilo a nedbal příliš na stylistiku. Vždy se samozřejmě jedná o vyjádření děje předčasněho k ději hlavnímu, na tom pozdní latina vzhledem ke klasické nic nezměnila. Spojení však podle mého názoru pomalu ztrácí onen původní dějový prvek.

Oproti latině klasické se v *ItAP* objevuje tendence klást před absolutní vazby navíc ještě předložku (mnohdy adverbializovanou), která má za úkol dát zřetelně najevo časovou okolnost děje:

20.7 *Revertente cruce in locum suum revertetur et stella; post reclusa cruce ultra non apparebit stella.*

Ve výše uvedeném případě dále sledujeme užití abl. abs. vytvořeného jak z participia přítomného aktiva, tak i z participia perfekta pasiva.

Hromadění participií v různých funkcích či vazbách můžeme sledovat níže:

34.3 *Intrinsecus celebrato die septimo ipsa nocte sublatum vestimentum sponsi non est inventa...*

I v *Itinerariu Egeriae*, textu v mnoha ohledech podobném tomu našemu, našel Väänänen (1987: 88-89) mnohé odchylky od klasického úzu. Ve shodě s *ItAP* jde většinou o to, že se slovesná část abl. abs. stává predikátem celé věty. S cestopisem Egerie má náš pisatel v tomto ohledu mnoho dalších společných rysů. Jedná se např. o přenesení abl. abs. z participia přítomného aktiva do minulosti, užívání předložky před absolutní vazbou (*post facta missa*) aj.

IV.2 Nominativ absolutní

Kromě abl. abs. se v pozdní latině vyskytuje také nominativ absolutní a akuzativ absolutní (viz kap. IV.3). Tyto vazby vznikaly původně kontaminací nebo anakolutem a jinými odchylkami od pravidelných vazeb. Na každý případ je však nutno pohlížet zvlášť. Postupně se z nich stávaly vazby užívané zcela mechanicky a přejímaly funkce absolutního ablativu.⁴⁰

Nominativ absolutní se v textu *ItAP* objevuje poměrně často, přičemž jde vždy o konstrukci vytvořenou participiem prézentu aktiva. V celém itineráriu jsem nezaznamenala jediné užití participia perfekta pasiva (či snad participia futura aktiva) v této funkci.

Ačkoliv v *ItAP* přece jen převažuje ablativ absolutní (o této problematice viz výše), lze konstatovat značný nárůst neklasické vazby absolutního nominativu. Ten se zde nachází ve dvojí podobě:

A) participium prézenta aktiva s podmětem

Jde v podstatě o pouhé dva příklady. Zajímavé na nich je ta skutečnost, že oba jsou naprosto shodné, pokud jde o užití sloveso ve tvaru participia i o podmět, ačkoliv se nacházejí na místech textu, která jsou od sebe dosti vzdálená.

7.4 *Revertentes post nos, venimus ad locum ubi Iordanis de mare egreditur.*

31.1 *Item revertentes nos in Hierosolimam, descendantibus nobis in via,...*

Oba uvedené případy tedy obsahují podmět „my“, který prochází celým textem, i když se na některých místech střídá s 1. os. sg. Ani slovesná část vazby nevybočuje z pravidla patrného v celém textu (až na drobné výjimky) – participia prézentu aktiva jsou totiž v naprosté většině tvořena ze sloves pohybu (v tomto případě ze slovesa semideponentního). Jako taková se objevují především v těch

⁴⁰ Novotný (1955: 153)

částech *ItAP*, kde vypravěč hovoří o tom, že vstupují na nějaké nové místo, nebo že odněkud naopak odcházejí.

Tato participia odvozená od pohybových sloves mají platnost samostatné propozice. Vazba tedy nahrazuje verbum finitum, což je zřejmé i v jiném funkčním užití participií (podrobněji viz níže).

V prvním případě se setkáváme s jevem, kdy se vedle absolutní konstrukce objevuje navíc částice (*post*), jež má jednak funkci strukturační, jednak specifikativní. V klasické latině se participium přezentu aktiva užívá pro současnost s hlavním dějem. V *ItAP*, stejně jako v jiných pozdnělatinských textech, není tato současnost pravidlem. To dokumentuje i diskutovaný případ z kapitoly 7.4. Zde je předčasnost nominativu absolutního navíc ještě zdůrazněna onou částicí *post*. Ta nám tedy říká, že hlavní děj časově teprve následoval (funkce specifikativní), ale zároveň posouvá celé vyprávění dopředu (funkce strukturační).

Ve druhém příkladě má nom. abs. význam současnosti, ovšem s dějem, který je vyjádřen zase absolutní vazbou, tentokrát ablativem. Je zde tedy možné spatřit v těsné vzájemné blízkosti nom. abs. a ablativ absolutní, jenž vytváří hlavní větu. V textu pak na to navazuje vedlejší věta vztavná, která již disponuje slovesem ve tvaru určitém. Střídání obou absolutních vazeb se neomezuje jen na tento zmíněný případ, lze ho najít častěji, což podle mého názoru vychází z autorovy neznalosti či nerozhodnosti – snaží se patrně psát podle „norem“ klasické latiny, neubrání se však stále více se prosazující vazbě typické pro pozdní latinu, tj. nominativu absolutnímu.

B) participium přezentu aktiva s podmětem nevyjádřeným

V tomto případě se participium vztahuje ke jménu známému z kontextu. Vždy jde o podmět v plurálu („my“), což lze vyvodit i z tvaru slovesa určitého, které následuje. Z dvaceti výskytů tohoto druhu vazby nom. abs. nejsou pouze dvě participia utvořena ze sloves pohybu:

- 18.1 *Osculantes proni in terram ingressi sumus in sanctam civitatem, in qua adorantes monumentum Domini.*

První participium ve významu předčasnosti k ději věty hlavní nahrazuje vedlejší větu časovou, další participium (či vazba nom. abs.) vytváří predikát věty vedlejší vztažné.

Ve zbytku textu se často opakují tatáž slovesa, což pravděpodobně svědčí o malé stylistické zdatnosti pisatele. Stále znovu se vyskytují slovesa *descendere*, *ascendere*, *transire*, *perambulare*, *intrare*, *venire*, *exire* a deponentní *proficisci*. Jak je patrné v uvedeného výčtu, vazby nom. abs. vytvořené z těchto sloves vždy posouvají poutníky na jiné místo cesty. Zároveň můžeme pozorovat střídání významu současnosti a předčasnosti ve prospěch té neklasické funkce.

16.2 *Nam respicientibus in valles illas et perambulantes monasteria multa...*

35.1 *Proficiscentes de civitate Eulutia, ingressi heremum.*

35.2 *Exinde intrantes interiorem heremum, venimus ad locum, de quo...*

40.3 *Et venientes in civitatem Fara, ubi pugnavit Moyses cum Ali-ci, ubi est oratorium, cuius altare positum est supra petra illas, quas subposuerunt Moysi orante.*

47.1 *Exeuntes de Apamia, venimus Anthiam maiorem, in qua ...*

Kapitola 16.2 je zajímavá tím, že se vedle sebe objevují dvě pádově odlišné absolutní vazby a oběma chybí jmenná část. Obě participia lze přeložit jako hlavní věty, aniž by byl v české verzi mezi nimi patrný nějaký rozdíl.

V části 40.3 vytváří nom. abs. jedinou hlavní větu poměrně rozvětveného podřadného souvětí (tj. věty složené).

Väänänen (1987: 90-91), který zkoumal text *Itineraria Egeriae* podobným způsobem, došel k mnoha shodným závěrům. I v jím rozebíraném díle se vyskytují oba dva výše uvedené druhy nom. abs. Lze však konstatovat, že slovní zásoba Egerie je bohatší.

IV.3 Akuzativ absolutní

Vznik akuzativu absolutního je oproti nom. abs. spíše hláskové povahy. Docházelo k němu až tehdy, když vymizely tvarové rozdíly mezi jednotlivými pády.

Akuzativ absolutní⁴¹ se v *ItAP* objevuje jen v jednom případě. Ostatně ani u Egerie ho nenajdeme příliš často. Podle Väänänen (1987: 90) se jedná o způsob nahrazení abl. abs. V našem zkoumaném textu se ak. abs. účastní sloveso ve tvaru participia prézentu aktiva, přičemž si zachovává platnost současnosti s hlavním dějem.

38.4 *Tam diu etiam venit tempus festivitatis ipsorum praecurrentem lunam, ad diem festum ipsorum incipit color mutare marmoris illa.*

Pozice koncového *-m* byla v pozdní latině dosti oslabena. Po jeho odtržení získá spojení podobu ablativu. Že jde skutečně o náhradu ablativu absolutního, nás může přesvědčit dílo korektora ve verzi *a*:

*a*38.4 *Et quando venit tempus festivitatis illorum praecurrente luna, antequam egrediatur...*

Obecně lze říci, že existence akuzativu či nominativu absolutního je jedním z důkazů o stále klesajících znalostech pisatelů o absolutních vazbách. Změnou pádu konstrukce se totiž nijak nemění její funkce (srov. např. genitiv absolutní v řečtině).

⁴¹ O akuzativu absolutním více viz Heltulla (1987).

IV.4 Gerundium

Gerundia se v klasické latině užívalo ve všech pádech kromě nom. a akuz. bez předložky jakožto slovesného substantiva. Proto se blíží aktivnímu infinitivu. V pozdní latině se pak ablativ gerundia ve spojení se slovesem *sto, eo, venio* stal výrazem pro trvací děj.⁴²

V našem *Itinerariu* se vyskytuje nejčastěji v akuzativu s předložkou *ad*, a to ve dvou různých funkcích.

A) po slovesech pohybu:

- 11.5 ... *omnes fundent illos colaphos in fluvium et tollent inde aquam benedictam et exinde faciunt aquam sparsionem in navibus suis, ante quam exeant ad navigandum.*
- 19.2 *Ab una parte ascenditur per gradus, unde Dominus noster ascendit ad crucifigendum.*
- 20.5 *Procedente sacram cruce ad orandum de cubiculo suo, et veniens in atrium, ubi adoratur, eadem hora stella aparet ... et affertur oleum ad benedicendum ampullas medias.*
- 25.5 *In ipsa strata non multum longe a civitate stat columna marmorea in media via, in qua prius Dominus ducebatur ad flagellandum...*
- 42.2 *Vas, quod portatur et impetus ferit et volueris reiterare ad tollendum, iam non eum recipit nec tenet.*

V latině klasické bychom ve výše uvedených větách předpokládali spíše supinum, které se po slovesech pohybu kladlo. Toto nahrazení se vyskytuje v mnoha pozdních textech, kde je možné spatřit tuto konstrukci i bez předložky *ad*. Zaznamenaná gerundia zde vyjadřují účel konání hlavního děje. Gerundiem popisovaná skutečnost by také mohla být vyjádřena vedlejší větou účelovou. V

⁴² Novotný (1955: 155)

první části ukázky (20.5) navíc pozorujeme gerundium vázané na ablativ absolutní, který se zde stal predikátem vedlejší věty časové.

B) gerundium specifikující nějakou vlastnost:

28.3 *Suavitas ad bibendum innarrabilis dicitur eo quod sancta Maria fugiens in Aegyptum in ipso loco sedit...*

29.2 *Os vero spelunce ad ingrediendum angustum omnino.*

34.4 *... nutriebant leonem pitulum, mansuetum, ingeniem, terribilem ad vivendum, qui*

V jednom případě nalzáme v textu ablativ gerundia, ačkoliv bychom na jeho místě očekávali spíše participium prézentu aktiva. Na rozdíl od participia se nemusí gerundium shodovat s podmětem věty. Vester (1991: 306) se touto problematikou zabývá podrobněji a uvádí, že ablativ gerundia mohl být v pozdní latině vnímán jako snazší konstrukce, jelikož nevyžaduje shodu a jeho užití je univerzálnější. Gerundium tu vyjadřuje současnost s hlavním dějem. Podle mého názoru zde více než potenciální participium vystihuje onen způsob, kterým je děj konán.

34.7 *Duos dies ille, cum quo eram, ambulavit querendo, sed aut invenit aut non invenit, noluit nobis dicere;*

V následující ukázce je pak užito ablativu gerundia jako příslovečného určení způsobu. Toto znala archaická i klasická latina.⁴³ V pozdější vulgární latině modální ablativ gerundia často vytlačuje a nahrazuje participium prézentu. Příklad můžeme najít i v *Itinerariu Egeriae*.⁴⁴

⁴³ *Novi consules populando usque ad moenia pervenerunt* (Liv.)

⁴⁴ 5.11 *omnia loca, quae filii Israhel tetigerant eundo vel redeundo ad montem Dei.*

15.3 *Nam quod fallent homines de uxore Loth, eo quod minuetur ab animalibus lingendo, non est verum, sed stat in ipso statu, in quo fiut.*

ItAP neobsahuje užití gerundiva.

V. PROBLEMATIKA PŘEKLADU

Doposud jsem se ve své práci věnovala hlavně formálním aspektům zkoumaného textu. V kapitole III šlo o komplexní postižení rysů pozdní a vulgární latiny, v kapitole IV jsem se podrobněji věnovala dalším lingvistickým jevům odlišným od klasického úzu. Nyní bych se chtěla pokusit o nastínění toho, co bylo nutné při překladu *ItAP* překonat z hlediska věcného, tj. jaké obsahové rozdíly všechny tři verze skýtají.

Níže uvedený překlad (kap. VI) byl pořízen na základě verze *R*, tedy *recensio prior Rhenaugiensis*. Představuje jakousi kompromisní variantu mezi *G* a *a*. Obsahuje sice velké množství odlišností od klasické normy, její text je však srozumitelnější než *recensio prior Sangallensis*. Je ovšem nutno říci, že bez možnosti nahlédnout k oběma zbývajícím verzím by níže uvedený překlad nebyl relevantní. Všechny texty, které jsem měla k dispozici, se sice v naprosté většině věcně shodují, v některých pasážích by však nebylo možné jednotlivým výpovědím porozumět bez možnosti srovnání variant.

Osobní a místní jména, která se v *ItAP* vyskytují, přepisují podle pravopisu uvedeného ve dvoudílném *Biblickém slovníku* Adolfa Novotného. K ruce jsem měla také český ekumenický překlad *Bible* z roku 1992. Ten mi pomohl v řešení některých věcně sporných míst v jednotlivých verzích *ItAP*.

Prvním místem, kde se vyskytují obsahové rozdíly mezi verzemi textu, je hned úvod itineraria. Jde o osobu predikátu, která způsobuje významový chaos. V obou starších verzích je přísudek v 1. os. pl. a svatý Antoninus tu je zmíněn jako muž, jenž již před naším anonymním cestovatelem vykonal tuto pouť. Verze *a* naopak říká, že z Placentiny vyšel právě mučedník Antoninus, což ovšem není možné především z důvodů chronologických (viz kap. II.2)

Více možných výkladů nabízí i část 4.3. Nejasnost je způsobena poněkud strohým vyjádřením v *R*. Jsme zde totiž nuceni si domyslet, že anděl přišel k Marii, nikoliv k židli, která tam byla postavena a na níž podle *a* Marie v té době seděla.

Díky formulaci věty 4.5 v *G* je umožněno snáze pochopit význam textu, jehož překlad se řídí prioritně podle v této části méně srozumitelné *R*. Z věty *Ex quibus idriae duae ibi sunt...* totiž nevíme, k čemu se zájmeno na začátku vztahuje. Verze *G* situaci objasňuje: *Ex quibus hydriis due ibi sunt...* .

Autor *a* často při opisování *ItAP* verze střídá, co se týče zdroje. V 5.3 se shoduje s *G*, kdežto hned v 6.2 s *R*. Tento postup sledujeme v průběhu celého textu. Obsah těchto pasáží se více či méně modifikuje.

Problematická pro pochopení významu je část 7.1 Ve verzi *a* je věc vyřešena pouhým konstatováním výskytu solných lázní. Autor si s textem asi také příliš nevěděl rady. V *R* a *G* se totiž objevují naprosto rozdílná slovesa: *levantes* – *lavantes*. Může však jít o pouhou pravopisnou chybu. Jelikož se o čištění lázní hovoří ještě dále (7.7), je pravděpodobnější překládat podle *G*. Pokud porovnáme *G* a *R* v části 7.7, nalézáme opět neshody. Není totiž jasné, zda se čistí lázně, nebo jsou umývání malomocní. Napovědět nám může text podle *a*, v němž si za svůj vzor korektor zvolil variantu *R*, tedy očišťování (tj. uzdravování) malomocných a následně omývání lázní.

Často se také setkáváme s tím, kdy autor *a* doplňuje do své verze textu skutečnosti, které ve starších opisech nejsou. Činí to podle mého názoru z důvodu objasnění skutečnosti, která už pro čtenáře nemusí být známá (např. 9.6, 11.3, 11.4, 19.4 atd.).

Chybným opisem pravděpodobně vznikla i nesrovnalost v *a* 10.1, která by vedla k nesprávnému překladu bez možnosti srovnání s verzí *G*. Místo *duo semis tribus* se v ní totiž nachází vyjádření *duo senes tribus*. Další odchylkou je odlišný pravopis pravděpodobně stále stejného slovesa: *livantes* (*G*) – *lavent* (*R*) – *levantes* (*a*). Výše uvedený překlad je pak syntézou všech tří verzí. Tento postup jsem volila u mnoha částí, spodobně jako Milani (1977).

Potíže při interpretaci působí pasáž 11.2. Slovosled starších verzí je totiž jaksí neobratný, a proto vzniká otázka, co je vlastně mramorového.⁴⁵ Podle mého názoru je mramorem obložený onen uvnitř dřevěný kříž.

V obou starších verzích *ItAP* objevujeme v 13.1 rozpor oproti vyjádření v *a*. Tato verze nás totiž informuje o tom, že hradby Jericha byly zbořeny zemětřesením. O něm se však *G* ani *R* nezmiňuje. Vyvstává tu tedy otázka, co vedlo pisatele *a* k tomu, aby text pozměnil. Pravděpodobně musel mít o nějakém zemětřesení té doby informace. Novotný se (1956) v *Biblickém slovníku* zmiňuje o tom, že hradby Jericha byly mnohokrát zničeny.

V *a* zcela absentuje část 17.3. Důvody jsou nejasné.

Smysl zcela postrádá *R* 20.4 (*Quod lignum crucis de nocte est.*). Na základě přihlídnutí k verzím *G* a *a* jsem došla k názoru, že je tato pasáž v *R* chybně opsána. Místo *de nocte* by měla věta obsahovat spojení *de nuce*.

Vyjádření věty 25.1 je velmi strohé ve starších verzích, především v *G*, kde není uvedeno ani jméno císařovny, jež se zasloužila o zvelebení Jeruzaléma. Je však možné, že je jméno *Eudoxia* schováno ve slově *aeduxit*, které tedy vzniklo chybným přepisem. Čtenářům vychází mnohem více vstříc autor verze *a*, který všechny zmíněné informace rozšiřuje, tj. doplňuje *...Eudoxia Augusta, uxor Iustiniani imperatoris, addidit muros in civitate Hierusalem*. Oním císařem však nebyl Justinián (527 – 565), ale Theodosius II. (408 – 450).

Omyl při překladu části 25.5 by mohlo způsobit předložkové spojení *a nube*. Pravděpodobně však měl být vyjádřen směr opačný tak, jak je uveden ve verzi opravené, tj. *ad nubes*.⁴⁶

Vícero možných interpretací nabízí pasáž 26.2, a to její dovětek. Jde především o rozpor mezi *R* (*virii multi virtutum*) a *a* (*ubi fiunt multae virtutes*). Milani (1977) překládá podle upravené verze *a*, ani v poznámkách věc nijak nerozebírá. Přihlédneme-li k vyjádření v *G* (*veri multe virtutes*), zdá se pravděpodobnější varianta, která říká, že se v tom místě „dělo skutečně mnoho zázraků“.

⁴⁵ *R*: *Est oboliscus factus clausus cancellis et in locum, ubi aqua rediit in alveo suo, posita est crux lignea intus in aquam et gradus descendent usque ad aquam ex utraque parte marmoris.*

⁴⁶ *a*: *... levata est ad nubes et deposita in ipso loco.*

Až v pasáži 32.4 sledujeme odlišnosti, které si zaslouží zmínku. Verze *G* a *R* poskytují informace tak, jak jsem je přeložila do češtiny. Pohlédneme-li do textu *a*, zjistíme, že zde je vyjádření podstatně podrobnější. Pisatel navíc uvádí, že Abakuk byl prorok, kterého anděl chytil za hlavou a přenesl ho přes jámu, v níž se Daniel modlil mezi lvy.

Potíže při překladu působí také část 33.4, zejména různý pravopis měst, která jsou zde zmíněna: *G Maioma Gazis*; *R Maioma Agazis*; *a Mazomates*. Ze smyslu textu vyplývá, že město Maioma mělo alespoň dvě správní jednotky: Maioma Aškelonská a Maioma Gázská. O tomto městě se však Novotný (1956) nezmiňuje.

Naprostý rozpor významu nacházíme pak v části 34.5. S obsahem obou starších verzí, na základě nichž byl překlad pořízen, se rozchází text podle *a*.⁴⁷ Z něho totiž vyplývá, že lva poutníkům nabízely samy dívky za oněch sto solidů, což oni v čele s Antonínem nechtěli přijmout. S Antonínem se navíc v *G* ani *R* nesetkáváme. Je tam pouze zmíněn *ille christianissimus, cum quo fui*.

Rozdíly mezi staršími verzemi a verzí *a* ve větě 35.3 způsobuje hláskoslovná odchylka v pouhém jediném slově. Verze *G* i *R* mají shodně *vidimus raros homines*, tj. spatřili jsme málo lidí, zatímco *a* má *vidimus homines rasos*, tj. oholené lidi. Milani (1977) se domnívá, že v mladší verzi jde pravděpodobně o grafickou chybu.

Na problém při překladu narážíme v 36.4. Starší verze se věcně shodují, až na sloveso, které je pro správné pochopení smyslu velmi důležité. Verze *G* obsahuje toto vyjádření: *adducebant resticulas cum radices, quorum odor suavitatis super omnia aromata et nihil licentes...*, zatímco v *R* čteme: *aducebant resticulas cum radicibus, quorum odor suavitatis super omnia aromata nihil laetantes...* . Podle mého názoru je lépe překládat podle *G*. Pokud bychom totiž vzali v úvahu výskyt slovesa *laetari*, pak by závěrečná část věty byla nesmyslná (...*et dies festu suos celebrabant*). Celému tomuto problému se korektor ve verzi *a*

⁴⁷ *Et dicebant nobis [sc. puellae] quod ipsum asellum leo ipse gubernaret in pascuis, et offerebant nobis pro centum solidis. Sed pater Antoninus suscipere noluit.*

vyhýbá a vůbec se o tom nezmiňuje. Píše jen: *adducebant restes cum radicibus, quarum odor suavissimus super aromata et dies suos festos celebrabant.*

S postupem běžným u pisatele verze *a* se neshoduje část 37.1. Zde totiž korektor z neznámého důvodu pasáž zkrátil. Už to sice mnohokrát udělal, ale bylo to v těch místech, kde se mu skutečnost popisovaná ve starších verzích zdála nejasná nebo nepravděpodobná. Proč však vynechal část věty, kde se píše *...venimus ad locum, ubi de petra Moyses eduxit aquas...*, tedy o zázraku popisovaném v Bibli, kterou velmi dobře znal, není jasné. Navíc číselný údaj osmi dní v *a* je chybný.

Ve verzi *a* chybí celé dvě části – 40.7, 40.8. Popisuje se v nich těžký život potomků knížete Jetra. Pasáže neobsahují žádné zázraky ani citace z Bible, tudíž je asi autor mladší verze vynechal. Nepokládal je totiž za důležité. Jiný důvod jsem neshledala. Stejně tak je tomu v části 41.3.

Text 43.4 podle verze *R* je eliptický, tudíž je i překlad pro čtenáře málo srozumitelný. V obou zbývajících verzích, jež jsou o polovinu delší, nacházíme potřebné informace. *G: Venientes per campus Thaneos venimus in Nemphis civitate et Antinuo...*⁴⁸ Vypadá to, že byl ve verzi *R* text přetržen přesně v jeho půli a první část chybí.

Korektor ve verzi *a* 45.5 podává mnohem obsáhlejší text, opět ve snaze informovat čtenáře podrobněji o tom, kdo byli zmínění světcí. Získáme pak tento překlad: *Také zde odpočívá svatý Atanasius, biskup tohoto města, který zápasil za víru v Krista proti Ariovi, kacířskému knězi města, a čelil mnohým smrtelným nebezpečím v době vlády císaře Konstantina, syna Konstantia a Heleny.* Dále se pokračuje ve shodě se staršími opisy.

Obě starší verze končí částí 47.5. Autorovi verze *a* však evidentně chyběl skutečný konec pouti, proto pokračuje dále až do 48.4 takto: (48.1) *Spatřili tolik takových míst, proslulých zázraky.* (48.2) *Pak jsme se vraceli okolo mnohých kostelů, po silnicích, vesnicemi, vilami a městy, unavení z tak dlouhého putování. Přesto jsme se drželi cesty.* (48.3) *Přepluli jsme moře a stanuli v Itálii, naší zemi,*

⁴⁸ *Pak jsme procházeli tanijským územím a dorazili jsme do města Memfis a Antinoo-pole...*

za pomoci Pána našeho, Ježíše Krista, pro jehož lásku jsme vyšli z těchto míst, abychom spatřili zázraky, které sám činil, když byl mezi lidmi. Také abychom viděli divy svatých apoštolů a ty, které učinil náš Pán Ježíš Kristus skrze své proroky a patriarchy dříve, než kdysi došlo k jeho vtělení z Nanebevzetí Panny Marie. (48.4) Dosud naživu a plní radosti jsme dorazili do Placentiny, našeho vlastního města v Itálii, jak už bylo dříve řečeno, ležícího na řece, které se říká Pád. Končí šťastně. Amen.

VI. PŘEKLAD

(R)

Začíná se knížka o svatých místech ležících mimo město, když Georgius vstoupil do Jeruzaléma.

(1.1) Vyrazil jsem z města Placentiny a šel jsem to těch míst, tj. do svatých míst, tak jako dříve kráčet blahoslavený mučedník Antoninus.⁴⁹ (1.2) Když jsme vyšli z Konstantinopole, dorazili jsme na ostrov Kypr do města Konstancie, kde je pohřben svatý Epifanius. Je to krásné a milé město, ozdobené datlovými palmami.⁵⁰ (1.3) Pak jsme přišli do Sýrie na ostrov Aradus a odtud jsme došli do syrské Tripolis, kde je pohřben svatý Leontinus. Toto město bylo společně s jinými obcemi zničeno za vlády císaře Justiniána zemětřesením.⁵¹ (1.4) Odtud jsme dorazili do Biblu, města, jež bylo také zničeno společně s obyvateli. Pak jsme šli do Triarie. Ta byla rovněž vyvrácena. (1.5) Potom jsme vkročili do Berita, města velmi skvostného, kde se ještě nedávno studovala literatura. (1.6) I toto město ale bylo srovnáno se zemí. Jeho biskup nám řekl, že zde zemřely slavné osobnosti, které byly známy jménem, kromě třiceti cizinců, kteří sem byli posláni na krátkou dobu. Obec leží pod pohořím Libanus.

(2.1) Z Berita jsme přišli do Sidonu, který je zčásti zbořený a jakoby visí z Libanu. Lidé tam jsou velmi zlí. Protéká tam říčka Asklépios a také se zde na-

⁴⁹ Hned v úvodu textu se nachází velmi problematické místo. V obou starších verzích (*G* i *R*) je predikát v 1. os. pl. a svatý Antonius zmíněn jakožto osoba, která vykonala tutéž cestu před naším poutníkem, jehož jméno neznáme. Překlad podle verze *a* dává jiný smysl: *Blahoslavený mučedník Antoninus vyšel s jedním svým společníkem z obce, kterou nazýváme Placentia, a pokusil se jít do svatých míst. Počali následovat stopy Kristovy a pozorovat zázraky svatých proroků* (1.1). To by ovšem předpokládalo, že účastníkem této popisované cesty byl samotný mučedník Antoninus, což není možné (viz výše, kap. I.2). Rozdíly mezi verzemi *G* a *R* jsou minimální, jde spíše o změnu pořádku slov či o hláskoslovné odchylky: *Precedente* (*G*), *Praecedente* (*R*).

⁵⁰ V této části (stejně jako v mnoha dalších) se mezi jednotlivými verzemi objevují pouze rozdíly formální. O tom viz kap. III. Navíc je zde podmět v plurálu na rozdíl od 1.1, kde je singulár. Poutník tedy nebyl sám.

⁵¹ Text podle verze *a* je přerušen v polovině této části a pokračuje až po 4.5. Důvod je nejasný.

chází pramen, z něhož potok vyvěrá.⁵² (2.2) Ze Sidonu jsme dorazili do Sarepty, což bylo malé a velmi křesťanské město, v němž byla jídelna udělaná pro Eliáše, dále lůžko, na němž odpočíval, a mramorová váza, v níž vdova nechala kynout těsto. Na tom místě se mnohé věci obětují a dějí se zde četné zázraky. (2.3) Když jsme odešli ze Sarepty, vstoupili jsme do města Tyru. Mezi Sidonem, Tyrem i Sareptou je to sedm mil. (2.4) Ve městě Tyru žijí velmi bohatí lidé, ale je zde opravdu nešťastný život a taková rozmařilost, že to ani nelze vypovědět. Nacházejí se zde veřejné dílny na hedvábí a různé druhy tkanin.⁵³ (2.5) Odtud jsme dorazili do Ptolemaidy, vznešeného města s krásnými kláštery.⁵⁴

(3.1) Z Ptolemaidy je to do protější židovské obce Sukaminy jeden a půl míle přímo, šest mil pak podél mořského břehu.⁵⁵ (3.2) Do tábora Samaritánů to byla jedna míle ze Sukaminy pod horou Karmel. Jeden a půl míle nad tímto táborem byl klášter proroka Eliáše. Tam k němu přiběhla žena, jejíhož syna probudil k životu.⁵⁶ (3.3) Na hoře Karmel je menší kruhovitá skála; když se do ní bouchne, zní a je pevná. Její zázračná síla tkví v tomto: žádná žena ani zvíře nikdy nepotratí, když si pod ni stoupne. (3.4) A šest nebo sedm mil odtud je město Pirfiona.⁵⁷

(4.1) Cestou z Ptolomaidy jsme opustili pobřeží.⁵⁸ (4.2) A vstoupili jsme na území Galileje do města, které se nazývá Diocesarea, v němž jsme uctili, jak

⁵² Vyjádření v latině je neobratné: *Illic currit fluvius Asclapius et de fonte ubi exurgit stat.*

⁵³ Latinský text je na tomto místě velmi eliptický – nachází se zde pouze jeden predikát: *Tiros civitas, homines potentes, vita pessima, tante luxoriae quae dici non potest; gentia publica, holosyricum.*

⁵⁴ *lomaida, civitates honestem, monasteria bona.* – Část textu v této verzi *R* chybí, lze ji rekonstruovat podle dalších verzí. Navíc nedisponuje jediným slovesem, vyjádření je velice strohé – to jen potvrzuje předpoklad, že autor vše sepisoval až po dokončení pouťi a mnohé už si nepamatoval. Věta má formu pouze jakési poznámky (to se v *ItAP* vyskytuje častěji).

⁵⁵ Verze *a* je mnohem stručnější, neuvádí ani název oné židovské obce. Pravděpodobně to pro korektora nebylo důležité. Šlo mu především o popisované zázraky, což vyplývá z celého textu.

⁵⁶ *Bible* 1Kr 17,17nn.

⁵⁷ Korektor starších verzí chtěl na tomto místě výše zmíněný zázrak asi ještě umocnit, neboť na rozdíl od *G* a *R* píše: *Et a civitate sex aut septem milia personat.*

⁵⁸ Verze *a* obsahuje pouhý začátek věty, která pokračuje v následující části: 4.1 *De Tholomaida maritima ...* 4.2 *venimus in fines Galileae...*

nám bylo řečeno, vázy a košík svaté Marie.⁵⁹ (4.3) Na tom místě byla tehdy i židle, když k Marii přišel anděl.⁶⁰ (4.4) Po třech mílích cesty jsme dorazili do Kany, kde byl Pán přítomen na svatbě, a odpočívali jsme v místnosti, kde jsem já nehodný vepsal jména svých rodičů. (4.5) Byly tam dva džbány; z jednoho jsem vylil víno, naplnil jsem ho vodou, plný jsem ho zvedl na ramena a přinesl k oltáři. V tom prameni⁶¹ jsme se umyli pro požehnání.

(5.1) Potom jsme přišli do města Nazaret, kde se stávají mnohé zázraky. Je tam také v synagoze svitek, do něhož Pán vepsal abcd.⁶² (5.2) V té synagoze je také trám, na němž seděl s ostatními dětmi. A ten trám mohou nadzdvihovat a hýbat s ním jen křesťané, Židé však nemohou s ním nijak pohnout a ani se nenechá, aby byl o nich odnesen ven. (5.3) Z domu svaté Marie je nyní bazilika a dějí se tam mnohé pozoruhodné věci spojené s jejím šatem. (5.4) V tom městě jsou židovské ženy tak spanilé, že by se v té zemi nenašly krásnější, a říká se, že jim tato krása ponechána od svaté Marie; považují ji totiž za svou matku. I když Židé nechovají žádnou lásku vůči křesťanům, všichni tito křesťané jsou plní lásky. (5.5) Krajina je podobná ráji, dostatkem zrna a plodin srovnatelná s Egyptem. Ačkoliv je malá, předčí Egypt množstvím vína, oleje a ovoce.⁶³ (5.6) Stonek prosa je vzrostlejší než je obvyklé, takže převyšuje lidskou postavu.

(6.1) Z Nazaretu jsme vystoupali na horu Tabor, která se zvedá uprostřed roviny. Je to živoucí země, která má v obvodu šest mil, výšku tři míle a ve výšce jedné míle je planina. (6.2) Jsou tam tři kostely, jak apoštol řekl: *Postavme zde tři stánky.*⁶⁴ (6.3) Okolo leží různá města, o nichž čteme v Knize králů. (6.4) Z Taboru jsme dorazili k Tiberiadskému jezeru do města, které bylo dříve nazýváno

⁵⁹ V *R* a *G* je oproti *a* vsuvka *quasi dicentes nobis*.

⁶⁰ Text v *a* nabízí jednu z možných interpretací této nejasné věty – *In quo loco erat et cathedra, ubi sedebat, quando ad eam angelo venit*. Podle tohoto vyjádření šlo o jakési křeslo, na němž seděla sama Marie.

⁶¹ Jde o proud vody, tekoucí ze džbánu. (Kristus v nich změnil vodu na víno.)

⁶² Začátek druhé věty tohoto úryvku postrádá sloveso. V *G* je *sedit*, v *a* *pendit*. Zajímavé z hlediska syntaxe vulgární latiny je shodné užití tvaru *habuit impositum* ve všech verzích.

⁶³ Ve verzi *a* je navíc zmínka o hojnosti prosa – to si korektor evidentně doplnil. O prosu se v *G* a *R* hovoří až o větu dále.

⁶⁴ Shoda se vyskytuje mezi *a* a *R*. V *G* je: *In quo sunt tres basilicas ubi Petrus dixit ad Dominum...*

Sichem, nyní se mu říká Neapolis.⁶⁵ (6.5) A v tom městě je studna, kde si Pán vyžádal od samaritánské ženy vodu. Je tam postavena bazilika svatého Jana. Ta studna se nachází před zábradlím oltáře a leží tam také vědro, o němž se říká, že se z něho Pán napil. Mnozí nemocní sem přicházejí a jsou uzdravováni.

(7.1) Pak jsme přišli do města Tiberias, kde jsou solné lázně, které samy léčí. Voda toho jezera je totiž sladká; jezero má průměr osm mil.⁶⁶ (7.2) Potom jsme vešli do Kafarnau do domu svatého Petra, kde je dnes bazilika. (7.3) Odtud jsme prošli skrz tábory, osady či města a dorazili jsme ke dvěma pramenům, tj. k Ioru a Danu, které se stékají v jeden potok, a tak se jim říká Jordán. Malý se vlévá do jezera a skrz celé teče až k jeho druhému břehu. (7.4) Pak jsme se vrátili a přišli jsme k místu, kde Jordán vytéká z jezera. Tam jsme ho přebrodivili. (7.5) Došli jsme do města nazývaného Gadara, nebo také Gabaon. (7.6) Tři míle od této části města jsou teplé prameny, jež jsou nazývány Eliášovy termy. Tam jsou očišťování malomocní. Nachází se tam i útulek, který poskytuje útěchu z veřejných prostředků. (7.7) Ve večerních hodinách lázně očišťují.⁶⁷ Před samotným vstupem do vody je obrovská nádrž slané vody. Když se naplní, všechny dveře jsou uzavřeny a chodbou se pouštějí dovnitř lidé se světly a kadidly a sedí v té nádrži celou noc. A zatímco spí, mají ti, kteří mají být vyléčeni, jakési vidění, a když ho řeknou, nefungují ty lázně po sedm dní, během nichž se čistí.⁶⁸ (7.8) Zde zemřel Jan z Placentiny, manžel Tekly.⁶⁹ (7.9) Ten teplý potok, který se jmenuje Gadara, prudce padá a vtéká do Jordánu. Díky tomu se Jordán rozšiřuje a zvětšuje.

⁶⁵ Lexém *mare* užít ve významu „jezero“ nikoli „moře“, jak by tomu bylo podle klasického úzu. Těchto výskytů je více. Pro Galilejské moře se totiž užívá více názvů: Tiberiádské moře či Genezaretské jezero.

⁶⁶ Tato část je pro pochopení významu obtížnější. Korektor to ve verzi *a* vyřešil tak, že pouze konstatoval výskyt solných lázní. V *R* je řečeno *termis ex se levantes salsis*, kdežto v *G* je *termas sex lavantes salsas*. Pravděpodobnější je podle mého názoru překládat podle *G* (tedy *lavantes*), jelikož o čištění lázní se mluví ještě dále, zatímco o jejich možném pohybu (*levantes*) nikoliv. Dále je rozpor v udání velikosti jezera: *a – milia VIII*, ale *R i G – milia ac tt*, či *sex a centa* (tj. sexaginta).

⁶⁷ Ve smyslu léčí.

⁶⁸ Žádná z verzí neposkytuje přesnou představu o tom, jak vše probíhalo. Není zcela jasné, zda se očišťovali malomocní, nebo lázně, či obojí dohromady.

⁶⁹ Verze *a* dodává, že to byl přítel našeho poutníka: *Ibi vero defunctus est collega noster Iohannes de Placentia*. Pravděpodobně šlo tedy o společníka na oné pouti.

(8.1) A tehdy jsme postupovali Galilejí podél Jordánu, prošli jsme mnohými městy, o kterých čteme v Bibli, a přišli jsme do hlavního města Galileje, jež se jmenuje Scytopolis a nachází se na hoře, kde svatý Jan konal mnohé zázraky. (8.2) Odtud jsme sestoupili jinými místy Samarie a Judey do města Sebaste, v němž odpočívá prorok Eliáš. (8.3) Procházeli jsme rovinatými kraji, městy a osadami Samaritánů; a na silnicích, kterými jsme šli my, nebo Židé, spálili Samaritáni se slámou i naše stopy. Takový odpor chovají k nám i Židům.⁷⁰ (8.4) Samaritáni pak jednají s křesťany, že se nesmíš dotknout toho, co od nich chceš koupit, dříve, než zaplatíš; jestliže se toho dotkneš, a nekoupíš to, bude to skandál.⁷¹ (8.5) Vně obce mají společný dům, kde jednají s křesťany. Peníze hodíš do vody, neboť z ruky je nepřijímají. (8.6) A když vstupuješ, oznamují ti: Neplivej. Jestliže však budeš plivat, budou pohoršeni. Večer se pak očistí ve vodě a vstoupí do osady či města.

(9.1) Pak jsme přišli na místo, kde Pán nasýtil pět tisíc lidí pěti chleby na rozlehlém místě v olivovém a palmovém háji.⁷² (9.2) Odtud jsme dorazili na místo, kde byl pokřtěn náš Pán. Tam synové Izraele přešli Jordán a synové proroků ztratili sekuru. A odtud byl Eliáš povznesen do nebe.⁷³ (9.3) A na tom místě se nachází hora Hermon, o které se lze dočíst v žalmu.⁷⁴ (9.4) Na úpatí té hory o první hodině za východu slunce stoupá z řeky mrak, připlouvá nad jeruzalém-

⁷⁰ Text podle *a* je velmi nejasný, neboť v celém souvětí se vyskytuje pouze jediné verbum finitum (*transivimus*), a to navíc ve vedlejší větě. Přísudek je nahrazen absolutní nominativem, ačkoliv jeho podmět se logicky mění. Korektor si v tomto případě nevedl příliš obratně.

⁷¹ Význam sloves (v *a comparaveris*, v *R conparaveris*, v *G paraveris*) nemá klasický význam ve smyslu něco připravovat, opatřovat či zajišťovat, ale je mnohem blíže významu v románských jazycích, tj. „kupovat“ (it. *comprare*).

⁷² Verze *a* obsahuje více informací. Překlad podle ní by zněl takto: *Pak jsme přišli na místo, kde Pán nasýtil pět tisíc lidí pěti chleby a dvěma rybami kromě žen a dětí na rozlehlém místě v olivovém a palmovém háji.* Vyznívá tedy otázka, zda korektor zcela svévolně prohlásil, že Bůh nenakrmil ženy a děti, či zda tato skutečnost vyplývá jako samozřejmá z *R* i *G*, tj. lexémy *hominum* a *populos* vyjadřují pouze lidi-muže. Vysvětlení této nejasnosti nám poskytuje Mt 15,32nn. Ve skutečnosti Pán nasýtil sedmi chleby a několika rybami čtyři tisíce mužů mimo ženy a děti, tj. že ženy a děti nebyly zahrnuty v součtu, ačkoliv také dostaly najíst.

⁷³ Bible 2Kr 2,11

⁷⁴ Bible Ž 42,7; 89, 13; 133,3. Hora je opěvována jako původce vláhy a rosy a vyvěrá z ní jeden ze tří pramenů Jordánu.

skou baziliku, která se nachází na Sionu, a nad baziliku svaté Marie a svaté Sofie, což bylo místo, kde bylo možné slyšet Pána. (9.5) Na tato místa sestupuje vláha v podobě deště a tu lékaři slévají a vyrábějí z ní všechny léky pro nemocnice. (9.6) Zde se totiž léčí mnohé nemoci, kde tato rosa padá. Zpívá se o ní v žalmu: *tak jako vláha z Hermonu, která padá na horu Sion.*⁷⁵ (9.7) Na tom břehu Jordánu je pramen, kde křtil svatý Jan; odtud jsou to k Jordánu dvě míle. (9.8) V tomto údolí se nacházel Eliáš, když mu havran přinášel chléb a maso.⁷⁶ (9.9) Kolem toho údolí žije velké množství poustevníků.

(10.1) A tam blízko je obec, která se jmenuje Salamis, kde žily dva staré rody Izraele dříve, než překročily Jordán. Na tom místě jsou lázně, které samy od sebe léčí a nazývají se Mojžíšovy; tam jsou také léčeni lidé nemocní leprou.⁷⁷

(10.2) A je tam pramen velmi sladké vody, která se pije pro očištění a léčí mnohé nemoci; není daleko od Solného moře⁷⁸, do něhož se vlévá Jordán pod Sodomou a Gomorou. Na jeho pobřeží se těží živec a síra. (10.3) V tom moři se v červenci, srpnu a až do poloviny září koupají po celý den malomocní. Ale večer se koupou v oněch Mojžíšových lázních a občas Pán vyléčí, koho chce. Všeobecně pocítují všichni určitou úlevu. (10.4) V tom moři nic nežije, neplave na něm ani sláma ani dřevo, ba dokonce ani člověk v něm nemůže plavat. Cokoliv by do něj bylo vhozeno, utone v hlubině. (10.5) Od Jordánu k místu, kde Mojžíšova duše opustila tělo, je to osm mil. (10.6) Odtud to není daleko do Segoru⁷⁹, kde žije mnoho poustevníků. Viděli jsme tam také pomník Absolona.⁸⁰

(11.1) Účastnili jsme se svátku zjevení Páně u Jordánu tam, kde byl pokřtěn Pán a kde se té noci děly zázraky. (11.2) Je tam vyvýšenina ohrazená že-

⁷⁵ Bible Ž 133,3. Verze *a* upřesňuje, že toto zpíval David. Zmíněný žalm totiž nese název *Poutní píseň, Davidova*.

⁷⁶ Bible 1Kr 17,6.

⁷⁷ Uvedený překlad je syntézou všech tří verzí, z nichž nejkratší je *G*. Překládat jen podle jedné z nich je problematické: *G duo senes; R duo semis; a duo semis*. Obtíže může působit také rozdílný pravopis slovesa „lavare“: *G livantes; R lavent; a levantes*.

⁷⁸ Jde o původní pojmenování Mrtvého moře. Na severní straně se do něho vlévá Jordán.

⁷⁹ Segor je jedním z nejstarších pěti měst v rovině u Mrtvého moře (Sodoma, Gomora, Adama, Seboim) a také jediné z nich, které přestálo katastrofu.

⁸⁰ Verze *a* doplňuje text informací, že Absolón byl Davidův syn. (Absolón byl jeho třetím synem, který se narodil v Hebronu, a připravil proti svému otci povstání.)

leznou mříží a v místě, kde se voda vlévá do svého řečiště, je ve vodě postaven dřevěný kříž, jehož povrch je z mramoru.⁸¹ (11.3) V předvečer onoho svátku zjevení Páně se konají velké vigilie a je přítomno mnoho lidí. Po čtvrtém nebo pátém zakokrhání kohouta se konají ranní mše. (11.4) Po jejich skončení za úsvitu se přinášejí posvátné předměty pod širé nebe, jáhnové podpírají kněze, ten sestoupí do řeky a v okamžiku, kdy se začne světít voda, hned Jordán s velkým hukotem zastaví tok a voda stojí, dokud se křest neskončí.⁸² (11.5) Všichni Alexandrijští tam mají své lodě s lidmi, kteří drželi nádoby plné voňavek a balzámů. V hodinu, kdy se žehná prameni, dříve, než se začne křtít, vylijí ony nádoby do řeky, nesou odtud požehnanou vodu a tou pokropí své lodě, než se vydají na plavbu. (11.6) Po skončení křtu všichni sestupují do řeky, oblečení kvůli blahorečení do rubáše a mnohých jiných druhů oblečení, které si schovávají na pohřeb. (11.7) Pak se voda vrací na své místo.⁸³ (11.8) Od místa, kde Jordán vytéká z Tiberiadského jezera, až k Solnému moři, kde zaniká, je to asi sto třicet mil.⁸⁴

(12.1) Na tom břehu Jordánu se nachází jeskyně, kde je sedm komůrek, do nichž jsou posílány malé děti. Když některé z nich zemře, je pohřbeno ve své komůrce. Pak se vyseká nová cela, kam přijde další dítě tak, aby zůstal zachován počet. Venku mají lidi, kteří jim připravují jídlo.⁸⁵ (12.2) Do těch míst jsme vstoupili s velkým strachem, abychom se pomodlili, avšak nespátřili jsme ničí tvář. (12.3) Říká se, že je tam šátek, který měl Pán na hlavě. (12.4) Nedaleko od Jordánu, kde byl Pán pokřtěn, je obrovský klášter svatého Jana, v němž jsou dva útulky. (12.5) Na tomto i na druhém břehu Jordánu v podhorských oblastech žijí hadi, z nichž se zhotovuje tyriaka.⁸⁶

⁸¹ Překlad je podle *R* a *G* nejasný, přihlédnuto bylo k verzi *a*.

⁸² Text verze *a* poskytuje více informací, které si korektor sám doplnil.

⁸³ Vyjádření v *a* je složitější.

⁸⁴ Zde narážíme na rozdíly v udání vzdálenosti: *a* udává podle *R* délku 130 mil, *S* ale uvádí 320 mil. Nejde o chybu, protože 130 mil je vzdálenost přímá, 320 mil vzdálenosti skutečná.

⁸⁵ Verze *R* hovoří o dětech bez ohledu na jejich pohlaví, naopak verze *G* zmiňuje *virgines* a shodně s ní *a puellis*. Šlo tedy patrně o nějaký ženský klášter, kam byly dívky posílány ještě jaké malé děti.

⁸⁶ Jedná se o protijed k hadímu uštknutí.

(13.1) Šli jsme od Jordánu a odtud do Jericha je to šest mil. Jericho se zdá být v očích lidí podobné ráji. Město má zbořené hradby od zemětřesení.⁸⁷ (13.2) Stojí tam dům Raab, což je nyní útulek; a pokoj, kde uložila špehy, se stala modlitebnou svatě Marie.⁸⁸ (13.3) Ony kameny, které synové Izraele vyzvedli z Jordánu, jsou položeny nedaleko od města Jericha v chrámu za vskutku velkým oltářem. (13.4) Před chrámem je pole Páně, které vlastní rukou osel asi třemi měřicemi setby. To také sklídl a už nikdy nebylo oseto. Přesto samo od sebe dále plodí.⁸⁹ (13.5) Sklizeň se koná v únoru a je pak společně využívána během Velikonoc. (13.6) Když je sklizeno, zoře se Znovu se pak sklízí s ostatní žní.

(14.1) Pramen vody, kterou osladil prorok Eliáš, omývá celé Jericho. Tady vzniká nápoj z vína, jenž je podáván těm, kteří mají horečku. (14.2) Zde se rodí jednolibrové datle, z nichž jednu jsem s sebou přinesl do vlasti a dal jsem ji Patriovi, urozenému pánovi. (14.3) Rostou tu čtyřicetilibrové citrusy a lusk fazole je dlouhý dvě stopy.⁹⁰ (14.4) Roste tam také réva, jejíž plné hrozny na větvičkách se prodávají při Nanebevstoupení Páně na Olivetské hoře. A také o letnicích jsou čerstvé předkládány v plných koších.

(15.1) Vyrazili jsme pak z města a šli jsme naproti Jeruzalému; nedaleko od Jericha je strom, na nějž vylezl Zacheus⁹¹, aby uviděl Pána. A ten strom je ukryt v modlitebně a přes střechu vystupuje ven. Je však suchý. (15.2) Vyšli jsme z bran Jericha a směřovali jsme od východu k západu. Po levé straně jsme vstoupili do popela Sodomy a Gomory. Nad tímto územím stále stoupá temný mrak, který páchne sírou.⁹² (15.3) A to, co lidé říkají o Lotově ženě, že se zmenšuje od toho, jak ji zvířata olizují, je lež. Stojí totiž v té velikosti, jakou měla.

⁸⁷ Uvádím překlad podle *a*, jelikož je podle mého názoru pravděpodobnější. Novotný (1956) uvádí, že Jericho bylo několikrát zničeno a srovnáno se zemí.

⁸⁸ Raab (také Rachab) byla jerišká nevěstka, která přijala a ukryla izraelské špehy. Z jejího rodu pochází David a Ježíš. (Mt 1,5).

⁸⁹ Verze *G* navíc říká, že ono pole plodí dvakrát ročně. Tuto poznámku však korektor ve verzi *a* nezohlednil.

⁹⁰ *G* tento zázrak ještě umocňuje tím, že dodává: *et in latitudinem et in longitudinem digos duos*.

⁹¹ Zacheus byl boháč, který měl na starost vybírání daní v Jerichu a okolí pro Řím. Stal se Ježíšovým učedníkem. Novotný (1956: 1270)

⁹² Obě starší verze jsou podrobnější. V *a* navíc nalézáme místo slova *favillas* (popel) lexém *villis* (trosky). Korektor to buď udělal záměrně, nebo nepřesně opsal.

(16.1) Vyšli jsme z jeruzalémských hor a dorazili jsme do Bahurimu⁹³; odtud jsme se kráčeli po levé straně k městu Olivetské hory, tj. do Betanie⁹⁴ k Lazarovu hrobu. (16.2) Prohlédli jsme si ono údolí a prošli jsme četnými kláštery a místy zázraků, spatřili jsme mnoho mužů a žen žijících v odloučení na Olivetské hoře.⁹⁵ (16.3) A vysoko na hoře, odkud Pán vystoupil na nebe, jsme uviděli mnohá zázračná místa a komůrku, kde žila v odloučení a kde leží svatá Markéta.⁹⁶ (16.4) Na té hoře leží také Jakub Zebedeus⁹⁷, Kleofáš⁹⁸ a mnozí jiní svatí.

(17.1) Sestoupili jsme z Olivetské hory a vešli jsme do Getsemanské zahrady⁹⁹ na místo, kde byl Pán zrazen. Nacházejí se tam tři lůžka, na nichž On ležel a na která jsme si lehli i my kvůli požehnání. (17.2) A v tom údolí stojí bazilika svaté Marie, o němž se říká, že to byl její dům, a odkud byla vynesena do nebe. Toto údolí v Getsemane se jmenuje Josafat.¹⁰⁰ (17.3) Z Getsemanské zahrady jsme vyšli mnoho schodů k bráně Jeruzaléma.¹⁰¹ (17.4) Po pravé straně od brány je olivovník a fíkovník, na němž se oběsil Jidáš. Jeho kmen je chráněný

⁹³ Jedná se o vesnici v údolí, které se táhne od Olivetské hory přímo k Jerichu u Jordánu. Novotný (1956: 55)

⁹⁴ Betanie je vesnička vzdálená asi 3 km od Jeruzaléma při silnici vedoucí do Jericha, na východním úpatí Olivetské hory. Podle Janova evangelia zde bydlely Marta a Marie a byl tu vzkříšen Lazar (J 11,1nn.). Novotný (1956: 67-68)

⁹⁵ Olivetský horský hřbet se táhne podél údolí Cedron od severu k jihu. Ježíš sem často chodil a odtud také prorokoval zkázu města Jeruzaléma i chrámu. Sem se uchýlil po poslední večeři se svými učedníky. Na prostředním vrcholu hory dala císařovna Helena r. 333 postavit baziliku Nanebevstoupení Páně. Novotný (1956: 547)

⁹⁶ Střední část verze *a* je podrobnější: ... *unde Dominus ascendit ad patrem, ubi et iudicare vendet...*

⁹⁷ Jakub byl syn Zebedea a starší bratr Jana. Byl rybářem u Genezaretského jezera a stal se jedním z prvních učedníků a apoštolů Ježíšových (spolu s bratrem Janem a apoštolem Petrem). Novotný (1956: 271)

⁹⁸ Kleofáš byl jeden ze dvou učedníků, kteří se vraceli navečer dne zmrtvýchvstání do Emauz (L 24,18nn.). Novotný (1956: 329)

⁹⁹ Getsemane byla olivová zahrada na východ od Jeruzaléma za potokem Cedron na úpatí Olivetské hory. Stala se oblíbeným místem Ježíše a jeho učedníků, sem se také uchýlil po poslední večeři. V zahradě se nacházely tři nebo čtyři ploché kmeny, které mohly sloužit jako lůžka nebo stoly. Novotný (1956: 189)

¹⁰⁰ V údolí Josafat měl být vykonán soud nad pohany.

¹⁰¹ Tato část ve verzi *a* zcela chybí

kameny. (17.5) Brána do města sousedí s Krásnou bránou, jež přísluší chrámu, z něhož zůstal jen práh a pilíř.¹⁰²

(18.1) Sklonění jsme políbili zem, vstoupili jsme do svatého města a pomodlili jsme se u hrobu Páně.¹⁰³ (18.2) Tento hrob, do něhož bylo uloženo tělo Pána Ježíše Krista, byl vytesán z přírodního kamene. Kovová svítilna, kterou měl v té době postavenou u hlavy, tam stále ve dne v noci hoří. Vzali jsme si z ní trochu oleje pro požehnání a polili jsme se jím.¹⁰⁴ (18.3) Do toho hrobu zvenku padá hlína a ti, kteří sem vstoupí, si ji berou pro požehnání. (18.4) Kámen, kterým byl hrob uzavřen, se nachází před ním. Má barvu, jako kameny vytěžené v Golgotě. (18.5) Kámen je zdoben zlatem a drahokamy a má tvar kola.¹⁰⁵ (18.6) Je na něm bezpočet ozdob: z železných prutů visí nárameníky, náramky, náhrdelníky, přívěsky, prsteny, čelenky, obtočené pásky a koruny vládců ze zlata a drahokamů s ozdobami vládkyň. (18.7) Sám hrob je na způsob kaple pokryt stříbrem pod zlatou střechou a před ním stojí oltář.

(19.1) Od hrobu do Golgoty je to osmdesát kroků. (19.2) Z jedné strany se jde po stopách našeho Pána, kudy šel, aby byl ukřižován. (19.3) Na místě, kde byl postaven kříž, se na kameni objevuje krev.¹⁰⁶ (19.4) Na té straně je oltář Abrahama, kam přinesl Izáka, aby ho obětoval, a kde i Malkisedek¹⁰⁷ poskytl oběť.¹⁰⁸ (19.5) Vedle toho oltáře je hrobka. Když sem přiložíš ucho, slyšíš téct

¹⁰² Jeruzalém měl několik bran (viz Přílohu 3), žádná se však nejmenovala tak, jak uvádí autor *ItAP*. Jejím pojmenováním chtěl asi vyjádřit, že byla nádherná svou bohatou výzdobou.

¹⁰³ Verze *a* neobsahuje informaci o „políbení země“ jako oba starší texty. Dočteme se zde pouze *Clinantes proni in terram ingressi sumus ...*

¹⁰⁴ Pozdější verze nabízí v tomto místě jednodušší vyjádření. Více se shoduje s *G*. O oleji sice v textu zmínka není, ale ve shodě s Milani (1977) si myslím, že pouze olej mohl být odebrán ze svítilny.

¹⁰⁵ Obě starší verze jsou oproti *a* strohé. *A* dodává: ... *et postmodum de ipsa petra factum est altare in loco, ubi crucifixus est Dominus. ...*

¹⁰⁶ Tato pasáž je v textech verzí *G* a *R* vyjádřena dosti neobratně, korektor *a* se tomu vyhnul tak, že pouze říká: *Nam et in loco, ubi fuit crucifixus, apparet cruor sanguinis.*

¹⁰⁷ Malkisedek (také Melchisedech) prý posílil Abrahama jídlem a pitím, když se vracel z války proti Chedorlaomerovi. Také mu udělil požehnání a přijal od něho desátek z kořisti. Byl tedy nadřazený Abrahamovi a současně ideálním králem. Novotný (1956: 412)

¹⁰⁸ Souvětí je mnohem rozsáhlejší ve verzi *a*. Poskytuje podrobnější informace, o kterých si asi původní autor myslel, že je není třeba zmiňovat. ...*Zde také Melchisedech po-*

vodu. Pokud tam vhodíš jablko, nebo něco, co plave, a půjdeš k silojskému¹⁰⁹ prameni, chytíš to tam. (19.6) Myslím, že mezi Siloe a Golgotou je to jedna míle. (19.7) V Jeruzalémě totiž není tekoucí voda kromě té ze silojského pramene.

(20.1) Na místo, kde byl nalezen kříž, je to z Golgoty¹¹⁰ padesát kroků. (20.2) V atriu Konstantinovy baziliky, která se nachází blízko hrobu u Golgoty, je místnost, kde je položen trám kříže. Ten jsme uctili a políbili. (20.3) Je tam také nápis, který byl vytesán nad hlavou Páně a na němž je napsáno: *Zde je král Židů*. Ten jsem spatřil, podržel ve své ruce a políbil.¹¹¹ (20.4) Ten trám kříže je z ořešáku.¹¹² (20.5) Posvátný kříž byl ze svého místa nesen v procesí, aby byl uctěn. Když dorazil do místnosti, kde byl uctíván, objevila se v tom okamžiku na nebi hvězda a proletěla nad místem, na němž byl kříž umístěn, a tam stála po celou dobu modlení. Pak byl přinesen olej k vysvěcení v nádobách naplněných do poloviny. (20.6) V okamžiku, kdy se trám kříže dotknul oněch nádob, olej ihned stříkal ven. Kdyby nebyly nádoby rychle uzavřeny, vylil by se ven všechen. (20.7) Jakmile byl kříž vrácen na své místo, hvězda se také vrátila tam, odkud přiletěla. Když byl kříž uschován, hvězda už se pak neobjevila. (20.8) Nachází se tam onen rákos a houba, o nichž je možné číst v evangeliu¹¹³. Pomocí té houby jsme pili vodu. Je tam také pohár z onyxu¹¹⁴, jež Ježíš posvětil při večeři, a mnoho jiných relikvií. Především tu jsou ozdoby svaté Marie, její pásek a stuha, kterou nosila na hlavě. (20.9) Stojí tu také sedm mramorových křesel starců.

skytl oběť za Abrahama, když ten se vracel s vítězstvím poté, co zabil Amaleka. Abraham mu tam také dal desetinu obětního zvířete. Ve skutečnosti salemský král Malkisedek obětoval chléb a víno a Abraham mu dal desátek ze všeho. (Gen. 14,18nn.)

¹⁰⁹ Siloe je rybník či nádrž na vodu pod Jeruzalémem, do níž se sváděly prameny z chrámové hory a prameny Gihonu Ezechiášovým vodovodem (ten vznikl kolem r. 700). Novotný (1956: 881)

¹¹⁰ Golgota je místo, kde byl Ježíš ukřižován. Šlo o skalnatý východní výběžek pahorku u hradeb Jeruzaléma. Novotný (1956: 191)

¹¹¹ Význam verzí je stejný, pouze *a* je podrobnější. V *R* nacházíme dosti neobratnou formulaci: *Nam et titulus, qui ad capud Domini positus est erat, in quo...* Tvar indikativu imperfekta slovesa *esse* patrně patří k začátku souvětí, jeho umístění u indikativu přezenta je nevhodné.

¹¹² *R* pravděpodobně chybně obsahuje spojení *de nocte est*. Správně by mělo být *de nocte est* tak, jak je tomu v *a*. Korektor opět využil text podle *G*, v němž je *de nuca est*.

¹¹³ *Bible* Mt 27,48; Mk 15,36; J 19,29

¹¹⁴ Onyx (či onychin) je černě a bíle pruhovaný křemen.

(21.1) Odtud jsme vystoupali do Davidovy věže, kde odříkával žalmy. Je opravdu velká, v jejích prostorách jsou kláštery.¹¹⁵ (21.2) Věž je čtyřhranná a nemá střechu. Sem křesťané stoupají vedeni zbožností s jedinou zastávkou. (21.3) Kolem půlnoci jsme vstali, jelikož jsme slyšeli hlasy těch, kteří šeptali dole v Josafat naproti Jordánu v místech, která směřují k Sodomě a Gomoře. To to údolí Josafat se lidově nazývá také Getsemanské.

(22.1) Pak jsme vešli do svaté baziliky Sion, kde se dějí mnohé zázraky. Mimo jiné se vypráví o hranatém kameni, že byl staviteli zavržen.¹¹⁶ (22.2) Pán, když vstoupil do toho kostela, který byl příbytkem svatého Jakuba, našel uprostřed ležící neotesaný kámen. Vzal ho a umístil do kouta. (22.3) I ty ho můžeš vzít do rukou a zvednout. Pokud k tomu rohu přiložíš ucho, zní ti v něm jakoby šepot mnoha lidí. (22.4) V tomto kostele je také sloup, u něhož byl Pán bičován. (22.5) Na tom sloupu je takový nápis: kdo ho obejmě, jeho hrud' utkví v samotném mramoru. Do kamene se otisknou obě ruce, prsty a dlaně tak, že je odtud získána jakási míra pro jednotlivé neduhy. Tu si uváže¹¹⁷ okolo krku a odejde uzdravený. (22.6) Na sloupu je také ten roh, z něhož byli králové, i David, pomazáváni.¹¹⁸ (22.7) Je tam i trnová koruna, již byl Pán ověnčen, a kopí, kterým byl probodnut jeho bok. (22.8) Leží zde i mnoho valounů, jimiž byl kamenován svatý Štěpán.¹¹⁹ (22.9) Stojí tu sloup, na němž byl zavěšen kříž svatého Petra. Na něm byl v Římě ukřižován. (22.10) Leží tam pohár, s nímž apoštolové sloužili mši po zmrtvýchvstání Páně, a mnohé jiné zázračné předměty, na které už si nevzpomínám. (22.11) Nachází se tam také ženský klášter. (22.12) A tam jsem spatřil lidskou hlavu, zavřenou ve schránce zdobené zlatem a drahokamy, o níž

¹¹⁵ O věrohodnosti této informace pochyboval i korektor ve verzi *a*, neboť píše pouze: *Inde ascendimus in turrem David, ubi decantavit psalterium, magna valde, in caenaculis singulis.*

¹¹⁶ Milani (1977: 280) píše, že se jedná o kámen ze zbytků věže chrámu, který na Sionu stál.

¹¹⁷ Jedná se pravděpodobně o míru pro nějakou stužku, která se uváže kolem krku a má léčivé účinky.

¹¹⁸ *Bible* 1S 16,13 *Samuel tedy vzal roh s olejem a pomazal ho uprostřed jeho bratrů.;* 1Kr 1,39 *Kněz Sádok vzal ze stanu Hospodinova roh s olejem a Šalamouna pomazal.*

¹¹⁹ Štěpán byl ukamenován, aniž bylo vyžádáno svolení prokurátora k vykonání rozsudku smrti. Rozzuřil totiž své současníky tím, že je obvinil ze smrti Ježíše Krista. *Bible* Sk 7,51nn.

se říká, že je to hlava svatého mučedníka Theodota. Mnozí z ní kvůli požehnání pili vodu, a tak jsem se napil i já.

(23.1) Ze Sionu jsme vešli do baziliky svaté Marie, kde je velký spolek mnichů a žen, útulek pro pocestné, početné stoly a více než tři tisíce lůžek pro nemocné. (23.2) Modlili jsme se na místě, kde byl slyšen Pán. Teď se tam nachází bazilika svaté Sofie před ruinami Šalamounova chrámu. Pod cestou podél Šalamounova sloupoví teče voda ze silojského pramene. (23.3) V této bazilice je stolec, na němž seděl Pilát, když vyslyšal Pána. (23.4) Uprostřed shromaždiště stál čtyřhranný kámen, na nějž byl posazen obžalovaný, který byl vyslyšán, aby ho všichni slyšeli a viděli. Na týž kámen byl vysazen Pán, když byl vyslyšán Pilátem. (23.5) Tam se také zachovaly jeho stopy: nohu měl půvabnou, malou a štíhlou; jeho postava byla obvyklá, tvář krásná, vlasy kudrnaté. Jak ukazuje obraz, který byl namalován za jeho života a postaven na toto místo, měl půvabnou ruku a dlouhé prsty. (23.6) U toho kamene, kde stál, se dějí četné zázraky; těm, kteří otisknou svou nohu do těch stop, spojí se všechny jejich nemoci a jsou vyléčení.¹²⁰ (23.7) Kámen je vyzdoben zlatem a stříbrem.

(24.1) Odtud jsme došli k oblouku, kde se v minulosti nacházela brána města. (24.2) Je tam zkažená páchnoucí voda, do níž byl vhozen prorok Jeremiáš. (24.3) Od toho oblouku jsme po mnoha schodech sešli k silojskému prameni. Nachází se tam točivá bazilika, pod níž tento pramen vyvěrá. Jsou tam dvě naplněné nádoby, vytesané z mramoru lidskou rukou, a mezi nimi je závora z mříží. (24.4) Jedné se pro požehnání umyli muži, v druhé ženy. Tato voda totiž způsobuje mnohé zázraky, dokonce i léčí nemocné leprou. (24.5) Před atriem je velký bazén, postavený lidskou rukou, v němž se ustavičně myjí lidé. (24.6) Proud vody z těchto nádob totiž v určité hodině zavodňuje mnohé potoky, které sestupují Getsemanským údolím, jež se také jmenuje Josafat, a to až k řece Jordánu, do něhož se vlévají v místě, kde Jordán končí v Solném moři pod Sodomou a Gomorou.

¹²⁰ Ačkoliv je v *G* sloveso *legere* a v *R* a *ligare*, význam zůstává nezměněn.

(25.1) Silojský pramen je uzavřen ve městě, protože sama císařovna Eudoxia připojila k městu hradby.¹²¹ (25.2) Také opravila baziliku a hrob svatého Štěpána. Sama má svůj hrob umístěný vedle něho.¹²² (25.3) Tyto hroby jsou od sebe vzdáleny dvacet kroků.¹²³ (25.4) Svatý Štěpán odpočívá vně brány, na dostřel šípu k cestě, která směřuje na západ a klesá k městu Joppe¹²⁴, palestinské Cesareji¹²⁵ či k městu Diaspolis¹²⁶, jež se dříve nazývalo Azotus. Tam odpočívá svatý Jiří, mučedník.¹²⁷ (25.5) Na té cestě nedaleko od města stojí mramorový sloup přímo v prostředku, kudy byl Pán nejprve veden k bičování. Ten sloup se vznesl, vyletěl k nebesům a stanul na tomto místě. (25.6) Pouze se tedy soudilo, že je to pravda, protože není důkaz pro to, aby zde musel být postaven. A tak stojí nad zemí a hýbe se s ním. (25.7) Na jeho vrcholku je umístěn železný kříž, k němuž se vystupuje po žebříku. Je tam také svítilna a kadidlo. (25.8) Na tomto místě probíhá léčení lidí, posedlých ďáblem. Na tom místě způsobuje mnohé zázraky svatý Jiří.¹²⁸

(26.1) Vyrázili jsme od silojského pramene a přišli jsme na pole, které bylo vykoupeno za cenu Páně a nazývá se Akeldama, což znamená pole krve. Jsou zde pohřbíváni všichni cizinci.¹²⁹ (26.2) Mezi hroby jsou kobky služebníků Božích: mužů mnohých ctností.¹³⁰ (26.3) Na místech mezi náhrobky roste vinná réva a ovocné stromy.

¹²¹ Císařovna Eudoxia (421 – 444) podporovala snahu po zkrášlení města.

¹²² *G* se o hrobu císařovny Eudoxie vůbec nezmiňuje.

¹²³ Zajímavé je, že *a* v rozporu s oběma zbylými verzemi uvádí vzdálenost dvaceti šesti kroků.

¹²⁴ Joppe je starobylé, opevněné město s příznivou polohou na pahorku při Středozemním moři v Palestině. Již za Šalamouna se stalo přístavem pro Jeruzalém, od něhož bylo vzdáleno 55 km. Novotný (1956: 308)

¹²⁵ Cesarea byla přístavním městem mezi Joppe a pohořím Karmel. Novotný (1956: 90)

¹²⁶ Jde o město Azot, pevnost mezi Gázou a Joppe, 5 km od Středozemního moře. Novotný (1956: 51)

¹²⁷ Verze *a* navíc hovoří podrobněji o bráně, která je v textu zmíněna: *Unoque modo porta ex nomine ispius martyris vocatur, ...*

¹²⁸ Překvapivě se verze *a* vůbec nezmiňuje o zázracích svatého Jiří.

¹²⁹ Akeldama bylo pojmenováno známé pole s dobrou hrnčírskou půdou po Jidášově smrti. Podle Mt 27,1nn. Židé koupili toto pole za peníze, které dali Jidášovi za zradu Ježíše a jež Jidáš vrátil. Novotný (1956: 17)

¹³⁰ Zde je překlad nejasný, každá verze poskytuje jinou interpretaci. Blíže viz kap. V.

(27.1) Vrátili jsme se do města a přišli jsme k plaveckému bazénu, který má pět podloubí. Jedno z nich je bazilika svaté Marie, kde se stávají četné zázraky. (27.2) Tento bazén je právě omezen smetištěm a tam se myje vše, co je v obci potřeba. (27.3) Viděli jsme také v jednom tmavém koutě železný řetěz, jehož pomocí se oběsil nešťastný Jidáš. (27.4) Pak jsme vyšli velkou branou k svatému Ezechielovi¹³¹, který zde odpočívá. Zde také rozdělil chléb chudým lidem a cizincům, jak ustanovila Helena.¹³²

(28.1) Podél cesty, která vede do Betléma, tři míle od Jeruzaléma je pohřbena Ráchel¹³³, a to na konci území, které se nazývá Rama.¹³⁴ (28.2) Na tom místě jsem uviděl, jak tam uprostřed cesty samovolně vyvěrá z kamene stojatá voda o objemu skoro sedmi sextariů. Zde jsme se všichni napili. Množství vody se však nezmenšilo ani nezvětšilo.¹³⁵ (28.3) Voda byla tak lahodná k pití, že se to nedá ani vyprávět, a to proto, že na tomto místě seděla žíznící Marie, když prchala do Egypta. A tak tato voda vytryskla.¹³⁶ (28.4) A tam dnes stojí kostel.

(29.1) Odtud až do Betléma jsou to tři míle, Betlém je přenádherné místo s mnoha služebníky Páně. V jeskyni, kde se Pán narodil, jsou jesličky vyzdobené zlatem a stříbrem; ve dne v noci zde hoří světla. (29.2) Otvor do jeskyně je pro vstup skutečně uzoučký. Kněz Jeroným vytesal z této jeskyně kámen a připravil

¹³¹ Ezechiel byl izraelský prorok, mladší současník Jeremiáše. Více viz Novotný (1956: 165).

¹³² Flavia Iulia Helena byla manželkou pozdějšího římského císaře Constantia I. Chlora, jemuž již dříve porodila syna Konstantina (budoucího Konstantina Velikého). Roku 292 se s ní její muž rozešel, aby si mohl vzít za ženu dceru císaře Maximiana Theodoru. Od roku 306 se Helena zdržovala převážně na dvoře svého syna Konstantina, kde brzy přijala křesťanskou víru (asi roku 312). Spolu se svým synem dala postavit četné velké kostely v římské říši (kostel sv. Kříže v Jeruzalémě, apoštolský kostel v Konstantinopoli, kostel Narození Páně v Betlémě). Je s ní spojována legenda o nalezení Kristova kříže během cesty po Svaté zemi.

¹³³ Ráchel byla Jákobova žena, matka Josefa a Beniamina. Zemřela na cestě z Betléma do Efraty, tj. nějaké svatyně. Podle jedné tradice byla pochována severně od této svatyně poblíž cesty z Bétel do Betléma. Dnes se na tomto místě, asi 6 km jižně od Jeruzaléma, ukazuje tzv. hrob Ráchelin. Novotný (1956: 774)

¹³⁴ Jde snad o dnešní er-Rám, asi 8 km severně od Jeruzaléma.

¹³⁵ Vyjádření *unde complent omes (G, R)* je v a vyjádřeno explicitněji: *unde complent omnes satietatem bibendi*.

¹³⁶ Verze a dodává, že Marie utíkala do Egypta se synem.

si tam hrob, v němž je uložen.¹³⁷ (29.3) Půl míle od Betléma v předměstí David, kde je David pochován společně se svým synem Šalamounem, jsou dva náhrobky. Stojí tam bazilika, která se jmenuje U svatého Davida.¹³⁸ (29.4) I děti, které dal Herodes zavraždit, mají na tomto místě hrob, a všechny tak v jediném odpočívají. Když je ten hrob otevřen, je možné vidět jejich kosti. (29.5) Před Betlémem je klášter obehnaný hradbou, v němž žije velké společenství mnichů.

(30.1) Z Betléma je to dvacet čtyři mil k dubu v Mamre,¹³⁹ kde odpočívají Abrahám, Izák, Jákob a Sára, ale i ostatky Josefa. (30.2) Stojí zde bazilika vybudovaná na čtvercovém půdorysu. Sňh uvnitř je otevřená a uprostřed ní jsou mříže. Z jedné strany sem přicházejí křesťané, z druhé Židé, nesoucí mnoho kadidel. (30.3) Když byli Jákob a David pochováni do země, druhé den po narození Páně se velmi zbožně slavilo. Ze všech zemí sem proto přicházelo nespočetné množství Židů, kteří nesli mnoho kadidel a pochodní, rozdávali dary a klaněli se.

(31.1) Když jsme se pak vraceli do Jeruzaléma, šli jsme dvacet mil po cestě, která vede do Gázy¹⁴⁰ a Aškelonu.¹⁴¹ Z Jeruzaléma jsme vystoupali na horu Gelboe¹⁴², kde David zabil Goliáše.¹⁴³ (31.2) Tady také zemřel Saul a Jonatan. Goliáš zde leží uprostřed cesty s hromadou dříví na hlavě. (31.3) A nad ním je obrovská kupka kamení vysekaného z hory, že bys v okruhu dvaceti mil nenašel žádný volně položený kámen. Existuje totiž takový zvyk: kdykoliv sem kdokoli

¹³⁷ Verze *a* ve snaze více oslavit jméno Jeronýmovo, vyjmenovává jeho skvělé charakteristiky: *Hieronimus presbiter in loquendo peritus, interpretatione clarus, inter cunctos relator conspicuus,...*

¹³⁸ Starší verze jsou až na drobné formální odchylky totožné, verze *a* je oproti nim strohá – nehovoří ani o náhrobcích, ani o bazilice.

¹³⁹ Mamre je posvátný háj, kam byly od pradávných dob přinášeny oběti a jejich část naházena do blízké studnice. Amorejší bratři Mamre, Škol a Aner uzavřeli s Abrahamem pokojnou smlouvu, na základě níž bydlel Abrahám v dubinách Mamre. Herodes Veliký zde postavil svatyni k Abrahamově počtě a císař Konstantin nádhernou baziliku. Novotný (1956: 397)

¹⁴⁰ Starodávné město v jižní Palestině.

¹⁴¹ Aškalon bylo filištínské město na pobřeží Středozemního moře mezi Azotem a Gázou, kdysi pevnost o průměru 1200 m. Herodes Veliký, který se zde narodil, ozdobil město nádhernými stavbami a fontánami. Dnes je možné najít rozvaliny města u vesničky El-Džora. Novotný (1956: 46)

¹⁴² Jedná se o pohoří v Palestině. Zde padl v boji proti Filištínským král Saul a jeho tři synové. Novotný (1956: 187)

¹⁴³ Podle *Bible* bylo dějištěm boje údolí mezi Socho a Azeka.

přišel, nesl s sebou tři kameny a hodil je na náhrobek.¹⁴⁴ (31.4) Na toto pohoří nikdy neprší a v nočních hodinách se zdá, jakoby se tam tajně válely nečisté duše tak jako ovčí vlna nebo příval mořské vody.¹⁴⁵

(32.1) Potom jsme odbočili z cesty a přišli jsme do města, které se jmenuje Eleuteropolis¹⁴⁶, na místo, kde Samson zabil tisíc mužů oslí čelistí. Prýští z ní pramen, který dodnes zavodňuje tyto končiny. (32.2) A na tom místě, kde vyvěrá, jsme stanuli. Pak jsme přišli tam, kde byl zabit Zachariáš. Pohřbený je v krásné vyzdobené bazilice, v níž žije mnoho služebníků Božích. (32.3) Odtud jsme došli na místo, kde byl Izaiáš¹⁴⁷ přeříznut pilou. Leží u svatého Zachariáše, kam byla umístěna pila jakožto důkaz. (32.4) Pak jsem dorazili tam, kam Abakuk¹⁴⁸ nosil žencům jídlo. (32.5) Vyvěrá tam pramen, jímž Filip pokřtil eunucha. (32.6) V těch místech se nacházejí studny, které vykopali Abrahám a Jákob. Nazývají se studna Sporu a studna Osočování.¹⁴⁹

(33.1) Vstoupili jsme do Aškelonu. Stojí tam studna Míru, která je do šířky tak velká jako divadlo. Sestupuje se do ní až k vodě po schodech. (33.2) Zde jsou pochováni tři bratři, egyptští mučedníci. Ačkoliv mají vlastní jména, přesto jsou obecně známí jako Egyptané. (33.3) Míli od Sarafie leží město Maioma Aškelónská. (33.4) Odtud jsme vstoupili do Maiomy Gázské, v níž je pohřben svatý mučeník Viktor. Z Maiomy je to až do Gázy jedna míle. (33.5) Gáza je nádherné a kouzelné město, lidé jsou tu velmi četní, vynikají upřímností a náklonností k poutníkům. (33.6) Dvě míle odtud je pochován svatý otec Hilarion.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Verze *a* obsahuje navíc tento dovětek: *sed et nos similiter fecimus*.

¹⁴⁵ Mladší verze nabízí čtenáři vysvětlení, proč na tu horu neprší: *postquam David eos maledixit*.

¹⁴⁶ Eleutheropolis je řecký název města v Palestině, asi 53 km jihozápadně od Jeruzaléma.

¹⁴⁷ Izaiáš byl judský prorok, pocházející z Jeruzaléma, kde strávil většinu života. Novotný (1956: 253-4)

¹⁴⁸ Abakuk byl judský prorok a snad jeden z chrámových zpěváků. Žil nejspíše v Jeruzalémě a napsal knihu, jež zaujímá osmé místo v řadě tzv. malých proroků. Novotný (1956: 1)

¹⁴⁹ *Bible* Gen 26.15nn.

¹⁵⁰ Sv. Hilarion (291-371) byl poustevník, který strávil většinu svého života na poušti po vzoru sv. Antonína z Egypta. Narodil se v Tabatě pohanským rodičům na sever od Gázy v Palestině. Úspěšně studoval rétoriku u gramatiků v Alexandii.

(34.1) Odtud jsme vešli do města Elusa na okraji pouště, která směřuje k pohoří Sinaj. Zde jsme také vyslechli vyprávění biskupa: žila tu jakási vznešená dívka jménem Marie. Když se vdala, tak téže noci zemřel její manžel. (34.2) Ona to však snášela velmi trpělivě a během týdne propustila všechno služebnictvo na svobodu. Vyplatila také peníze chudým a klášterům.¹⁵¹ (34.3) Po uplynutí sedmi dní se konaly oslavy. Sama si v noci oblékla oděv svého muže a už ji nikdo neviděl; říká se o ní, že je v poušti za Jordánem a bloudí mezi rákosím a palmovým hájem na území Segoru kolem Solného moře. (34.4) V těch místech jsme na poušti objevili kláštery s více než dvanácti či sedmnácti dívkami, o které pečovali křesťané. Měly jednoho osla, který jim nosil jídlo, a živily lva, který byl ochočený, obrovský a hrozivý na pohled. Jakmile jsme se přiblížili k cele, všechna zvířata, která jsme měli s sebou, se z toho řevu pomočila a některá z nich se svalila na zem.¹⁵² (34.5) Říkaly nám, že lev toho osla hlídá na pastvě. Ten největší křesťan z nás, s nímž jsem tam byl, jim skrze mě za něj nabídl sto solidů. Ale nechtěly je přijmout.¹⁵³ (34.6) Ale vyslal hned do Jeruzaléma posly a nechal jim přinést třicet tunik, luštěniny a olej na svícení. A ony nám pak řekly o ctnostech Marie, která bloudila v poušti. (34.7) Po dva dny ten, s nímž jsem byl, chodil a hledal, ale jestli našel nebo ne, nechtěl nám říct. Přece s sebou odnesl tuniky, košíky datlí a upražené cizrny či bobů: nic z toho nepřinesl zpět.¹⁵⁴ (34.8) Jeho zármutek a pláč jsme nemohli žádným způsobem utišit, pouze říkal: Běda mně ubohému, proč sebe nazývám křesťanem?¹⁵⁵

(35.1) Vyšli jsme z města Elusy a vstoupili jsem do pouště. Po dvaceti mílích cesty tam leží pevnost, kde je hospic svatého Jiří. Lidé přicházející z pouště zde nacházejí útočiště nebo finanční pomoc. (35.2) Odtud jsme pronikli do nitra pouště a přišli jsme na místo, o němž se píše: *Země bohatá na sůl pro zlo-*

¹⁵¹ Ve verzi *a* se informace o propouštění služebných na svobodu nevyskytuje.

¹⁵² Jednotlivé verze se liší především formálními rysy. Rozdílné jsou také údaje o počtu dívek v klášteře.

¹⁵³ Uvedený překlad je pořízen podle *R*, verze *a* říká něco jiného. Podrobněji viz kap. V.

¹⁵⁴ Ve verzi *a* schází začátek, který mají obě starší verze.

¹⁵⁵ Z nejasného důvodu je ve verzi *a* podmět uveden ženském rodě.

*myslnost jejích obyvatel.*¹⁵⁶ (35.3) Potkávali jsme tam málo lidí s velbloudy. Utíkali před námi. I v Jeruzalémě jsme spatřili lidi, zjevně Etiopany, kteří měli uříznuté nosy a uši, byli obutí do střevců a na prstech u nohou měli prsteny. (35.4) Zeptali jsme se jich, proč to tak nosí, a řekli nám: Císař Traianus nám toho znamení odkázal.

(36.1) Šest dní jsme chodili po poušti. Vodu nám nosili velbloudi. Ráno a večer dostával každý člověk šestinku na napití. (36.2) Když voda v měchu zhořkla jako žluč, vložili jsme do něj písek a voda zesládla. (36.3) Saraceni i se svými ženami přišli z pouště, sedli si k cestě a hořekovali. Nejdříve odložili své vaky a pak od kolemjdoucích vyžadovali chléb. (36.4) Zároveň přicházeli jejich muži ze střední části pouště, přinášeli měchy se studenou vodou a brali si chléb. Nosili svazky zeleniny, jejíž vůně byla nejsladší ze všech, ale nic neprodávali, protože byli v klatbě. Oslavovali své sváteční dny.¹⁵⁷ (36.5) Lidí, kteří sami od sebe vstupují do pouště častěji, je dvanáct tisíc šest set.¹⁵⁸

(37.1) Procházeli jsme pouští, až jsme osmnáctého dne došli k místu, kde Mojžíš vytloukl ze skály vodu.¹⁵⁹ Dalšího dne jsme pak přišli k hoře Oreb.¹⁶⁰ (37.2) Rozhodli jsme se, že vylezeme na Sinaj. A hle, vyšlo nám tam vstříc množství mnichů a bezpočet poustevníků s kříži. Zpívali žalmy a sklonění k zemi nás zdravili. Totéž jsme učinili i my.¹⁶¹ (37.3) Pak nás zavedli do údolí mezi Orebem a Sinajem. U paty této hory je onen pramen, kterým Mojžíš napojil i ovce, když spatřil znamení hořícího keře.¹⁶² (37.4) Ten pramen je uzavřen v klášteře, který je obehnan silnými hradbami. Žijí v něm tři opati znalí jazyků,

¹⁵⁶ Verze *a* dodává, že jde o text, který se vyskytuje v žalmu. Byl převzat z Vulgaty. Onou slankostí se myslí jakási zahořklost tamních lidí.

¹⁵⁷ Zde opět narážíme na problém při překladu. Viz kap. V.

¹⁵⁸ V *a* se navíc dovídáme, že jde o lidi, kteří chodí do pouště proto, aby ji prozkoumávali.

¹⁵⁹ *Bible Ex 17,6 Já tam budu stát před tebou na skále na Chorébu. Udeříš do skály a vyjde z ní voda, aby lid mohl pít.*

¹⁶⁰ Oreb je pohoří asi na jižní polovině ostrova Sinaj mezi rameny Rudého moře, kde byl vydán Izraelovi Zákon. *Bible Ex 3,1nn.* Novotný (1956: 554) O odlišnostech verzí viz kap. V.

¹⁶¹ Verze *G* a *a* mají ještě na konci zmínku o tom, že poutníci plakali: *G: simili modo et nos facientes flentes – a: simili modo at nos facientes lacrimavimus*

¹⁶² Hořící keř, z něhož Bůh promluvil k Mojžíšovi. *Bible Ex 3,1nn.*

to jest latiny a řečtiny, syrštiny a egyptštiny, habeštiny a mnozí překladatelé různých jazyků. V tom spočívá důležitost mnichů.¹⁶³ (37.5) Vystoupal jsem¹⁶⁴ po třech mílích na horu a přišli jsme k jeskyni, kde se skrýval Eliáš, když utekl před Jezábel.¹⁶⁵ (37.6) Před touto jeskyní vyvěrá pramen, který horu obtéká. (37.7) Pak jsme stoupali tři míle na vrchol hory, kde se nachází malá modlitebna. Na šířku i délku měří asi šest stop. Nikdo si zde netroufal zůstat. (37.8) Když pak nastal den, vylezli sem mniši a vykonávali bohoslužbu. (37.8) A na tom místě si všichni ze zbožnosti ostříhali vlasy a vousy a zahodili je. Totéž jsem tam udělal i já.

(38.1) Pohoří Sinaj je kamenité, nemá skoro žádnou hlínu. Kolem něho se nachází mnoho skrýší služebníků Božích, stejně jako na hoře Oreb. Říkají, že Oreb je pustá země. (38.2) Tam mají v jedné části umístěnou svou modlu Saracéni. Je z mramoru, bílá jako sníh. (38.3) Také tam žije jejich kněz oblečený v dalmatském oděvu a lněném plášti. (38.4) Když pak přichází doba jejich svátků za východu měsíce, začne se měnit barva toho mramoru. Jakmile vzejde měsíc a oni se začnou modlit, zčerná mramor jako smůla. (38.5) Když pak skončí doba svátku, vrátí se mramoru jeho původní barva. Tomu jsme se velmi podivovali.

(39.1) Mezi Sinajem a Orebem je údolí, do něhož v určitých obdobích padá vláha z nebes, kterou nazývají manna. Ta se sráží a stávají se z ní jakoby kapky pryskyřice. Ty se sbírají a když jí mají v klášteře plné nádoby, rozdávají jí v

¹⁶³ Verze *a* končí výčtem jazyků, poznámku o přínosu mnichů neobsahuje.

¹⁶⁴ V *R* je uveden singulár (*ascendi*), zatímco v *G* plurál (*ascendimus*). Podle kontextu je zřejmé, že vystoupali všichni, nejen pisatel. Překlad je však pořízen podle *R* i s touto „chybou“.

¹⁶⁵ Eliáš byl nejvýznačnější izraelský prorok za králů Achaba a Ochoziáše. Nejprve se proslavil svou horlivostí pro výhradní sloužení Hospodinu a proti modlářství královských manželů Achaba a Jezábel, kteří v zemi zavedli kult tyrského Bála. Předpověděl hlad v zemi jako Boží soud nad bálismem. Sám se pak musel skrývat. Po návratu pak na hoře Karmel přesvědčil shromážděné, že hladová pohroma je následek Božího hněvu nad modlářstvím. Kněží Bálovi byli pobiti a přišel vytoužený déšť. Jezábel ale, když se dozvěděla o pohromě, která stihla její kněze, začala Eliáše i jeho stoupence krutě pronásledovat. Eliáš utíká před Jezábel a žádá si smrt. Hospodin však, který sám u něho tento stav způsobil, aby mu ukázal lidskou slabost, zjevil se mu na Orebu v posvátné jeskyni. Novotný (1956: 149)

malých lahvičkách pro požehnání.¹⁶⁶ (39.2) A nám toho dali dva a půl litru. Jednu nádobu otevřeli, napili se a dali napít také nám. (39.3) V oněch horách se spolu pasou lev a leopard, kozy, osli a mezci, kteří okusují trávu, a nikomu z nich lev neubližuje, protože poušť je příliš rozsáhlá. (39.4) A když už se naplnily sváteční dny Saracénů, vyšel hlasatel a řekl, aby nikdo nezůstal v poušti. Proto jsme šli. Jedni se do svatého města vraceli přes Egypt, jiní přes Arábii.

(40.1) Z pohoří Sinaj do arabského města, které se jmenuje Aila,¹⁶⁷ je to osm zastávek. (40.2) Do Aily zrovna připluly lodě z Indie s rozmanitým kořením. Zdálo se nám vhodné vrátit se přes Egypt. (40.3) Přišli jsme do města Faran, kde Mojžíš bojoval s Amalechem.¹⁶⁸ Je tam modlitebna, jejíž oltář stojí za těmi kameny, které položili, když se Mojžíš modlil. (40.4) Na tom místě je město opevněno cihlovou zdí. Toto místo je neúrodné kvůli nedostatku vody a palem. (40.5) V té obci je biskup. A běžely nám naproti ženy s dětmi a nesly v rukou palmy a nádoby s olejem ze ředkve. Vrhly se nám k nohám, potíraly naše chodidla a hlavy a egyptským jazykem zpívaly litanie: *Bud'te požehnáni od Pána Boha a požehnán bud' váš příchod. Hosana ve výšinách.* (40.6) Tato země se nazývá Madián.¹⁶⁹ Její obyvatelé – v tomto městě se říká, že pocházejí z rodu Jetra, Mojžíšova tchána¹⁷⁰ – tvoří osm set stálých vojáků, kteří bojují za veřejné finance včetně žen. Potraviny a šatstvo dostávají z Egypta. (40.7) Nemají žádnou práci, protože v celé poušti ani nic není, kromě pár dní, kdy mají saracénské klisny a všichni si berou slámu z obecného majetku a projíždějí pouští jakožto strážci klášterů a poustevníků proti nástrahám starých Saracénů. Saracény strach netrápí. (40.8)

¹⁶⁶ Manna je cosi drobného, okrouhlého a zrnovitého, co se objevilo na zemi s rosou. V arabštině znamená dar. Bylo ji třeba sbírat denně podle potřeby, a to před východem slunce, protože se rozpouštěla. Novotný (1956: 397)

¹⁶⁷ Aila je dnešní název pro město Elat (Elot), které leží na konci Arabského zálivu. První jasná zmínka je ve zprávě o cestě Izraelských z Egypta, později za vlády Davida, který si celou tuto krajinu podmanil. Město bylo významné proto, že leželo na obchodní cestě z jižní Arábie do Egypta a Fénicie. Novotný (1956: 147-8)

¹⁶⁸ Amalech, vnuk Ezaův, kníže v zemi Idumejské. Boj Amalecha s Mojžíšem je popsán v *Bibli Ex 17,8nn.*

¹⁶⁹ Území dostalo název podle kmene Madiánů, jehož kupci v karavaně Izmaelců zavedli Josefa do Egypta. Novotný (1956: 390)

¹⁷⁰ Jetro byl madiánským knězem či knížetem a dal Mojžíšovi za ženu svou dceru Zeforu. Mojžíš byl v jeho službách 40 let.

Když vycházejí z města ven, zamknout domy a klíče berou s sebou. Ti, kteří zůstávají uvnitř, udělají totéž kvůli nástrahám Saracénu. Nemají kromě nebe a písku, kam by šli.

(41.1) Odtud jsme přišli do Sohotu a pak jsme sešli do Magdalů.¹⁷¹ Potom jsem také došli na místo k sedmdesáti dvěma palmám a dvanácti pramenům. Zde jsme zůstali dva dny, byli jsme totiž unaveni z vynaloženého úsilí v rozsáhlé poušti. (41.2) Na tom místě stojí malá pevnost, která se jmenuje Surandala. Není v ní nic jiného než kostel s vlastním knězem a dvěma útulky pro poutníky. (41.3) Viděl jsem tam pepřovník, a tak jsem si z něho natrhal.¹⁷² (41.4) Odtud jsme došli na místo, kde se synové Izraele utábořili, když překročili moře. Je tam také malá pevnost a uvnitř útulek. (41.5) Odtud jsme došli ke břehu na místo, kam vkročili synové Izraele. Tam, kde vystoupili z moře, je Eliášova modlitebna. Přišli jsme potom na místo, kde vstoupili do moře, a tam je modlitebna Mojžíšova. (41.6) Je tam městečko, jež se jmenuje Klyma. Sem připlouvají lodě z Indie. (41.7) V tom místě moře, kudy šli, vzniká v otevřeném moři záliv a táhne se mnoho mil do vnitrozemí. Má přístavy a zátoky. (41.8) Když ustoupí moře, objeví se všechny druhy zbraní Faraona či stopy kol vozů. Ale všechny zbraně jsou proměněné v mramor. (41.9) Tady jsme si vzali zelené ořechy, které pocházejí z Indie a o nichž si lidé myslí, že jsou z ráje. Jejich zázrak je takový: kdokoliv je ochutná, je nasycen.

(42.1) V moři asi dvanáct mil od břehu je ostrůvek, na němž se nachází živec. Visí tam měkké dužinaté ovoce podobné datlím, jež vydává mast, která se jmenuje olej kamene. Lidé si ji berou pro co největší požehnání. (42.2) Jestliže je váza, v níž se mast nosí, plná a ty by ses chtěl vrátit, aby sis vzal znovu, už ji nebudeš moct nést. (42.3) Tam se mohou vyléčit dotykem všichni, kteří jsou jakkoliv těžce nemocní. Tomu, kdo si bere pro požehnání, není dovoleno odejít z Klymy dříve, než mast smíchá s olejem. (42.4) Jestliže totiž není jaksi padělána, věřím, že bude mít vždy tuto sílu. Tekutost této hmoty se dá totiž natáhnout do dvou mil. Zapáchá sírou. Jak silná je bouře na moři, tak velkou kaluž vytváří

¹⁷¹ Magda je jedním z tábořišť poblíž Rudého moře, kde přečkávali Izraelci při tažení z Egypta.

¹⁷² Tato věta v *a* zcela chybí.

tato tekutina.¹⁷³ (42.5) Uvnitř toho města Klyasma jsme uviděli baziliku, v níž jsou dřevěné schránky více než třinácti svatých otců a poustevníků.

(43.1) Odtud jsme prošli pouští k Pavlově jeskyni, která se nazývá „syrakumba“. Toto místo omývá pramen vody.¹⁷⁴ (43.2) Potom jsme cestou pouští došli k nilským vodopádům; voda tam stoupá až ke značce, zhotovené lidskou rukou. Sahá ke dvanáctému schodu. (43.3) Z obou stran Nilu v blízkosti vodopádů jsou dvě města, která jsou prý dcer Loty.¹⁷⁵ (43.4) Přišli jsem pak do Antinoo-pole, kde sídlil Faraon a z něhož odešli synové.¹⁷⁶ (43.5) V těch místech se nachází dvanáct plných Josefových sýpek.

(44.1) V Memfisu¹⁷⁷ byl chrám, z něhož je dnes kostel a jehož jedna brána se zavřela před naším Pánem, když zde byl se svatou Marií. Dosud se ji nepodařilo otevřít.¹⁷⁸ (44.2) Zde jsme uviděli lněnou látku, v němž je podoba Spasitele. Do něho si prý v té době utřel svou tvář, a tím v něm zůstal její otisk. Ten je nyní uctíván. (44.3) Také my jsme se k němu pomodlili, ale kvůli záři jsme se nemohli na látku podívat. Obraz se totiž mění v tvých očích, pokud by ses podíval.

(45.1) Pokračovali jsem Egyptem, až jsme přišli do města Atlepi¹⁷⁹ k svatému Mennatovi.¹⁸⁰ Dějí se zde mnohé zázraky. (45.2) Odtud jsme se přeplavili přes jezero a vstoupili do Alexandrie. (45.3) V tom jezeře jsme spatřili mnoho krokodýlů. (45.4) Alexandrie je krásné město, obyvatelé velmi bezstarostní a mají rádi cizince. Je zde mnoho herezí. (45.5) Také zde odpočívá svatý Atanasi-

¹⁷³ Verze *a* je kratší asi o polovinu – chybí jí druhá část, která je málo srozumitelná.

¹⁷⁴ Verze *a* tak jako již mnohokrát doplňuje, kdo byl Pavel: *ad speluncam beati Pauli heremita*

¹⁷⁵ V této části je právě verze *R* nejkratší. V obou zbývajících opisech se dále upřesňuje, že ona města daly vybudovat Lotovy dcery, z nichž jedno se jmenuje Babylónie.

¹⁷⁶ Text podle *R* je velmi eliptický, dá se říci, že až o polovinu kratší, než zbýající verze. ...*synové*, sc. synové Izraele. Blíže viz kap. V.

¹⁷⁷ Memfis bylo nejstarší, velmi rozsáhlé hlavní město ve středním Egyptě, ležící na levém břehu Nilu, 18 km jižně od Káhiry. Po pádu Jeruzaléma se někteří izraelští uprchlíci usadili v tomto městě. Za jedenácté dynastie bylo město zcela zastíněno Thebami v Horním Egyptě. Z memfiských staveb vynikal chrám Apisův, který stál naproti jižní bráně chrámu božstva slunce Ptah. Novotný (1956: 413)

¹⁷⁸ Verze *a* upřesňuje, že to bylo v době, kdy utíkali z Egypta.

¹⁷⁹ Neví se, o jaké město šlo.

¹⁸⁰ Menna byl egyptský urozený muž, kterému byla vystavěna hrobka.

us,¹⁸¹ svatý Faustus,¹⁸² svatý Epimachus,¹⁸³ svatý Antonín, svatý Marek,¹⁸⁴ a mnoho dalších svatých těl.

(46.1) Pak jsme přišli do Jeruzaléma, kde jsem ulehl. Byl jsem již dlouhou dobu nemocný. (46.2) Zjevně v očividné víře jsme spatřil ve vidění svatou Eufemii a svatého Antonína, kteří přišli a uzdravili mě. (46.3) Odešel jsem z Jeruzaléma a došel do Joppe. Je tam pohřbena svatá Tabita,¹⁸⁵ které se říká Dorkas. (46.4) Pak jsem vstoupil do Filipovy Césareje, která se také jmenuje Vež Stratonova či Césarea Palestinská. Odpočívá zde svatý Pamfilus,¹⁸⁶ svatý Prokopios,¹⁸⁷ svatý Cornelius,¹⁸⁸ z jehož lože jsme přijali požehnání. (46.5) Odtud jsme putovali Galilejí a vstoupili do Damašku. (46.6) Stojí tam u druhého milníku klášter, kde svatý Pavel přestoupil na víru. A ta vesnice, v níž se dějí mnohé zázraky, se jmenuje Správná. (46.7) Pak jsme přišli do Héliopole.¹⁸⁹ Odtud potom do Emesy,¹⁹⁰ kde je hlava svatého Jana Křtitele, která je uložena ve skleněné nádobě. I my jsme ji viděli v té nádobě vlastníma očima a pomodlili jsme se. (46.8) Potom jsme prošli městy, jako jsou Larisa, Aretusa, Epifania, a vstoupili do překrásného města Apamea. Žijí zde všichni urození Syřané.

¹⁸¹ Atanasius z Alexandrie (293 – 373) byl kněz, který byl nejvíce znám pro svůj boj s Ariánem.

¹⁸² Faustus byl egyptský mučedník, kterému byla setnuta hlava.

¹⁸³ Sv. Epimachus byl alexandrijský mučedník, který byl upálen poté, co byl vězněn a mučen.

¹⁸⁴ Marek byl prý umučen a pochován v Alexandrii, kde byly jeho ostatky uctívány až do muslimského vpádu. Novotný (1956: 401)

¹⁸⁵ Tabita, křesťanka v Joppe, jež vyráběla oděvy a proslula mimořádnou dobročinností. Když byl Petr v Lyddě, zemřela. Učedníci z Joppe poslali pro Petra zvláštního posla, asi aby se zúčastnil pohřbu. Po Petrově modlitbě Tabita (řecky Dorkas) ožila. Novotný (1956: 1073)

¹⁸⁶ Sv. Pamfilus byl biskupem Palestinské Césareje.

¹⁸⁷ Sv. Prokopios se narodil v Jeruzalémě a zemřel v Palestinské Césareji r. 303. Byl to mučedník. Píše o něm Eusebios.

¹⁸⁸ Byl to římský centurio, který byl křesťany považován za prvního urozeného, který se dal na víru.

¹⁸⁹ Héliopolis je řecký název pro město označované v *Bibli* jako On. Bylo to hlavní město v Dolním Egyptě. Ve starověku bylo nejdůležitějším náboženským střediskem, kde kvetl kult slunce, k jehož počtě byl postaven i chrám. Před chrámem byl obelisk, 20,75 m vysoký. Je dodnes zachován. Novotný (1956: 550)

¹⁹⁰ Emesa bylo západosyrské město. Leželo na řece Orontu. Dnes se jmenuje Homs.

(47.1) Vyrazili jsme z Apameje a přišli do větší Antiochie, kde odpočívá svatý Babilas,¹⁹¹ tři chlapci, svatá Justýna a svatý Julián a bratři Makabejští, to jest devět hrobů. Nad každým z nich jsou vypsána jejich muka. (47.2) Odtud jsme sestupovali do Mezopotámie, do města Chalkis. (47.3) Odtud jsme přišli do Karry, kde se narodil Abrahám.¹⁹² Sešli jsme do obce Barbarosso, kde je pohřben svatý Bakchus, bratr svatého Jiří. (47.4) Pak jsme vstoupili do města Sura, jejímž středem protéká řeka Eufrat. Tu je zde možné přejít přes most. (47.5) V tomto městě trpěli svatý Jiří a svatý Bakchus. Osmnáct mil uprostřed pouště mezi Saracény je pochován svatý Jiří v obci Tetrapyrgia.

Končí za pomoci Boží. Amen.

¹⁹¹ Byl biskupem Antiochie ve 3. století.

¹⁹² Abrahám se narodil v městě Ur v dolní Babylónii na západním břehu Eufratu.

ZÁVĚR

Předmětem této práce bylo mimo jiné pořídit překlad cestopisu *Itinerarium Antonini Placentini*, jež vznikl asi v polovině 6. stol. a je tedy psán pozdní latinou. Jeho skutečným autorem je anonymní poutník, nikoliv svatý Antonín, jak se mnozí vědci původně domnívali na základě informací, které poskytuje úvodní část mladší verze textu, tzv. *recensio altera*.

Text *ItAP* je popisem pouti několika cestovatelů, v čele s naším pisatelem, do Sváté země za účelem následovat stopy Kristovy a poznat z autopsie místa, kde se konaly zázraky. Dílo bylo napsáno pravděpodobně až poté, co byla mise vykonána. Objevují se v něm totiž některé nepřesnosti v uvádění pořadí navštívených měst. Z celého textu je evidentní hlavní záměr jeho vzniku, tedy popis zázraků. To se projevuje ve stylu, jakým je *Itinerarium* napsáno. Nacházejí se v něm totiž často se opakující formulace o postupu z místa na jiné místo; ty mají v podstatě jen funkci strukturační. Hlavním bodem líčení je pokaždé nějaký příběh, neobvyklá událost a především zázračný jev, který si zasluhuje největší pozornosti a také prostoru při vyprávění.

Překládat originální text, který je tak málo bohatý co do způsobu vyjádření, bylo velice obtížné. Postavilo mě to před otázku, jak se s takovým textem vyrovnat. Nejdůležitější bylo dosáhnout toho, aby měl přeložený text pro čtenáře stejný smysl jako originál. Aby dnes bylo možné tomuto předkládanému textu porozumět, bylo nutné jej doplnit formou poznámek pod čarou o informace, které by současnému čtenáři chyběly. Další otázkou bylo správné zachycení stylu *ItAP*. Ve výše uvedeném překladu jsem dbala na to, abych se nevhodnými stylistickými úpravami nevzdálila od latinské předlohy. Výsledek proto může působit jaksi neuměle.

K dispozici jsme měla tři dochované verze *Itineraria* – *recensio prior Sangallensis*, *recensio prior Rhenaugiensis* a nejmladší *recensio altera*. Překlad byl pořízen na základě verze *Rhenaugiensis* s tím, že bylo v každé pasáži nezbytné přihlídnout k oběma zbývajícím opisům. Většinou se mezi těmito verzemi vyskytují odchylky pouze formálního rázu, mnohde si však protiřečí význa-

mově. Této problematice jsem věnovala speciální kapitolu s názvem *Problematika překladu*. Hned úvod *ItAP* bylo nutno okomentovat vzhledem k možnosti nesprávné interpretace. Autor *recensio altera* totiž vytvořil ze svatého mučedníka Antonína jednu z účastníků právě popisované pouti, což není možné především z důvodů chronologických. Tento protiklad mezi verzemi je asi nejmarkantnější, v majoritní části díla se jedná spíše o to, že mladší verze doplňuje údaje, které v *G* ani *R* nejsou, zdály se být původnímu autorovi asi natolik všeobecně známé, že nepovažoval za nutné je dále rozvádět.

Velmi zajímavá je formální stránka *Itineraria*, jíž věnuji podstatnou část této práce. Jak už bylo výše řečeno, jedná se o dílo psané pozdní latinou, v němž se tedy vyskytují vulgární prvky. Ty jsem popsala v samostatné kapitole *Charakteristické rysy pozdní latiny v ItAP*. Zabývala jsem se hláskoslovím, morfologií, syntaxí i lexikem. Nejvíce odlišností od klasického úzu obsahuje *recensio prior Sangallensis*, nejméně naopak *recensio altera*, což ovšem není nic udivujícího, pokud si uvědomíme, že ta vznikla právě ze snah obrodit klasická studia a „opravit pokaženou latinu“ předchozích dob. V odlišnostech od římských klasiků dominují odchylky hláskoslovné a morfologické. Sledujeme tedy splývání a záměnu sobě si podobných hlásek, jako jsou *i/e*, *o/u*, *p/b/v*, *t/c* atd., ale i monoftongizaci diftongů, či naopak nahrazování samohlásky dvojhláskou. V oblasti tvarosloví jde pak zejména o ochuzení deklinací jmen, nadměrné a vzhledem ke klasické latině nesprávné užívání předložkových pádů, smývání přesně vymezených kompetencí ukazovacích zájmen a jejich vývoj k románskému členu. Konjugace přílišné změny nezaznamenaly, jedině snad větší využívání opisných tvarů a posun v jejich významu. V syntaxi spatřujeme tendenci po rozvolňování pravidel v posouvání časů a v užívání konjunktivů. Převažují věty složené, v nichž nacházíme vedlejší věty stále stejného typu. Většinou jsou příslovečné místní, časové a věty přívlastkové. Predikát hlavní věty je často tvořen pouhým participiem. Popsat lexikum *ItAP* je složité. Na jedné straně autor používá omezený slovník, především co se týče sloves, jindy, a to hlavně v popisu zázraků, se setkáváme se slovníkem, který klasická latina nezná. Některé tyto lexémy přešly do románských jazyků.

V kapitole *Lingvistický rozbor textu z hlediska vybraných jmenných tvarů sloves* jsem se pokusila popsat především vývoj v užívání absolutních konstrukcí a gerundia. Participia jsou velmi oblíbená a zastávají funkce, o nichž se jim v latině klasické ani nesnilo, ačkoliv samozřejmě nemůžeme opomenout užití ve shodě s klasickým územ. Vytvořil se jakýsi systém dvou participií – participia praeferentia a perfecti, participium futuri se neobjevuje. Ta začínají nabývat funkce predikátů, ačkoliv nejsou slovesným tvarem určitým. Nacházíme tak souvětí, v nichž je pouze jedno verbum finitum, ostatní přísudky obstarávají samostatná participia či absolutní konstrukce. Jedná se zde pravděpodobně o nedostatečnou znalost latiny stran pisatele. Fakt, že jde skutečně o predikativní participium a nikoliv o elipsu *esse* v perifrastické konstrukci, dokazuje porovnání verzí starších s *recensio altera*. Ta se totiž snaží tato přísudková participia nahrazovat určitými slovesnými tvary. Expanzi participií dokresluje i skutečnost, že se z nich stává přísudek i jediné věty hlavní.

V *ItAP* jsem zaznamenala velký počet absolutních konstrukcí, jež jsem podrobně popsala ve výše zmíněné kapitole. Jejich klasifikace je mnohdy nemožná, hranice mezi typy se často stírají. Vedle ablativu absolutního, jak ho známe z klasické latiny, se v *ItAP* vyskytuje hojné množství absolutního nominativu. Text obsahuje i jeden případ akuzativu absolutního. Jejich funkce jsou stejné. Autor s nimi však zachází dosti neobratně. Velice často nalézáme konstrukce neúplné, tj. bez jmenné části. Výjimkou není ani střídání různých typů vazeb bezprostředně za sebou, což patrně dokazuje, že si s nimi pisatel příliš nevěděl rady.

Všechny zmíněné aspekty *ItAP* svědčí o tom, že jde o text poplatný své době. Obsahuje všechny formální rysy pozdní latiny, obsahově koresponduje se snahou obyčejného oddaného křesťana, který se touží utvrdit ve své víře poznáním míst, po nichž krácel Ježíš Kristus. Ve srovnání s *Itinerariem Egeriae* není náš pisatel natolik vzdělán, což se projevuje ve stylu textu. Nijak to ovšem nesnižuje jeho hodnotu, ba naopak nám poskytuje další pohled na věc.

LITERATURA

- Antonini Placentini Itinerarium. In *Itinera Hierosolymitana saeculi IV-VIII*, rec. et comm. crit. instr. P. Geyer. Vindobonae: F. Tempsky 1898, s. 159 – 218. *Corpus scriptorum ecclesiasticorum, vol. 39*.
- Arias Abellán, M^a del C. *Itinerarios Latinos a Jerusalén y al Oriente Cristiano*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 2000.
- Bellanger, L. *In Antonini Placentini grammatica disquisitio*. Parisiis: Fontemoing, 1902.
- Bible*. Praha: Česká ekumenická společnost, 1992, 6. vydání.
- Blaise, A. *Dictionnaire latin-français des auteurs chrétiens*. Brepols, 1993
- CLCLT3 – Cetedoc Library of Christian Latin Texts. Brepols, 1996.
- Coleman, R. The rise and fall of absolute constructions: A Latin Case History. In *Subordination and Other Topics in Latin: Proceedings of the Third Colloquium on Latin Linguistics*, Bologna 1-5 April 1985. Calboli, G. (ed.). Amsterdam: Benjamins, 1989, s. 353-374.
- Geyer, P. *Kritische und Sprachliche Erläuterungen zu Antonini Placentini Itinerarium*. Augsburg: Druck v. Ph. J. Pfeiffer, 1892.
- Gildemeister, J. *Antonini Placentini Itinerarium*. Berlin: Reuther, 1889.
- Helttula, A. *Studies on the Latin Accusative Absolute*. Helsinki: Finnish Society of Science and Letters, 1987. *Commentationes Humanarum Litterarum* 81.
- Herman, J. *Le Latin vulgaire*. Paris: Presses Universitaires de France, 1967.
- Herman, J. *Vulgar Latin*. Pennsylvania: State University Press, 2000.
- Jedličková, H. *Užívání ukazovacích zájmen ve vulgární latině*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1959.
- Latinsko/český slovník. Praha: Leda, 2000.
- Latinsko-český slovník. Praha: KLP 1999.
- Levý, J. *Umění překladau*. Praha: Ivo Železný, 1998.
- Lexicon latinitatis medii aevi*. Turnhout: Brepols, 1994.

- Löfstedt, E. *Philologischer Kommentar zur Peregrinatio Aetheriae*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1966.
- Mikulová, J. *Participium prézentu a ablativ gerundia v pozdní latině. Perifrastické konstrukce*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2005.
- Milani, C. *Itinerarium Antonini Placentini: un viaggio in Terra Santa del 560 – 570 d. C.* Milano: Vita e Pensiero, 1977.
- Mohrmann, C. Latin vulgaire, latin des chrétiens, latin medieval. In *Révues des études latines*. Paris: Klincksieck, 1955.
- Molinelli, P. Absolute Structures in Late Latin. In *De lingua Latina novae quaestiones: Actes du Xe Colloque International de Linguistique Latine Paris – Sèvres, 19-23 avril 1999*. Moussy, C. et al. (ed.). Louvain: Peeters, 2001, s. 473-484.
- Müller - Lancé, J. L'emploi des constructions absolues en latin tardif. In *Latin vulgaire – latin tardif IV: Actes du 4e colloque international sur le latin vulgaire et tardif*. Caen, 2-5 septembre 1994. Callebat, L. (ed.). Hildesheim: Olms – Weidmann, 1998, s. 413-424.
- Neumann – Hofmann – Szantyr: *Lateinische Syntax und Stylistik*. München, Beck, 1997.
- Novotný, A. *Biblický slovník 1, 2*. Praha: Kalich, 1956.
- Novotný, F. *Historická mluvnice latinského jazyka, Svazek 2*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1955.
- Ramat, P. On Latin Absolute Constructions. In *Linguistic Studies on Latin: Selected papers from the 6th International Colloquium on Latin Linguistics* (Budapest, 23-27 March 1991). Herman, J. (ed.). Amsterdam: Benjamins, 1991, s. 259-268.
- Reallexikon für Antike und Christentum*, Band XIX. Stuttgart: Hiersemaan, 2001, s. 1-31.
- Väänänen, V. *Introduction au latin vulgaire*. Paris: Éditions Klincksieck, 1981.
- Väänänen, V. *Le journal-épître d'Égérie*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 1987.

Vester, E. Reflections on the gerund and gerundive. In *New Studies in Latin Linguistics. Selected Papers from the 4th International Colloquium on Latin Linguistics*. Cambridge, April 1987. Coleman, R. (ed.). Amsterdam: Benjamins, 1991, s. 295-309.

Základní latinská mluvnice. Jinočany: H&H, 1992.

PŘÍLOHY

Příloha 1

Anonymus perperam Antoninus dictus Placentinus – Itinerarium¹⁹³

Cl. 2330, recensio prima

Praecedente beato antonino martyre, ex eo quod a ciuitate placentina egressus sum, in quibus locis sum peregrinatus, id est sancta loca. Exeuntibus nobis de constantinopoli uenimus in insula cypri in ciuitate constantia, in qua requiescit sanctus epifanius. Ciuitas pulchra, deliciosa, ornata palmis dactalorum. Venimus in partes syriae in insula antharidus et inde uenimus in tripoli syriae, in qua sanctus leontius requiescit; quae ciuitas tempore iustiniani imperatoris subuersa est a terrae motu cum aliis ciuitatibus. Venimus exinde biblo, quae et ipsa subuersa est cum hominibus, item in triarim ciuitatem, quae et ipsa similiter subuersa est. Deinde uenimus in ciuitate splendidissima berito, in qua nuper studium fuit litterarum. Quae ciuitas subuersa; dicente nobis episcopo ciuitatis, quia cognitae personae, quae sciebantur nominatim, excepto peregrinis triginta milia ad breue missi hic perierunt. Ipsa ciuitas iacet sub montana libani.

A berito uenimus sidona, quae ex parte ruit et ipsa adhaerit libano; homines in ea pessimi. Illic currit fluuius asclapius et de fonte unde exurgit stat ---. De sidona uenimus sarapta, quae ciuitas modica christiana nimis est, in qua est cenaculus ille, qui factus fuerat heliae, et ipsum lectum ibi est, ubi recubuit, et alueus marmoreus, ubi illa uidua infermentauit. In quo loco multa offeruntur; multae uirtutes illic fient. Exeuntes de sarapta uenimus in ciuitatem tyro. Inter sidona et tyrum et saraptam continuo milia septem. Tyro homines potentes, uita

¹⁹³ Text je převzat z CLCLT3 – Cetedoc Library of Christian Latin Texts. Pravopis je ponechán v takové formě, v jaké se v databázi vyskytuje. Rozdělení na odstavce je naopak provedeno za účelem větší přehlednosti ve shodě se strukturou překladu. Uvedený text se neshoduje zcela přesně s textem, který jsem měla k dispozici při překladu. Odchyly jsou ale jen formální.

pessima tantae luxuriae, quae dici non potest; genicia publica olosirico uel diuersis generibus telarum. Et inde uenimus ptolomaida. Ciuitas honesta, monasteria bona.

A prolomaida per mare incontra in ciuitatem sucamina iudaeorum est miliario semis per directo, littore maris milia sex. Castra samaritanorum a sucamina miliario subtus monte carmelo. Super ipsa castra miliario semis monasterium sancti helisaei, ubi ei occurrit mulier, cuius filium suscitauit. In carmelo monte inuenitur petra modica rotunda, quam dum exagitas sonat, quae solida est. Talis autem est uirtus petrae: si suspensa fuerit mulieri uel cuicumque animali, iactum numquam faciet. Et a milia sex aut septem ciuitas porfiriona.

De ptolomaida misimus maritimam. Venimus in finibus galilaeae in ciuitatem, quae uocatur diocaesarea, in qua adorauimus, quasi dicentes nobis, amula et canistellum sanctae mariae. In quo loco erat et cathedra, ubi sedebat, quando ad eam angelus uenit. Deinde milia tria uenimus in cana, ubi ad nuptias fuit dominus, et accumsimus in ipso accubitu, ubi ego indignus nomina parentum meorum scripsi --- ex quibus hydriis duae ibi sunt et impleui unam ex eas uino et in collo plenam leuani et obtuli ad altare et in ipsa fonte pro benedictione lauauimus.

Deinde uenimus in ciuitatem nazareth, in qua sunt multae uirtutes. Ibi etiam sedit in sinagoga tomus, in quo abcd habuit dominus inpositum. In qua etiam sinagoga posita est trabis, ubi sedebat cum aliis infantibus. Quae trabis a christianis agitatur et subleuatur, iudaei uero nulla rerum ratione possunt agitare, sed nec permittit se foris tolli. Domus sanctae mariae basilica est, et multa ibi fiunt beneficia de uestimentis eius.

In ciuitate uero illa tanta est gratia mulierum hebraeis, ut in terra illa inter hebraeas pulciores non inueniantur, et hoc dicunt, quia a sancta maria sibi hoc concessum; nam et parentem suam dicunt eam fuisse; et dum nulla sit caritas hebraeis circa christianos, illae uero omne sunt caritate plenae. Prouincia similis paradiso, in tritico et in frugis similis aegypto, modica quidem, sed praecellit aegyptum in uino et oleo et poma. Melium extra natura altum nimis, super statum hominis talea grossa.

De nazareth uenimus in tabor monte, qui mons exurgit in medio campestri, terra uiua, tenens circuitum milia sex, ascensum milia tria, susum contra unum miliarium planus; in quo sunt tres basilicas, ubi dictum est a discipulo: faciamus hic tria tabernacula; in circuitu diuersae ciuitates, quae in regum leguntur. De tabor uenimus ad mare tiberiadis in ciuitatem, quae uocata est in tempore samaria, modo uero dicitur neapolis, in qua est puteus, ubi dominus a samaritana aquam petiit, ibi facta est basilica sancti iohannis; et ipse puteus est ante cancellos altaris et siclus ibi est, de quo dicitur, quia ipse est, de quo bibit dominus, et multae aegritudines ibi sanantur.

Deinde uenimus in ciuitate tiberiade, in qua sunt termas ex se lauantes sal-sas, nam aqua maris ipsius dulcis est. Qui maris circat milia sexaginta. Item uenimus in capharnaum in domo beati petri, quae est modo basilica. Exinde transeuntes per castra uel uicos aut ciuitates uenimus ad duos fontes, hoc est ior et dan, quae in unum iunctae sunt, et uocatur iordanis, paruus omnino, qui ingreditur in mare, pertransit aquam maris totum pelagum et exit in alio litore maris. Reuertentes post nos uenimus ad locum, ubi iordanis de mare egreditur. Transiuimus iordanem in ipso loco. Venimus in ciuitatem, quae uocatur gadera, quae ipsa est gabaon. In ista parte <iordanis a> ciuitate ad milia tria sunt aquas calidas, quae appellantur termas heliae, ubi leprosi mundantur, qui e xenodochio habent de publicum delicias. Hora uespertina inundantur termas. Ante ipsum clibanum aquae est solius grandis, qui dum impletus fuerit, clauduntur omnia ostia, et per posticum mittuntur intus cum luminaria et incensum et sedent in illo solio tota nocte, et dum soporati fuerint, uidet ille, qui curandus est, aliquam uisionem, et dum eam recitarit, abstinentur ipsae termas septem diebus et intra septem dies mundatur. Nam et ibi mortuus est iohannes de placentia, maritus teclae. Ipse fluuius calidus, qui uocatur gadera, descendit torrens et intrat in iordanem, et ex ipso iordanis ampliatur et fit maior.

Et dum descendimus per galilaeam iuxta iordanem, transeuntes multas ciuitates, quae leguntur, uenimus in ciuitate metropoli galilaeae, quae uocatur scitopolis, in monte posita, ubi sanctus iohannes multas uirtutes operatur. Exinde ascendimus per alia loca samariae et iudaeae in ciuitatem sabastae, in qua requie-

scit heliseus propheta. Descendentes per campestria, ciuitates uel uicos samaritanorum; et per plateas, unde transiuimus siue nos siue iudaei, cum paleas uestigia nostra incendentes; tanta illis est execratio utrisque. Christianis quidem responsum faciunt, ea sane ratione, ut quod habis emere non tangas, antequam pretium des; quod si tetigeris et non comparaueris, mox scandalum. Nam foris uico una condoma habent posita, qui faciunt responsum. Ipsos nummos in aqua iactas, nam de manu non accipiunt. Et denuntiant tibi, quando ingrederis: non sputes, et si sputaueris, scandalum generas. Sero autem purificant se in aqua et sic ingrediuntur in uico aut in ciuitatem.

Deinde uenimus in loco, ubi dominus de quinque panibus quinque milia populos saciauit, extensa campania, oliueta et palmeta. Ex hoc uenimus in loco, ubi baptizatus est dominus noster. In ipso loco transierunt filii israhel; ibi et filii prophetarum perdiderunt securem et ex ipso loco adsumptus est helias. In ipso loco est mons hermon modicus, qui legitur in psalmo. A pede montis ipsius de fluuio ascendit nubes hora prima et exeunte sole uenit super hierusolimam super basilicam, quae est in sion, et super basilicam ad monumentum domini et super basilicam sanctae mariae et sanctae sofiae, quae fuit praetorium, ubi auditus est dominus. Super his locis descendit ros sicut pluuia et colligent eum medici et in ipso cocuntur omnes confectiones per xenodocia, nam multi languores sanantur in ipsis locis, ubi cadit ipse ros. Ipse est enim ros, qui cantatur in psalmo: sicut ros ab hermon qui descendit in monte sion. In illa parte iordanis est fons, ubi baptizabat sanctus iohannes, ad iordane milia duo. In ipsa ualle helias inuentus est, quando ei portabat coruus panem et carnes. In circuitu uallis illius multitudo heremitarum.

Ibi in proximo est ciuitas quae uocatur liuiada, ubi remanserunt duo semis tribus israhel, antequam iordanem transirent, in quo loco sunt termae ex se lauantes, quae uocantur moysi, ibi etiam et leprosi mundantur. Est ibi fons, aqua dulcissima, quae pro catarticum bibitur et sanat multos languores, non longe a mare salinarum, in qua etiam et iordanis ingreditur subtus sodoma et gomurra, ad cuius litus sulphur et bitumen colligitur. In qua mare mense iulio et angusto et medio septembrio tota die iacent leprosi; ad uesperum lauant in illas termas moysi et

aliquotiens, quem uult deus, mundatur. Nam et generalitati est aliqua paramitia. In quo mare nihil inuenitur uiuificatum nec paleas nec lignum supernatat neque homo natate potest, sed quicquid ibi iactatum fuerit, in profundum dimergitur. De iordane in locum, ubi moyses de corpore exiuit, sunt milia octo, et exinde non multum longe ad segor, in quibus locis multi sunt heremita. Vidimus et monumentum abisalon.

Tenui autem theophaniam in iordane, ubi talia fiunt mirabilia in illa nocte in loco, ubi baptizatus est dominus. Est obeliscus factus clausus cancellis, et in loco, ubi aqua rediit in alueo suo, posita est crux lignea intus in aquam et gradi descendunt usque ad aquam ex utraque parte marmoris. In uigiliis theophaniae fiunt uigiliae grandes, populus infinitus; gallo quarto aut quinto fiunt matutinas. Completo matutinas albescente die procedunt ministeria sub diuo, et tenentes diaconi descendit sacerdos in fluuium et hora, qua coeperit benedicere aquam, mox iordanis cum rugitu redit post se et stat aqua usque dum baptismus perficiatur. Et omnes alexandrini habentes naues homines suos die illo ibi habent habentes colathos plenos cum aromatibus et opobalsamo, et hora, qua benedixerit fontem, antequam incipiant baptizari, omnes fundent illos colathos in fluuium et tollent inde aquam benedictam et exinde faciunt aquam sparsionis in nauibus suis, antequam exeant ad nauigandum. Completo baptismo omnes descendunt in fluuio pro benedictione induti sindones et multas cum alias species, quas sibi ad sepulturam seruant. Completo baptismo reuertitur aqua in locum suum. Et unde surgit iordanis a mare tiberiadis usque ad mare salinarum, ubi defecit, sunt milia plus minus centum xxx-ta.

In illa ripa iordanis est spelunca, in qua sunt cellulae cum septem uirgines, quae ibi infantulae mittuntur, et dum aliqua ex ipsis mortua fuerit, in ipsa cellula sepelitur et alia cellula inciditur et mittitur illic alia infantula, ut numerus stet, et habent foris, qui eis permanent. In quo loco cum timore magno ingressi sumus ad orationem, faciem quidem nullius uidentes. In ipso loco dicitur esse sudarium, qui fuit in fronte domini. Super iordane non multum longe <a loco>, ubi baptizatus est dominus, monasterium est sancti iohannis grande ualde, in quo sunt xe-

nodochia duo. In ista uel in illa ripa iordanis sub montana loca, ubi inueniuntur serpentes, unde tiriaca conficitur.

Venientibus a iordanen in hiericho milia sex. Hiericho autem in oculis hominum ita uidetur ut paradisus. Muri diruti, territorius in miraculis positus. Domus raab stat, quae est xenodochium, et ipse cubiculus, unde deposuit exploratores, est oratorium sanctae mariae. Lapidem illos, quos leuauerunt filii israel de iordane, positi sunt non longe a ciuitate hiericho in basilica post altarium magni ualde. Ante basilica est campus, ager domini, in quo dominus manu sua seminauit, ferens satum usque ad modios tres, qui etiam bis in anno colligitur, qui numquam seminatur, sed ex se nascitur. Colligitur autem mense februario et exinde in pascha communicatur. Aratur, dum collectus fuerit, et iterum cum aliis messibus collegitur et deinceps aratur et dimittitur.

Fons aquae, quam indulcauit helisaeus, inrigat omnem hiericho. Ibi nascitur uinum + potiston, qui febrientibus datur. Ibi nascitur dactalum de libra, ex quibus me cum adduxi in prouincia, ex quibus unum domino paterio patricio dedi. Ibi nascitur cetrius de libras quadraginta et uirga fasioli longa pedes duo et in latitudinem (et in longitudinem) digitos duos. Ibi est et uitis, unde in ascensionem domini uuas cistas plenas uenales in monte oliueti, et inde pentecosten mustum et exinde colata plena proponuntur.

Exeuntes de ciuitate uenientes contra hierusolimam, non longe a ciuitate hiericho est illa arbor, ubi ascendit zachaeus uidere dominum, qui arbor, inclausus infra oratorium, ipsius per tectum foris dimissa est, sicca quidem. Exeuntes porta de hiericho, ab oriente contra occidentem uenientes; in sinistra manu intras in fauillas sodomae et gomurrae, super qua prouincia semper nubes obscura descendit; odor sulphoreus. Nam quod fallent homines de uxore loth, eo quod minuatur ab animalibus lingendo, non est uerum, sed stat in ipso statu, in quo fuit.

Ascendentibus nobis de montana in hierusolima non longe ab hierusolima uenimus in baorin, deinde ad sinistram ad oppida oliueti montis in bethania ad monumentum lazari. Nam respicientibus in ualles illas et perambulantes monasteria multa, loca mirabiliorum, uidimus multitudinem inclausorum uirorum ac

mulierum in monte oliueti. Et sursum in monte in loco, unde ascendit dominus, uidimus mirabilia multa et cellula, ubi fuit inclausa uel iacet sancta pelagia in corpore. In ipso monte iacet iacobus, zebedaeus, cleophas uel multa corpora sanctorum.

Descendentes de monte oliueti in ualle gessemani in loco, ubi traditus est dominus in quo sunt tria accubita, in quibus ille accubuit, et nos accubuimus pro benedictione. Et in ipsa ualle est basilica sanctae mariae, quam dicunt domum eius fuisse, in qua et de corpore sublatam fuisse. Ipsa uallis gessemani ibidem uocatur iosaphat. De gessemani ascendimus ad portam hierusolima per gradus multos. In dextra parte portae est oliuetum; ibi est ficulnea, in qua iudas se suspendit, cuius talea stat munita petris. Porta ciuitatis, quae cohaerit portae speciosae, quae fuit templi, cuius liminare et tabulatio stat.

Osculantes proni in terram ingressi sumus in sanctam ciuitatem, in qua adorantes monumentum domini. Quia monumento de petra est naturale excisus et + potus ex ipsa petra excisus, ubi corpus domini iesu christi positum fuit, lucerna aerea, quae in tempore ad caput ipsius posita fuit, ibidem ardet die noctu que, ex qua benedictionem tulimus, et reconposuimus ea. In quo monumento de foris terra mittitur et ingredienti exinde benedictionem tollent. Lapis, unde clausus monumento, ante os monumenti est, color uero de petra; qui excisus est de petra golgotha. Nam ipsa petra ornata ex auro et gemmis, nam petra monumenti uelut molaris est. Ornamenta infinita: in uirgis ferreis pendentes brachialia, dextroceria, murenas, anuli, capitulares, cingella girata, balteos, coronas imperatorum ex auro uel gemmis et ornamenta de imperatricis. Ipsum monumentum sic quasi in modum metae coopertus ex argento + sub solas aureos. ante monumentum altaris est positus.

A monumento usque golgotha sunt gressi lxxx. Ab una parte ascenditur per gradus, unde dominus noster ascendit ad crucifigendum. Nam et locus, ubi crucifixus fuit, paret et cruor sanguinis paret in ipsa petra. In latere est altarium abrahamae, ubi ibat isaac offerre, obtulit et melchisedech sacrificium. Ad ipsum altarium est creptura, ubi ponis aurem et audis flumina aquarum et iactas melum aut quod potest natate et uadis in siloa fonte et ibi eum suscipis. Inter siloam et

golgotha credo esse miliarium. Nam hierusolima aquam uiuam non habet praeter in siloa fonte.

De golgotha usque ubi inuenta est crux sunt gressos quinquaginta in basilica constantini, cohaerente circa monumentum uel golgotha. In atrio ipsius basilicae est cubiculum, ubi lignum crucis reconditum est, quem adorauimus et osculauimus. Nam et titulus, qui ad caput domini positus erat, in quo scriptum est: 'hic est rex iudaeorum', uidi et in manu mea tenui et osculatus sum. Qui lignus crucis de nuce est. Procedente sancta cruce ad adorandum de cubiculo suo et ueniens in atrio, ubi adoratur, eadem hora stella apparet in coelo et uenit super locum, ubi crux resedit, et dum adoratur crux, stat super ea et offertur oleum ad benedicendum, ampullas medias. Hora, qua tetigerit lignum crucis orum ampullae mediae, mox ebullescit oleum foris, et si non clauditur citius, totum redundat foris. Reuertente cruce in loco suo reuertitur et stella; post reclusa cruce ultra non apparebit stella. Nam et ibi est illa spongia et canna, de quibus legitur in euangelio, de qua spongia aquam bibimus, et calix onychimus, quem benedixit in cena, et aliae multae uirtutes, species beatuae mariae in superiore loco et zona ipsius et ligamentum, quo utebatur in capite. Ibi sunt et septem cathedrae marmoreae seniorum.

Ascendimus in turrem dauid, ubi psalterium decantauit, magna ualde, in qua sunt monasteria in cenaculis singulis. Quae turris quadrangulis et opus caluum, non habens tectum; in quo etiam christiani pro deuotione ad mansionem ascendunt. Et circa medium noctis surgentes audiunt uoces murmurantium iusum in ualle iosapha contra iordanan in loca, quae respiciunt ad sodoma et gomorra, et uulgariter appellatur ipsa uallis iosapha, quae et gessemani.

Deinde uenimus in basilica sancta sion, ubi sunt multa mirabilia, inter quibus quod legitur de lapide angulare, qui reprobatus est ab aedificantibus. Ingresso domino iesu in ipsa ecclesia, quae fuit domus sancti iacobi, inuenit lapidem istum deformem in medio iacentem, tenuit eum et posuit in angulum. Quem tenes et leuas in manibus tuis et ponis aurem in ipso angulo et sonat in auribus tuis quasi multorum hominum murmuratio. In ipsa ecclesia est columna, ubi flagellatus est dominus. In qua columna tale est signum: dum eam amplexasset, pectus eius inhaesit in ipsa marmore et manus ambas apparent et digiti et palmae in ipsa pet-

ra, ita ut pro singulis languoribus mensura tollatur exinde; et circa collum habent et sanantur. In ipsa columna est illud cornu, de quo reges unguebantur et dauid. Ibi est in ipsa ecclesia et corona de spinis, qua coronatus est dominus, et lancea, de qua in latere percussus est dominus. Ibi sunt et lapides multae, cum quibus lapidatus est stephanus. Ibi est et columnella, in qua crux posita est beati petri, in qua crucifixus est romae. Ibi est et calix apostolorum, in quo post resurrectionem domini missas faciebant, et multa alia miracula, quae non recolo. Ibi est monasterium feminarum. Vidi testam de homine inclausam in locello aureo ornatam ex gemmis, quae dicunt quia de sancta martyra theodote esset, in qua multi pro benedictione bibunt et ego bibi.

De sion uenimus in basilica sanctae mariae, ubi est congregatio nimia monachorum, ubi sunt et xenodochia uirorum ac mulierum, susceptio peregrinorum, mensas innumerabiles, lecta aegrotorum amplius tria milia. Et orauimus in praetorio, ubi auditus est dominus, ubi modo est basilica sanctae sofiae ante ruinas templi salomonis sub platea, quae discurrit ad siloam fontem secus porticum salomonis. In ipsa basilica est sedis, ubi pilatus sedit, quando dominum audiuit. Petra autem quadrangulis, quae stabat in medio praeturio, in quam leuabatur reus, qui audiebatur, ut ab omni populo audiretur et uideretur, in qua leuatus est dominus, quando auditus est a pilato, ubi etiam uestigia illius remanserunt. Pedem pulchrum, modicum, subtilem, nam et staturam communem, faciem pulchram, capillos subanellatos, manum formosam, digita longa imago designat, quae illo uiuente picta est et posita est in ipso praeturio. Nam de petra illa, ubi stetit, fiunt uirtutes multae; tollentes de ipsa uestigia pedum mensuram, ligantes pro singulis languoribus et sanantur. Et ipsa petra ornata est ex auro et argento.

Et exinde uenimus ad arcum, ubi antiqua porta fuit ciuitatis. In ipso loco sunt aquae putridae, ubi missus est hieremias. Ab arcu illo descendentes ad siloam per gradus multos super siloam est basilica uolubilis, desubtus de qua surgit siloam, quae habet manu facta hominis duo solia ex marmore, et inter solium et solium clausura cancellorum. In uno lauantur uiri et in alio mulieres pro benedictione; in quibus aquis multae uirtutes ostenduntur, immo et leprosi mundantur. In ante atrio est piscina grandis manu hominis munita, in qua assidue populus lau-

ant; nam in illis solis certis horis fons ipsa inrigat aquas multas, quae descendunt per uallem gessemani, quam et iosaphat uocant, usque ad iordane fluuium et ingreditur in iordane in loco, ubi iordanis deficit in mare salinarum subtus sodoma et gomorra.

Nam et modo ipsa fons siloa infra ciuitatem inclausa est, quia eudoxia imperatrix ipsa addidit muros in ciuitate. Nam ipsa muniuit basilicam et sepulchrum sancti stephani et ipsa sepulchrum habet iuxta sepulchrum sancti stephani. Inter sepulchra habet continuo gressus xx. Nam et ipse sanctus stephanus requiescit foris portam, sagittae iactum unum ad uiam, quae respicit ad occidentem, quae descendit ad ioppe et caesarea palestinis uel diaspoli ciuitatem quae antiquitus dicitur azotus, in qua requiescit sanctus georgius martyr. In ipsa strata non multum longe ab ipsa ciuitate stat columna marmorea in media uia, in qua prius dominus ducebatur ad flagellandum, quae fugiens leuata a nube et posita in ipso loco. Et in tantum cognoscitur uerum esse, quia neque basidem habet, ubi debet esse fundata, sed sic super terram stat et exagitur. In cuius summitate crux est posita ferrea et per scalas ascenditur et luminaria ibi fiunt et incensum. In quo loco daemoniaci mundantur. Nam et in ipsa prouincia multas uirtutes ostendit beatus georgius.

Exeuntibus nobis de siloa uenimus in agrum, qui comparatus est de pretio domini, qui uocatur acheldemach, hoc est ager sanguinis, in quo sepeliuntur omnes peregrini. Inter ipsas sepulturas cellulas seruorum dei; uiri multi uirtutum. Poma et uineas inter ipsa monumenta per loca.

Reuertentibus nobis in ciuitatem uenimus ad piscina natatoria, quae habet quinque porticus, ex quibus una habet basilicam sanctae mariae, in qua multae fiunt uirtutes. Nam ipsa piscina modo redacta est in stercore et ibi lauantur omnia, quae sunt necessaria in ciuitate. Vidimus et in uno angulo tenebroso catenam ferream, cum qua se laqueauit infelix iudas. Item exeuntibus nobis ad portam maiorem uenimus ad sanctum isicium, qui ibidem in corpore iacet, ubi etiam et panes erogantur ad homines pauperes et peregrinos, quod deputauit helena.

Via, quae ducit bethlem, ad tertium miliarium de hierosolima iacet rachel in corpore, in finis loci, qui uocatur rama. In ipso loco uidi in media uia de petra

exire aquam immobilem ad arbitratum usque ad sextarios septem, unde conplent omnes et neque minuitur neque ampliatur. Suauitudo ad bibendum innarrabilis, dicentes, eo quod sancta maria fugiens in aegyptum in ipso loco sedit et sitiuit, et sic egressa esset ipsa aqua. Ibi et ecclesia modo facta est.

De ipso loco usque bethlem milia tria. Bethlem locus splendidissimus; serui dei multi; spelunca, ubi natus est dominus, in qua est ipsum praeseptum ornatum ex auro et argento; die noctu que intus luminaria. Os uero speluncae ad ingrediendum angustum omnino. Hieronymus presbyter in ipso ore speluncae ipsam petram sculpiuit et monumentum sibi fecit, ubi et positus est. Continuo medium miliarium a bethlem in suburbio dauid ibi iacet in corpore, simul et salomon filius ipsius, duo monumenta. Quae basilica ad sanctum dauid appellatur. Nam et infantes, quos occidit herodes, in ipso loco habent monumentum et omnes in unum requiescunt et aperitur et uidentur ossa ipsorum. Ante bethlem est monasterium muro cinctum, in quo est multitudo monachorum congregata.

De bethlem autem usque ad ilicem mambre sunt milia xxiv, in quo loco iacent abraham et isaac et iacob et sarra, sed et ossa ioseph, basilica aedificata in quadriporticus, in medio atrio discopertus, per medio discurrit cancellus et ex uno latere intrant christiani et ex alio latere iudaei, incensa facientes multa. Nam et depositio iacob et dauid in terra illa alio die de natale domini deuotissime celebratur, ita ut ex omni terra illa iudaei conueniant, innumerabilis multitudo, et incensa offerentes multa uel luminaria et munera dantes ad seruientes ibidem.

Item reuertentes in hierusolimam, descendentibus nobis in uia, quae uadit in gaza et ascalona, contibuo milia xx de hierusolima uenimus in monte gelbuae, ubi occidit dauid goliath. Ibi et mortuus est saul et ionathas. Ibi enim iacet goliath in media uia, aceruum ligneum ad caput. Congeries petrarum, mons excelsus, ita ut ad milia xx lapis mobilis non inueniatur, quia consecratio est, quanticumque uel quotienscumque transierit, ternas lapides portantes et super ipsum tumulum iactantes. Nam in ipsis montibus numquam pluit et nocturnis horis secretum sic: uidentes spiritua inmundi uolui, oculata fide tamquam uellora lanae aut certe undas maris.

Deinde deuiantes ad latus uenimus in ciuitatem quae dicitur eletheropolis, in loco, in quo samson cum maxilla asini occidit mille uiros, ex qua fons processit, quae fons usque in hodiernum diem inrigat ipsa loca. Nam et ad locum, ubi exurgit, fuimus. Deinde uenimus, in loco, ubi zacharias occisus est et iacet in corpore; basilica pulchra ornata et serui dei multi. Inde uenimus in loco, ubi esaias a serra secatus est uel iacet, quae serra pro testimonium ad sanctum zachariam posita est. Exinde uenimus ad locum, ubi abacuc prandium portauit messoribus. Et ibi exurgit fons, ubi baptizauit philippus eunuchum. In quibus locis sunt putei, quos foderunt abraham et iacob, hoc est, puteus coniurationis et puteus calumniae.

Ingressi sumus in ascalona. Ibi est puteus pacis in latitudine maior, in modum theatri factus, in quo usque ad aquam per gradus descenditur. Ibi requiescunt tres fratres martyres aegyptii; propria quidem nomina habent, sed uulgariter aegyptii uocantur. Ad miliarium ciuitas sarafia et in proximociuitas maioma ascalonitis. Exinde uenimus in ciuitatem maioma gazis, in qua requiescit sanctus victor martyr. De maioma usque in gaza miliarium unum. Gaza autem ciuitas splendida deliciosa, homines honestissimi omni liberalitate decori, amatores peregrinorum. Ad secundum miliarium gazae requiescit sanctus pater hilario.

Et inde uenimus in ciuitate elusa in caput heremi, qui uadit ad sina, in qua etiam ex relatione episcopi quaedam nobilis puella nomine maria. Quae dum nupta fuisset, in ipsa nocte nuptus sui mortuus est sponsus eius. Quae patienter portauit et intra septimanam illius manumisit omnem familiam. Erogauit pauperibus uel monasteriis. Intrinsecus celebrato die septimo ipsa nocte sublatum uestimentum sponsi non est inuenta. De qua dicitur in heremo esse trans iordanen inter calamita uel palmita ambulante in finis segor circa mare salinarum. In quibus locis inuenimus monasterium puellarum ultra xvi uel xvii in loco heremi, quas christiani pabulabant, quae habentes unum asellum, qui illis macinabat, et nutriebant leonem a pitulo mansuetum, ingentem, terribilem ad uidendum, qui, dum appropinquassemus cellulae, ante rugitum illius omnes animales, quos habuimus, minxerunt, ex quibus aliqui in terram ruerunt. Nam et sic dicebant, quia ipsum asellum ipse leo in pascua gubernaret. Quibus per me centum solidos offe-

rebat ille christianissimus, cum quo fui, sed noluerunt accipere. Sed mittens in hierusolima adduxit illis tunicas tricenas et ad cellarium legumina uel oleum ad luminaria, et ipsae nobis dixerunt de uirtutis mariae, quae ambulabat in heremo. Duos dies ille, cum quo eram, ambulauit quaerendo, sed aut inuenerit aut non inuenerit, noluit nobis dicere; tamen tunicas et dactalos et cicer frixum sportellas, quas se cum detulit, uel lupinum: nihil horum se cum reportauit. Cuius afflictionem et ploratum nulla ratione potuimus consolare, tantum dicebat: 'vae mihi misero, cuius me causa christianum dico?'

Proficiscentes de ciuitate elusa, ingressi heremum. Ad xx milia est castrum, in quo est xenodochius sancti georgi, in quo habent quasi refugium transeuntes uel heremita stipendia. Exinde intrantes interiorum heremum uenimus ad loca, de qua dicitur: terra in salsugine a malitia inhabitantium in ea. Vbi uidimus raros homines cum camelos, fugientes nos, (nam et in hierusolima uidimus), homines a parte aethiopiae, nares fissos, aures fissos, galliculas calciatos et per digitos in pedes anulos missos. Requisiti, quare sic, dixerunt: 'traianus imperator romanus signum hoc nobis dimisit'.

Ambulantibus nobis per heremum dies v. uel vi cameli nobis aquam portantes, sextarium mane et sextarium sero per hominem accipiebamus. Amascente aqua illa in utres in felle mittebamus in ea harenam et indulcabatur. Familia autem saracenorum uel uxores eorum uenientes de heremo, ad uiam sedentes in lamentatione, et sareca missa ante se petiebant panem a transeuntibus et ueniebant uiri ipsarum, adducebant utres cum aqua frigida de interiorum parte heremi et dabant, et accipiebant sibi panes et adducebant resticulas cum radices, quorum odor suauitatis super omnia aromata, nihil licentes; quia anathema habebant et dies festos suos celebrabant. Populus autem, qui per ipsum maiorem heremum ingrediebatur, numerus duodecim milia sexcenti.

Qui perambulantes per heremum octaua decima die uenimus ad locum, ubi moyses de petra eduxit aquas. Exinde alia die uenimus ad montem dei choreb, et inde mouentes, ut ascenderemus sina, et ecce multitudo monachorum et heremitarum innumerabilis cum crucis psallentes obuiauerunt nobis, qui prostrati in terra adorauerunt nos, simili modo et nos facientes flentes. Et introduxerunt nos in

uallē inter choreb et sina, ad cuius pede montis est fons ille, ubi moyses uidit signum rubi ardentis, in quo et oues adaquabat. Qui fons inclusus est intra monasterium, quod monasterium circumdatum muris munitis, in quo sunt tres abbates, scientes linguas, hoc est, latinas et graecas, syriacas et aegyptiacas et bēssas, uel multi interpretes singularum linguarum. In quo sunt condita monachorum. Et ascendimus in monte continuo milia tria, et uenimus ad locum ad speluncam, ubi absconditus fuit helias, quando fugit ante iezabel. Ante ipsa spelunca surgit fons, qui inrigat montem. Inde ascendimus milia continuo tria in summum cacumen montis, in quo est oratorium modicum, plus minus pedes sex in latitudine et in longitudine. In quo nullus praesumit manere, sed orto iam die ascendent monachi et faciunt opus dei. In quo loco omnes pro deuotione barbas et capillos suos tondent et iactant, ubi etiam et ego tetigi barbas.

Mons sina petrosus, raro terram habet. In quo per circuitum cellulae multae seruorum dei et in choreb similiter et dicunt esse choreb terram mundam. Et in ipso monte in parte montis habent idolum suum positum saraceni marmoreum, candidum tam quam nix. In quo etiam permanet sacerdos ipsorum indutus dalmatica et pallium lineum. Quando etiam uenit tempus festiuitatis ipsorum recurrente luna, antequam egrediatur luna, ad diem festum ipsorum incipit colorem mutare marmor illa; mox luna introierit, quando coeperint adorare, fit nigra marmor illa tamquam pice. Completo tempore festiuitatis reuertitur in pristinum colorem, unde omnino mirati sumus.

Inter sina et choreb est uallis, in qua certis temporibus descendit ros de caelo, quem manna appellant et coagulatur et fit tamquam granum masticis et colligitur et doleos exinde plenos habent in monasterio, unde et benedictionem dant ampullas modicas. Nam et nobis inde dederunt sextaria quinque. Ex quo etiam pro condito bibent et nobis dederunt et bibimus. Nam et in ipsis montibus leo et pardus et onagri et durgones, qui et capreae, et burdones, qui in montibus molent, et insimul pascuntur nullus que eorum a leone laeditur propter uastitatem heremi. Et quia iam se complebant dies festi saracenorum, praeco exiuit: ut, quia non subsisteret per heremo reuerti, per quo ingressi sumus, alii per aegyptum, alii per arabiam reuerterentur in sanctam ciuitatem.

De monte sina in arabia in ciuitatem, quae uocatur abila, sunt mansiones octo. In abila autem descendit nauis de india cum diuersis aromatibus. Nobis autem uisum est per aegyptum reuerti et uenientes in fara ciuitatem, ubi pugnavit moyses cum amalec, ubi est oratorium, cuius altare positum est super petras illas, quas subposuerunt moysi oranti. In ipso loco ciuitas munita muris de lateribus, locus sterilis ualde praeter aquas et palmas; in qua ciuitate est episcopus. Et occurrentes mulieres cum infantibus, palmas in manibus portantes et ampullas cum rafanino oleo, prostratae pedibus nostris unguebant plantas nostras et capita nostra, lingua aegyptiaca psallentes antifonam: 'benedicti uos a domino et benedictus aduentus uester, osanna in excelsis'. Ipsa est terra madian et ipsi inhabitantes in ea ciuitate dicitur, quia ex familia iethro, soceri moysi, descendunt. Octingentas condomas militantes in publico cum uxoribus suis, annonas et uestes de publico accipientes de aegypto, nullum laborem habentes, quia nec habent ubi, eo quod totum harena sit, et praeter singulis diebus habentes singulas equas saracenas, qui caput paleas et hordeum, de publico accipient, discurrentes cum ipsis per heremum pro custodia monasteriorum et heremitarum propter insidias saracenorum, ante quorum timorem non exagitantur saraceni. Nam exeuntes de ipsa ciuitate a foris illi serant et clauas tollent se cum. Et illi, qui sunt ab intus, similiter faciunt propter insidas saracenorum, quia nec habent, ubi exeant foris, praeter caelum et harenam.

Exinde uenimus in sochot et exinde descendimus in magdalum, etiam et ad locum ad lxxii palmas et xii fontes, ubi applicuimus duos dies delectati post tanto labore et uastitate heremi. In quo loco est castellum modicum, qui uocatur surandala; nihil habet intus praeter ecclesiam cum presbytero suo et duo xenodochia propter transeuntes. In quo loco arborem piperis uidi et ex ipso collegi. Exinde uenimus ad locum, ubi filii israhel transeuntes mare castra metati sunt. Et illic similiter castellum modicum, infra se xenodochium. Et inde uenimus ad locum ad ripam, ubi transierunt filii israhel. Vbi exierunt de mare, est oratorium heliae, et transcendentibus in locum, ubi intrauerunt in mare, ibi est oratorium moysi. Ibi est et ciuitas modica, quae appellatur clisma, ubi etiam et de india naues ueniunt. Quo maris loco, ubi transierunt, culfus exit de pelago maiore et

extendit intus in multis milibus, qui accessa recessa habet. Recedente mare omnis praefiguratio, arma pharaonis uel uestigia rotarum curruum parent; sed et omnia arma in marmore conuersa. Illic accepimus nuces plenas uirides, quae de india ueniunt, quas de paradiso credunt homines esse. Cuius gratia talis est: quanticumque gustauerint, satiantur.

Intus autem in pelago ipso ad milia xi est insula modica, petra uiua, in qua pendent digiti molles ut carnei in modum dactalorum, qui fundent unguentum, quod oleum petrinum appellant, qui pro grande benedictione tollitur. Vas, quo portatur, si impletus fuerit et uolueris reiterare ad tollendum, iam non eum recipit nec tenet. In quo loco quanticumque aegroti, maxime daemoniaci, pertingere potuerunt, omnes saluantur. Quem tollentes pro benedictione non eum permittunt integrum exire per clisma, sed commiscitur cum oleo. Nam si non adulteraretur, credo, quia ipsam uirtutem semper operaretur, nam liquor ipsius unguenti tenet continuo per milia duo. Odor quidem sulphureus. Qualisuis enim tempestas sit maris, tamquam in stagnum infra liquore illo sic stat. Infra ciuitatem ipsam clisma intus in basilica uidimus locellos ligneos sanctorum patrum heremitarum ultra decem et octo.

Exinde uenimus per heremum ad speluncam pauli, hoc est syriace cuba, qui fons usque hactenus rigat. Exinde iterum per heremum uenimus ad cataractas nili. Vbi ascendit aqua ad signum, munitio manu facta hominis, hoc est gradus xii. In proximo catarractarum ex utraque parte nili sunt duae ciuitates, quas dicunt filias loth fabricassent, ex quibus una dicitur babylonia. Venientes per campos taneos uenimus in memphi ciuitate et antinou, in qua resedebat farao, ex qua et filii israhel exierunt. In ipsis locis sunt duodecim horrea ioseph plena.

In memphi fuit templum, quod est modo ecclesia, cuius una regia se clausit ante dominum nostrum, quando cum beata maria illic fuit, et usque hactenus non potest aperiri. Ibi enim uidimus pallium lineum, in quo est effigies saluatoris, quem dicunt tempore illo tersisset faciem suam in eo et remansisset imago ipsius ibi, quae singulis temporibus adoratur. Quem adorauimus et nos, sed propter splendorem non potueramus intendere, quia, quantum intendebas, inmutabatur in oculis tuis.

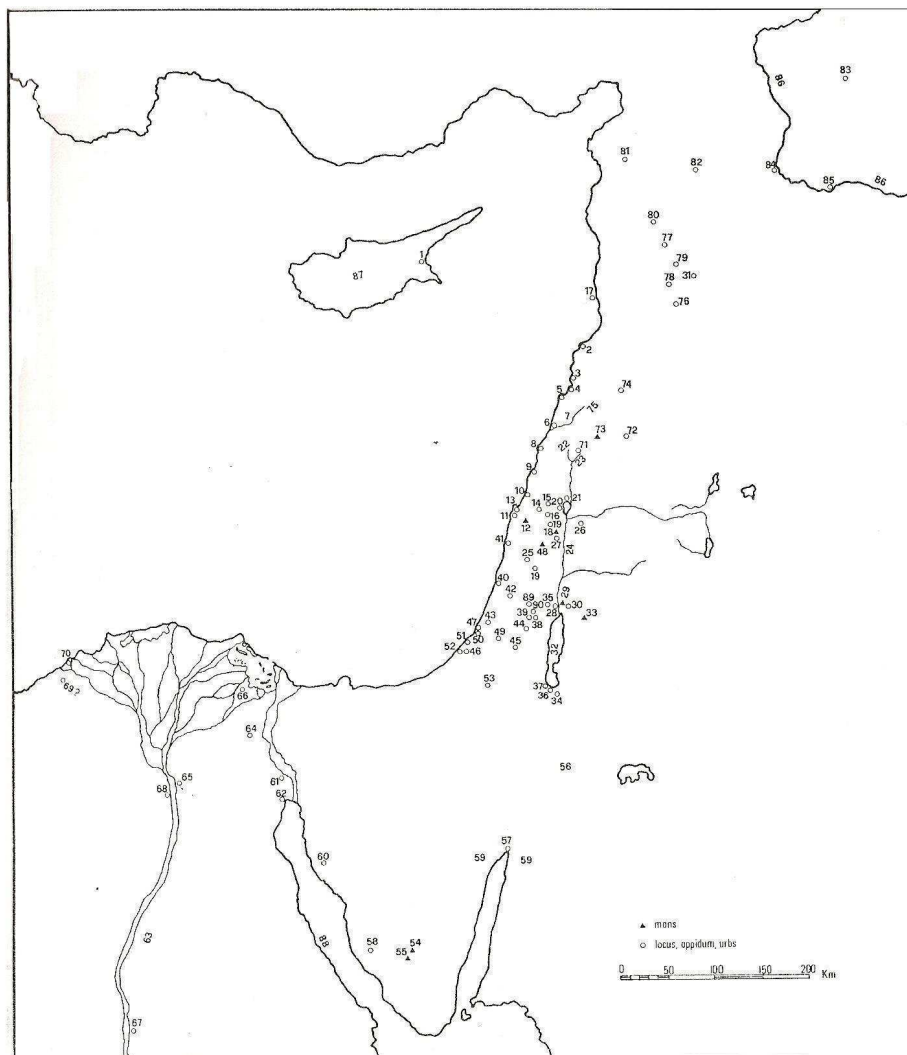
Descendentes per aegyptum uenimus in ciuitatem athlefi et perambulauimus usque ad sanctum mennatem, qui multas uirtutes ibi operatur. Inde ascendentes in nauicula per stagnum uenimus alexandriam. In ipso stagno uidimus multitudinem corcodrillorum. Alexandria ciuitas splendida, populus leuissimus, sed amatores peregrinorum; haereses multae. Ibi enim requiescit sanctus athanasius, sanctus faustus, sanctus epimachus, sanctus antoninus, sanctus marcus uel alia multa corpora sanctorum.

Iterum uenientes in hierusolima, ubi etiam aegrotus remansi per multum tempus. Euidenter oculata fide uidi beatam euphemiam per uisionem et beatum antonium; quomodo uenerunt, sanauerunt me. Egressus de hierusolima descendi in ioppe. Ibi iacet sancta tabitha quae et dorcas dicitur. Deinde ueni caesarea philippi, quae turris stratonis, quae et caesarea palaestinis uocatur. In qua requiescit sanctus pamphilus, sanctus procopius, sanctus cornelius, ex cuius lectu benedictionem tulimus. Inde per galilaeam ascendimus et uenimus damascum. Ibi est monasterium ad miliario secundo, ubi sanctus paulus est conuersus, uicus qui uocatur rectus, in quo multae fiunt uirtutes. Deinde uenimus heliopoli, et exinde uenimus emiza, ubi est caput sancti iohannis baptistae, qui est missus in doleo uitreo, quem etiam infra doleum oculis nostris uidimus et adorauimus. Exinde transeuntes per ciuitates, hoc est larissa aristosa et epifania, uenimus in ciuitatem splendidissimam apamiam, in qua est omnis nobilitas syrorum.

Exeuntes de apamia uenimus antiochia maiore, in qua requiescit sanctus babyllas et tres paruuli, sancta iustina et sanctus iulianus et fratres machabei, hoc est nouem sepulchra, et super uniuscuiusque sepulchrum pendent tormenta ipsorum. Exinde descendimus in mesopotamiam in ciuitatem chalcida. Deinde uenimus in carran, ubi natus est abraham, et descendentes nos inde uenimus in ciuitate barbarisso, ubi requiescit sanctus bacchus, frater sancti sergii. Deinde uenimus in ciuitate suras, per qua ciuitate media descendit fluuius eufrata, qui in ipso loco per ponte transitur. In ipsa passi sunt sanctus sergius et sanctus bacchus, et ad duodecim milia intus in heremo inter saracenos requiescit sanctus sergius in ciuitate tetrapyrgio.

Explicit, deo adiuuante. Amen.

Příloha 2¹⁹⁴

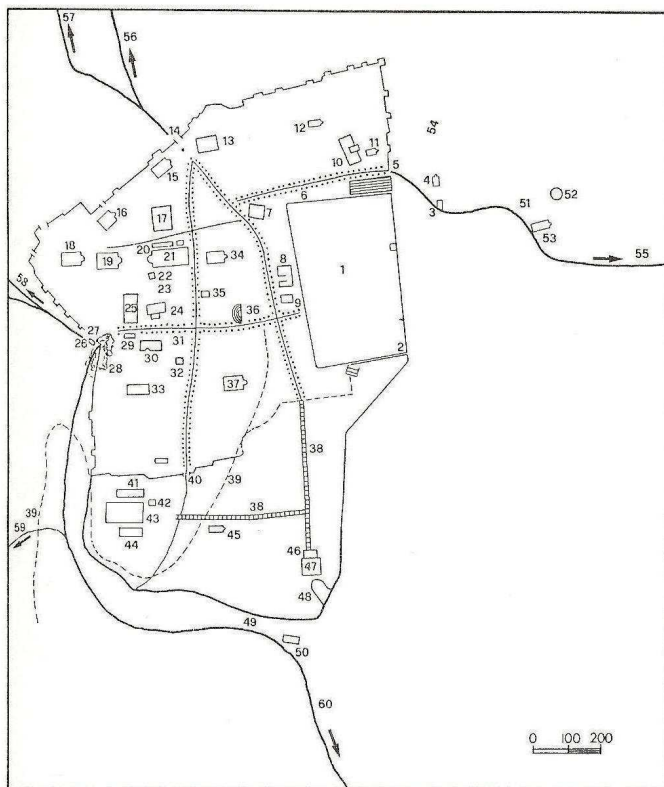
Mapa *Itineraria Antonini Placentini*

1 Constantia	31 Salamias	61 Magdalum
2 Tripolis	32 mare Salinarum	62 Clysmā
3 Biblus	33 mons Nebo	63 fluvius Nilus
4 Tiris	34 Segor	64 Soecoth
5 Berytus	35 Iericho	65 Babilonia
6 Sidon	36 Gomorrha	66 Tanis
7 fluvius Asclepius	37 Sodoma	67 Antinoopolis
8 Sarepta	38 Bethania	68 Memphis
9 Tyrus	39 Hierosolyma	69 Athleti (?)
10 Ptolemais	40 Ioppe	70 Alexandria
11 Sycaminum	41 Caesarea Palaestinae	71 Caesarea Philippi
12 mons Carmelus	42 Diospolis	72 Damascus
13 Porphyreon	43 Azotus	73 mons Hermon
14 Diocaesarea	44 Bethlehem	74 Heliopolis
15 Cana	45 Mambre	75 Libanus
16 Nazareth	46 Gaza	76 Emesa
17 insula Aradus	47 Ascalon	77 Larissa
18 mons Thabor	48 mons Gelboe	78 Arethusā
19 Siche(m) (Neapolis)	49 Eleutheropolis	79 Epiphania
20 Tiberias	50 Saraphia	80 Apamea
21 Capharnaum	51 Maïoma Ascalonites	81 Antiochia
22 fluvius Ior (?)	52 Maïoma Gazae	82 Chalcis
23 fluvius Dan	53 Elusa	83 Carrhae
24 fluvius Iordanes	54 mons Horeb	84 Barbalissus
25 Sebaste	55 mons Sima	85 Sura
26 Gadara	56 Arabia	86 fluvius Euphrates
27 Scythopolis	57 Aila	87 insula Cyprus
28 baptismus Christi	58 Faran	88 mare Rubrum
29 Hermon modicus	59 Madian	89 Rama
30 Livias	60 Surandala	90 Bahurim

Pozn. Číselný výčet neoznačuje posloupnost navštívených míst.

¹⁹⁴ Mapa byla převzata z Milani (1977).

Příloha 3¹⁹⁵

Mapa Jeruzaléma (6. století po Kr.)

1 templum Salomonis	21 sanctum sepulcrum (vel Anastasis),	41 domus Caiphae et columna flagella-
2 pinnaculum templi	basilica Constantini, Golgotha	tionis
3 Gethsemani	22 baptisterium	42 presbyterium
4 sepulcrum virginis Mariae	23 forum	43 basilica s. Sion
5 porta Beniamini vel Ierichuntis	24 monasterium graecum et ecclesia	44 ecclesia s. Stephani
6 ruinae turris Antoniae	s. Iohannis Baptistae	45 monasterium s. Petri
7 thermae	25 balnea Patriarchae	46 ecclesia Eudociae
8 thermae	26 porta David (vel porta maior)	47 Tetranympheum
9 ecclesia s. Sophiae	27 turris portae	48 piscina Siloe et basilica volubilis
10 piscina probatica (vel natatoria)	28 turris David	49 moenia Eudociae
11 ecclesia nativitatis Mariae	29 monasterium s. Sabae	50 Acladama (vel Acheldamac)
12 ecclesia Mariae Magdalenae	30 monasterium Iberorum	51 mons Oliveti
13 palatium Eudociae	31 tetrapylon	52 Imbomon
14 porta s. Stephani (vel Galileae vel	32 monasterium Syrorum	53 Eleona
ad Damascum)	33 ecclesia s. Iacobi	54 vallis Iosaphat
15 ecclesia Serapionis	34 ecclesia ss. Cosmae et Damiani	55 via ad Iericho
16 ecclesia s. Georgii	35 xenodochium seniorum	56 via ad Sebasten
17 Patriarchium	36 theatrum	57 via ad Caesaream Palaestinae
18 monasterium s. Theodori	37 ecclesia s. Mariae Novae	58 via ad Ioppen
19 monasterium Spudaeorum	38 gradus	59 via ad Bethlechem et Hebron
20 presbyterium	39 aquaeductus	60 via ad mare Salinarum
	40 porta Sion	

Pozn. Číselné pořadí nepředstavuje posloupnost návštěvy jednotlivých míst. Jeruzaléma anonymním poutníkem.

¹⁹⁵ Mapa byla převzata z Milani (1977).